

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ŠPELA LENARDIČ

MENTOR: doc. dr. ANDREJ PINTER

SOMENTORICA: doc. dr. TANJA OBLAK

**KONFLIKTNE TEME V MEDIJIH:
PRIMER ODNOSOV MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2005

ZAHVALA

Spoštovani doc. dr. Andrej Pinter, zahvaljujem se Vam za povabilo k sodelovanju pri raziskavi *Oblikovanje spornih tem v javnosti*, kjer sem pridobila podatke za empirični del svoje naloge, predvsem pa veliko metodološkega znanja in izkušenj ob skupinskem delu.

V veliko pomoč pri pisanju diplome so mi bile vse Vaše konstruktivne kritike, predlogi in pohvale. Hvala za čas, ki ste mi ga namenili in poučne razprave ob nastajanju naloge.

In hvala vsem, ki ste verjeli vame!

KAZALO

1	UVOD	1
2	RAZVOJ TEORIJE KONFLIKTOV	3
3	DAHRENDORFOVA TEORIJA KONFLIKTOV	16
3.1	DRUŽBENI KONFLIKT.....	16
3.2	RAZLAGA KONFLIKTA SKOZI ZGODOVINSKI PREGLED.....	19
3.3	POMEN DEMOKRATIČNE UREDITVE	30
3.4	VLOGA MEDIJEV V DEMOKRACIJI	32
3.5	MNENJSKI KONFLIKT V DAHRENDORFOVI TEORIJI	33
4	VLOGA MEDIJEV V KONFLIKTIH	36
5	ODNOSI MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO	41
6	UVOD V EMPIRIČNI DEL NALOGE	45
7	OPERACIONALIZACIJA SPREMENLJIVK	46
7.1	JABOLKA SPORA.....	46
7.1.1	<i>Analiza</i>	48
7.2	AKTERJI	50
7.2.1	<i>Analiza</i>	53
7.3	VRSTA KONFLIKTNOSTI OZIROMA INTENZIVNOST KONFLIKTA	55
7.3.1	<i>Analiza</i>	57
7.4	PRIPRAVLJENOST ZA SODELOVANJE.....	57
7.4.1	<i>Analiza</i>	58
8	HIPOTEZE	60
8.1	MODEL:.....	60
8.2	II. MODEL:.....	63
9	O RAZISKAVI <i>OBLIKOVANJE SPORNIH TEM V JAVNOSTI</i>	64
9.1	PODATKI O RAZISKAVI.....	65
9.2	OCENA ZANESLJIVOSTI PODATKOV RAZISKAVE <i>OBLIKOVANJE SPORNIH TEM V JAVNOSTI</i>	67
9.3	OCENA ZANESLJIVOSTI PODATKOV ZNOTRAJ TEME <i>ODNOSI MED SLOVENJO IN HRVAŠKO</i>	70
9.4	PODATKI O TEMI <i>ODNOSI MED SLOVENJO IN HRVAŠKO</i>	70
10	INTERPRETACIJA SPREMENLJIVK	73
10.1	JABOLKA SPORA.....	73
10.2	AKTERJI	82
10.3	VRSTA KONFLIKTNOSTI OZIROMA INTENZIVNOST KONFLIKTA	87
10.4	PRIPRAVLJENOST ZA SODELOVANJE.....	92
11	PREVERJANJE HIPOTEZ	95
11.1	I. MODEL:.....	95
11.2	II. MODEL:.....	101
12	SKLEP	104
13	LITERATURA	111
14	PRILOGE	114
14.1	PRILOGA A: KODIRNI LIST.....	115
14.2	PRILOGA B: PRIMERI TREH ANALIZIRANIH KOMENTARJEV	126

14.3	PRILOGA C: FREKVENCE POVEZANOSTI TOPOSOV JABOLK SPORA S TOPOSI POSLEDIC IN REŠITEV	129
14.4	PRILOGA Č: NIHANJE POJAVLJANJA, PRIPRAVLJENOSTI ZA SODELOVANJE IN VSRTE KONFLIKTNOSTI V IZBRANIH TOPOSIH	131
14.5	PRILOGA D: FREKVENCE OBEH DIMENZIJ AKTERJEV	133

KAZALO TABEL

Tabela 7.1:	Analizirani toposi	46
Tabela 7.2:	Prva dimenzija spremenljivke akterji	52
Tabela 7.3:	Druga dimenzija spremenljivke akterji	52
Tabela 7.4:	Razporeditev spremenljivke razlika v moči akterjev	53
Tabela 7.5:	Vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti	56
Tabela 7.6:	Vrednosti spremenljivke pripravljenost za sodelovanje	57
Tabela 9.1:	Osnovni podatki štirih tem, ki so bile vključene v raziskavo	67
Tabela 9.2:	Soglasnost v skupini A in B	69
Tabela 9.3:	Soglasnost določanja prisotnosti jabolk spora v komentarjih	69
Tabela 9.4:	Vrednosti soglasja v skupinah spremenljivk	70
Tabela 9.5:	Število analiziranih komentarjev v letih, ki so bila vključena v raziskavo	71
Tabela 10.1:	Prisotnost jabolk spora v komentarjih	73
Tabela 10.2:	Število jabolk spora v posameznem vsebinskem toposu v šestih polletjih	75
Tabela 10.3:	Najpogostejše povezanosti jabolk spora oziroma njihovih toposov s toposi prvih treh posledic	78
Tabela 10.4:	Najpogostejše povezanosti jabolk spora oziroma njihovih toposov s toposi ponujene rešitve	79
Tabela 10.5:	Vrednosti seštevka spremenljivke pripravljenost za sodelovanje med pozicijama A in D v JS1, JS2 in JS3	81
Tabela 10.6:	Zasedenost tipičnih pozicij v posameznih jabolkah spora	83
Tabela 10.7:	Akterji, ki so se pojavljali na pozicijah A in D	84
Tabela 10.8:	Odstotki vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti med pozicijama A in D v treh jabolkah spora in v njihovem seštevku	88
Tabela 10.9:	Vrednosti seštevka spremenljivke vrsta konfliktnosti med pozicijama A in D v JS1, JS2 in JS3	89
Tabela 10.10:	Odstotki vrednosti spremenljivke pripravljenost za sodelovanje med pozicijama A in D v treh jabolkah spora in v njihovem seštevku	93
Tabela 11.1:	Vrednosti regresijskih koeficientov (vpliv števila akterjev na število posledic)	95
Tabela 11.2:	Vrednosti regresijskih koeficientov (vpliv števila akterjev na intenzivnost konflikta)	96
Tabela 11.3:	Deleži vrednosti spremenljivke razlika moči najmočnejših akterjev na poziciji A in D v posameznih jabolkah spora	97
Tabela 11.4:	Vrednosti regresijskih koeficientov (vpliv razlike moči najmočnejših akterjev na pozicijah A in D na intenzivnost konflikta)	97
Tabela 11.5:	Vrednosti regresijskih koeficientov (vpliv pripravljenosti za sodelovanje na vrsto konfliktnosti)	99
Tabela 11.6:	Deleži prisotnosti posameznih akterjev v izbranih toposih	101

KAZALO GRAFOV

Graf 9.1: Pojavljanje analiziranih komentarjev v letih 2001 do 2003.....	72
Graf 10.1: Pojavljanje izbranih toposov v letih od 2001 do 2003.....	76
Graf 10.2: TOPOS 2: Nihanje pojavljanja toposa, pripravljenosti in konfliktnosti med pozicijama A in D	90
Graf 10.3: TOPOS 1: Nihanje pojavljanja toposa, pripravljenosti in konfliktnosti med pozicijama A in D	90
Graf 10.4: TOPOS 3: Nihanje pojavljanja toposa, pripravljenosti in konfliktnosti med pozicijama A in D	91
Graf 10.5: TOPOS 3: Nihanje pojavljanja toposa, pripravljenosti in konfliktnost med pozicijama A in D	94

KAZALO SLIK

Slika 7.1: Shema jabolka spora.....	51
Slika 8.1: Shema I. modela	62
Slika 8.2: Shema II. modela.....	63

1 UVOD

Konflikt je pojav s tisočnimi obrazy. Odvija se lahko po ustaljenih smernicah ali pa nenadno, z ostrimi in včasih celo nasilnimi odzivi vpletenih. Največkrat nanj pomislimo kot na stanje porušenega družbenega ravnovesja, ki odpira vrata novim možnostim in spremembam. S konfliktom lahko označujemo vojne, revolucije, razredni boj, vzpostavljanje novega družbenega reda, spor dveh kultur, etničnih ali verskih skupin, trk generacij ali različnih interesov. Konflikt lahko zajame celotno svetovno populacijo, lahko pa se kot notranji nemir in razdvojenost pojavi v samem posamezniku.

Lahko bi rekli, da je konflikt tisti, ki ustvarja družbeno dogajanje. Ker v sebi združuje vsaj dva različna pola, nas spodbudi k razmišljanju, zagovarjanju določenih pogledov in nenazadnje k dejanjem oziroma odzivanju na novo nastalo situacijo. Za Ralfa Dahrendorfa, ki ima kot predstavnik konfliktne teorije v moji nalogi ključno vlogo, je konflikt »*gonilna sila družbenega razvoja*«. Čeprav lahko v nekaterih primerih povzroči katastrofo, je v določenih pogledih nujen in celo dobrodošel. Ker je konflikt jedro javnega razpravljanja, na osnovi katerega se v demokratičnih družbah sprejemajo in uresničujejo skupne odločitve, je za nekatere avtorje konflikt v teh ureditvah nujen. Demokracija mora namreč zagotavljati svobodno in javno izražanje mnenj vseh državljanov, ki pa so si nemalokrat nasprotujoča. Na mnenjski konflikt sem se osredotočila tudi v diplomski nalogi, s katero sem želela raziskati, kako so konflikti predstavljeni v medijih.

Zanimalo me je, kako pogosto so konflikti jedro novinarskih besedil, koliko različnih pogledov na sporno vprašanje predstavijo in čigava mnenja se v tisku največkrat pojavljajo, kateri so tisti družbeni akterji, čigar mnenje ima dostop do javne objave in če so med njimi tudi *navadni ljudje*. Se spori, ki so predstavljeni v medijih tudi razrešijo ali pa so zanje zanimivi le intenzivni in dlje trajajoči konflikti? Ugotavljala sem tudi pojavljanje določenih sporov v medijih in kaj vse lahko vpliva na intenzivnost konfliktov.

Na vsa ta vprašanja bom poskušala odgovoriti v empiričnem delu, še pred tem pa bom v teoretičnem delu na kratko predstavila razvoj teorije konfliktov. Nastala je kot kritika funkcionalizma in se kasneje razvijala pod okriljem neomarksizma. Med številnimi avtorji, ki so zaznamovali to teorijo, bom natančneje razdelala delo Ralfa Dahrendorfa. Čeprav je

njegova teorija nastala v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, je do danes ostala ena pomembnejših na tem področju. Pritegnila me je predvsem zaradi univerzalnega pogleda na konflikt, kar omogoča, da lahko izvlečke teorije apliciramo na najrazličnejše situacije. Osnova Dahrendorfove teorije je bil razredni konflikt oziroma konflikt med privilegiranimi in prikrajšanimi, vendar so njegove teze tako *široke*, da jih lahko vnesemo v analizo različnih oblik konflikta. Tudi sam opozarja na različne dimenzije konflikta, kar mi je bilo v pomoč tudi pri operacionalizaciji spremenljivk. Na osnovi teoretičnega dela sem v analizi postavila tudi predpostavke in hipoteze, nekaj pa se mi jih je porodilo tudi ob prebiranju člankov.

Analiza besedil je bila namreč metodologija, s katero sem raziskala značilnosti konfliktov, ki so bili opisani v časopisnih komentarjih. Zanj se nisem odločila sama, saj sem podatke, s katerimi sem preverjala pravilnost mojih hipotez, pridobila s sodelovanjem v raziskavi: »Oblikovanje spornih tem v javnosti«. Analizirala sem 150 komentarjev na temo »odnosi Slovenija Hrvaška«, ki so bili v tisku objavljani med letoma 2001 in 2003. Interpretirani rezultati se torej nanašajo na mnenjske konflikte, ki so jih ubesedili komentatorji in ne odražajo nujno realnega družbenega življenja. Ker pa je ena izmed lastnosti izbrane metodologije možnost sklepanja na izvenjezikovne pojave, si lahko kljub temu dovolimo določene rezultate navezati na realni svet. Z analizo komentarjev pa bomo zagotovo dobili nazorno sliko mnenj oziroma oseb, ki preko tiska razvijajo javno razpravo in vplivajo na mnenja, ki jih na osnovi medijskih vsebin oblikujejo državljani.

2 RAZVOJ TEORIJE KONFLIKTOV

Sociološke teorije lahko v grobem, glede na razumevanje in razlago družbenega sistema, razdelimo na dve zrcalno nasprotujoči si skupini. »Konsenzualne teorije vidijo skupne norme in vrednote kot temelj družbe, osredotočajo se na družbeni red, ki temelji na tistem dogovoru in sprejemajo odvijanje družbenih sprememb v počasni ter urejeni obliki. Nasprotno, konfliktne teorije poudarjajo prevlado določenih družbenih skupin nad drugimi, družbeni red zanje temelji na manipulaciji in nadzoru s strani dominantnih skupin, družbene spremembe pa se po njihovem mnenju odvijajo hitro ter izven zakonske opredelitve, kot naskok podrejenih skupin na dominantne skupine« (Ritzer, 1992: 231). Temelj družbenega delovanja je v prvi skupini konsenz med posamezniki oziroma enotami, ki jo sestavljajo. Univerzalni sklop vrednot, norm in sankcij zagotavljajo red in stabilnost strukture. Druga skupina teorij pa družbe sprejema kot nenehno spreminjajoče se strukture. Neenaka porazdelitev moči povzroča razhajanja in konflikte med družbenimi enotami, zato sta popoln konsenz in stabilnost neuresničljiva. Takšna razdelitev socioloških teorij ni absolutna, saj jih posplošuje in hkrati zanemarja dejstvo, da so predvsem novejša teorije integrativno naravnane.

H konsenzualnim teorijam prištevamo strukturni funkcionalizem. Njegova glavna predstavnika sta Talcott Parsons in Robert K. Merton (poleg sodijo še številni drugi kot so: K. Davis, W. Moore, D. F. Aberle, G. P. Murdock itd.). Svojo prevlado med sociološkimi teorijami je strukturni funkcionalizem dosegel po drugi svetovni vojni, na njegov razvoj pa so vplivala dela treh klasikov: August Comte in njegovo dožemanje družbe kot biološki organizem, Herbert Spencer, ki je nadgradil Comtejevo delo in oblikoval še svojo teorijo družbenega razvoja ter Emile Durkheim s koncepti strukture, funkcij, vzrokov in anomalije. Strukturni funkcionalizem zagovarja tezo, da vsak del oziroma enota družbe pozitivno prispeva k celoti. Zanimajo ga odnosi med posameznimi družbenimi elementi, povezanost med njimi ter kako prispevajo k integraciji družbenega sistema. Poudarja nujnost in funkcionalnost stratifikacije družbenih položajev, saj zagotavlja, da slednje zasedajo ustrezno motivirani posamezniki. Proučuje funkcije sistema in determinante, ki določajo njegov obstoj.

Talcott Parsons je pri razvijanju svoje teorije izhajal iz vprašanja obstoja družbenega reda. Zanj je temeljno integrativno načelo v družbi vrednotni konsenz, iz katerega izhajajo tudi

skupni cilji sestavnih družbenih enot. »Parsonsa je pomen, ki ga pripisuje vrednotnemu konsenzu, vodil k analizi 'institucionalizacije vzorcev vrednotne usmerjenosti v družbenem sistemu'. Ko se vrednote institucionalizirajo, vedenje pa se institucionalizira glede na njih, je posledica stabilen sistem« (Haralambos in Holborn, 1999: 880). Stabilnost oziroma ravnotežje pomagata ohranjati socializacija in družbeni nadzor. Razvil je teorijo štirih funkcionalnih predpogojev obstoja (adaptacija, doseganje ciljev, integracija in vzdrževanje vzorcev), ki jih mora razrešiti vsaka družba. Sistemi, ki jih ti predpogoji oblikujejo, so med seboj povezani, zato spremembe v enem delu vodijo k spremembam v drugih delih in tako ohranjajo nekakšno »dinamično ravnovesje«. Za urejanje konfliktov skrbi integracija, njena glavna institucija pa je pravo. »Pravne norme opredelijo in standardizirajo odnose med posamezniki in med institucijami ter tako zmanjšujejo možnosti za konflikt« (Haralambos in Holborn, 1999: 881). Spremembe, ki se dogajajo v adaptaciji oziroma družbenemu prilagajanju dejavnikom okolja, so po Parsonsovem mnenju gonilna sila razvoja. Institucije in vloge pa postajajo z razvojem vedno bolj diferencirane in specializirane v svojih funkcijah.

S svojo kritiko je Robert K. Merton nadgradil predpostavke funkcionalistične teorije. »Merton dokazuje, da je trditev, da opravlja vsak vidik družbenega sistema pozitivno funkcijo, ne le prenašljiva, temveč utegne biti tudi napačna. Meni, da mora funkcionalistična analiza izhajati iz predpostavke, da je lahko vsak del družbe funkcionalen, disfunkcionalen ali nefunkcionalen« (Haralambos in Holborn, 1999: 883). Za vsako funkcijo je potrebno natančno navesti enoto, na katero se nanaša, saj je lahko za določeno enoto disfunkcionalna ali pa nefunkcionalna. Predpostavko, da so določene institucije nepogrešljive za obstoj družbe je Merton nadomestil s pojmom »funkcionalnih alternativ«, ki lahko v posameznih primerih popolnoma nadomestijo druge institucije. Definiral je tudi razlike med latentnimi in manifestnimi funkcijami ter opredelil vlogo anomalije v družbeni strukturi.

V pedesetih letih prejšnjega stoletja se je kot kritika strukturnega funkcionalizma začela oblikovati nova teorija, konfliktna teorija. Njeni predstavniki so menili, da je funkcionalizem zaradi stroge usmerjenosti v stabilnost in statičnost strukture nezmožen analizirati in obrazložiti družbene spremembe ter konfliktnost. Obtoževali so ga političnega konservativizma in pomankljive povezanosti z realnim, zgodovinskim dogajanjem. Ralf Dahrendorf je v svojem eseju *Out of utopia* poudaril nujnost, da se poleg Parsonsovega modela družbe, razvije vsaj še en nov model, ki bi izviral iz drugih socioloških temeljev. »Ima enako dolgo, in po mojem mnenju, boljše tradicijo kot ravnovesni model. Kljub temu še

nihče od sodobnih sociologov ni formuliral svojih temeljnih predpostavk tako, da bi jih lahko uporabili za razlago kritičnih družbenih dejstev. Le v zanjem letu ali dveh so se pokazale določene težnje, da si ta alternativni model, ki ga jaz poimenujem 'konfliktni družbeni model', utrdi položaj v sociološki analizi» (Dahrendorf v N. J. Demerath in R. A. Peterson, 1967: 478). Konflikta teorija ima tako kot strukturni funkcionalizem makro pogled na družbo. Opira se na njene elemente in odnose med njimi, le da sta si v razumevanju delovanja sistema teoriji nasprotujoči. K razvoju teorije konfliktov sta poleg kritike funkcionalizma prispevala tudi Marxova teorija razredov in delo sociologa Georga Simmela.

V Marxovi teoriji izhaja temeljno družbeno nasprotje iz nastanka zasebne lastnine oziroma zasebne lastnine proizvodjalnih sredstev, ki je omogočila, da je manjšina začela nadzorovati in izkoriščati delo večine. To protislovje in premoč na ekonomskem področju se izraža tudi v družbeni nadstavbi, kot Marx poimenuje pravno in politično sfero države. Družbo lahko torej razdelimo na dva razreda, na vladajoči razred in na razred podrejenih. Ko se izkoriščani razred zave svojega položaja, začne intenzivnost konfliktnosti interesov z vladajočim razredom strmo naraščati. Delavski razred se bo po Marxovi teoriji uprl vladajočemu razredu in z revolucijo prevzel nadzor nad državo ter ustvaril družbo s skupno lastnino proizvodjalnih sredstev. V idealni družbeni ureditvi, komunizmu, ne bo razredov in ne konfliktov med njimi.

Georg Simmel se je ukvarjal tako s filozofskim kot tudi s kulturnim pogledom sociologije, temeljno pa bi ga lahko uvrstili k predstavnikom mikrosociologije. Zanimale so ga družbene interakcije, njihova oblika in udeleženci. *»Oblike vključujejo podrejenost, nadrejenost, menjavo, konflikt in družabnost. V svojem delu o tipih je razlikoval med pozicijami v interakcijski strukturi, kot so tekmovalec in spogledljivec ter pogledom do sveta, kot so skopuh, zapravljivec, tujec in pustolovec» (Ritzer, 1992 : 160). K proučevanju interakcije je dodal tudi družbeno geometrijo oziroma število vpletenih v interakcijo in njihovo medsebojno oddaljenost. Konflikte pa ni preučeval le na ravni medsebojnih odnosov, zanimali so ga tudi konflikti med posameznikom in družbeno strukturo in tisti, ki so izhajali iz njegove delitve na individualno in objektivno kulturo. Razširjanje objektivne kulture, kot je poimenoval del družbenega sveta, ki ga proizvajajo posamezniki (umetnost, znanost, filozofija), je povzročilo osiromašenje individualne kulture ali sposobnost posameznika proizvodjanja, absorbiranja in nadziranja elementov objektivne kulture. Objektivna kultura se je osamosvojila in oddaljila od svojih snovalcev ter pridobila svojo identiteto. Življenje*

poteka v sožitju in konfliktih med družbenim življenjem posameznikov in življenjem širših družbenih pojavov objektivne kulture.¹

Če sledim časovnemu razvoju konfliktne teorije, je delo Lewisa Coserja prvo, ki je sledilo kritiki strukturnega funkcionalizma in hkrati izhajalo iz predpostavk Georga Simmela. Coser se je osredotočil na funkcije konflikta in tako poskušal združiti temelje funkcionalizma in konfliktne teorije. Konflikt je zanj vir sprememb, inovacij in vitalnosti. *»Trk vrednot in interesov, napetosti med tistim, kar obstaja, in tistim, kar določene skupine menijo, da bi moralo obstajati, konflikt med pričakovanimi ugodnostmi in novimi položaji ter skupinami, ki zahtevajo svoj del v oblasti, bogastvu in statusu, so bili proizvod vitalnosti«* (Coser, 1967: 20). Razlikoval je med spremembami, ki se odvijajo znotraj sistema, in spremembami sistema samega. Zavedal se je dejstva, da je v realnem življenju težko najti razmejitveno črto med obema vrstama sprememb in da gre v tem primeru predvsem za teoretično predpostavko. *»Predlagamo, da govorimo o spremembi sistema, ko so vsi temeljni strukturni odnosi, njene osnovne institucije in prevladujoč vrednotni sistem v kritičnem stanju«* (Coser, 1967: 28).

Ali bodo določene spremembe znotraj sistema pripeljale do sprememb celotnega sistema, je odvisno od njegove strukture in odnosa do slednjih. V nefleksibilnih sistemih, kjer so posamezniki tesno povezani med seboj in strogo lojalni do skupine, je razkol med skupinami večji, spogledovanje z drugimi pogledi pa povzroča sovražnost znotraj skupine. Rigidni sistemi ovirajo potek sprememb in diskreditirajo obstoj konfliktov ter posledično povečujejo njihovo intenzivnost. Ko ti privrejo na dan, povzročijo nasilnejše in globlje spremembe v družbenem sistemu. V tem primeru imajo konflikti negativno oziroma rušilno funkcijo (sam konflikt po avtorjevem mnenju ni vzrok za ogrožanje ravnovesja, temveč je rigidna struktura in njeno pomanjkanje tolerantnosti do sprememb tista, ki dopušča kopičenje nezadovoljstva vzdolž ene same razmejitvene črte). *»Bolj elastični sistemi, ki omogočajo odprto in neposredno izražanje konfliktov znotraj sistema in pripomorejo k bolj gibljivemu ravnotežju moči, ki jih ti konflikti nakazujejo in prinašajo, so manj pogosto ogroženi s temeljnimi in nenadnimi zahtevami po spremembah«* (Coser, 1967: 29). Fleksibilna in pluralna struktura omogoča, da posamezniki sodelujejo v številnih združenjih. Ker njihove družbene vloge ne pogojujejo pripadnosti eni sami skupini, so lahko nasprotniki v sklopu enega konflikta in hkrati zavezniki v sklopu konflikta na drugem področju. Konfliktov je v tem primeru več,

¹ Ta razprava je že del njegove filozofske teorije, ki pa za razumevanje razvoja konfliktne teorije nima bistvenega pomena.

vendar so manj intenzivni, spremembe pa se odvijajo postopoma oziroma sledijo nekakšnemu ravnotežju znotraj sistema. Konflikti delujejo v takih družbah integrativno. »Z dopuščanjem takojšnjega in neposrednega izražanja nasprotujočih si trditev so taki družbeni sistemi sposobni popraviti svojo strukturo tako, da odstranijo izvor nezadovoljstva. Številnost konfliktov, ki jih doživljajo, lahko pripomorejo k odstranitvi vzrokov razhajanj in k ponovni vzpostavitvi enotnosti« (Coser v N. J. Demerath in Richard A. Peterson, 1967: 309).

Intenzivnost in nasilnost konflikta sta odvisna tudi od njegove vsebine oziroma lastnosti zahtev skupin. Če bodo vpleteni menili, da se *bojujejo* za skupno dobro in ne za lastne interese, če je torej konflikt vezan na določeno ideologijo, bo po avtorjevem mnenju bolj intenziven od ostalih. »Posamezniki, ki se vidijo kot predstavniki določenega načela in se ne bojujejo zase, temveč samo za ideale skupine, ki jo predstavljajo, so pogosto bolj radikalni in neusmiljeni kot tisti, ki se bojujejo za lastne privilegije« (Coser 1968: 234). Vodje imajo v svoji skupini posebno vlogo, saj jim je do neke mere dovoljena nekonformnost, ki je nujna za nenehno prilagajanje novim situacijam. Snovalci neke ideologije so praviloma intelektualci, ki po Coserjevem prepričanju spremenijo interesni konflikt v idejnega in tako javnosti ponudijo legitimno opravičilo ne le za konflikt, temveč tudi za njihova nasilna dejanja.

Ena izmed funkcij konflikta je utrditev odnosov in vezi znotraj družbene skupine, ki se znajde v konfliktu z drugo skupino. Taka situacija lahko privede do novih povezav in partnerstev med skupinami, ki stojijo na istem bregu reke. »Konflikti z nekaterimi proizvajajo združenja ali koalicije z drugimi. Preko takih združenj ali koalicij konflikti, z ustvarjanjem vezi med člani, se zmanjšajo družbena izolacija ali se ponovno združi posameznike in skupine, ki so običajno nepovezane ali nasprotujoče druga drugi« (Coser v N. J. Demerath in Richard A. Peterson, 1967: 310). Pasivne in nedejavne posameznike lahko konfliktna situacija spodbudi k razmišljanju, razpravljanju in dejanjem. V družbeni skupini pridobijo aktivno vlogo. Konflikt ima po Coserjevem mnenju tudi komunikacijsko funkcijo. »Pred konfliktom skupine niso popolnoma prepričane v položaj, ki ga zasedajo njihovi nasprotniki, rezultat konflikta pa je, da postanejo pozicije in razkoli med skupinami bolj jasne. Posamezniki se torej lažje in samostojneje odločajo za dejanja v odnosu do njihovih nasprotnikov« (Ritzer, 1992 : 269). S pomočjo konfliktov bolje spoznamo naša prepričanja, želje in zahteve ter se zavemo skupne pripadnosti določeni skupini somišljenikov. S pomočjo komunikacije, ki je s konfliktom sprožena med nasprotujočimi si skupinami, lažje določimo svoj in nasprotnikov položaj kar lahko pripomore tudi k hitrejšemu in uspešnejšemu razreševanju konflikta. V svoji knjigi

»Continuities in the study of social conflict« komunikacijsko funkcijo prikaže na primeru političnih oziroma vojaških nasprotnikov, ki s preizkušanjem drug drugega in preverjanjem moči naprotnika, pridobivajo nujne informacije za svoje strategije. *»Moj namen je poudariti, da vsaka in vse možne meritve, do točke, ko so potrebne za oblikovanje verodostojnih informacij o nasprotniku, pripomorejo k zmanjšanju negotovosti v odnosu med silama in omogočajo kopičenje zanesljivih informacij o relativni moči – ki je predpogoj za racionalna pogajanja«* (Cosser, 1967: 259).

Pogajanja in preverjanje oziroma spoznavanje nasprotnika pa je nesmiselno, če je konflikt sam sebi namen. To velja za *»nerealne konflikte«*, ki ne temeljijo na določenih interesih ali zahtevah, temveč so le sredstvo za izražanje napetosti v družbi. *»Razlikovanje med realnimi in nerealnimi konflikti vključuje razlikovanje med konflikti kot nameni in konflikti kot sredstvi. Konflikte, ki izhajajo iz frustracij točno določenih zahtev in ocen koristi udeležencev, lahko imenujemo realni konflikti, v kolikor so sredstvo za dosego določenega izida«* (Cosser, 1967:261). Prvi so posledica impulzivnega, agresivnega čustvenega izražanja, ki je sam sebi namen, drugi pa posledica trkov interesov in onemogočanja uresničitve določenega cilja.

V istem obdobju kot Cosser je svojo teorijo konfliktov oblikoval tudi Ralf Dahrendorf. Med avtorjema lahko potegnemo marsikatero vzporednico, saj sta nenazadnje izhajala oziroma kritično obravnavala tudi dela drug drugega. Če sledimo Dahrendorfovi predpostavki, se konflikti med skupinami oblikujejo v treh stopnjah, ki označujejo naraščanje organiziranosti in občutka pripadnosti določeni skupini. *»V prejšnjem poglavju sem omenil, da položaji organiziranosti interesnih skupin še naprej vplivajo na konflikt med skupinami, tudi po dokončnem oblikovanju konfliktnih skupin. V tem pomenu so faktor, ki skupaj z drugimi, določajo variacije intenzivnosti in nasilnosti«* (Dahrendorf 1959: 212). Za Cosserja je organiziranost in značilnosti notranje strukture skupine temelj za določanje funkcij konfliktov. Poleg tega se v svoji knjigi neposredno nanaša in potrjuje Dahrendorfove teze: *»Na primer, organizirane konfliktne skupine so nagnjene k uporabi manj nasilnih sredstev bojevanja kot tiste, ki jim primanjkuje organiziranosti«* (Cosser 1967: 3).

Oba avtorja tudi zagovarjata odločilno vlogo voditelja konfliktne skupine, ki mora nenehno slediti dogajanjem v družbi in skrbeti za idejno ter dejansko usmerjanje svoje skupine: *»Nadalje, vloga voditelja zahteva tako krotitev notranjih napetosti skupine kot tudi ohranjanje njene enotnosti v času nevarnosti, čeprav lahko to privede do odrekanj, kar*

zadeva doseganja ciljev skupine» (Coser 1967:49). Še ena skupna točka je razširitev konfliktnih odnosov na vsa življenjska področja, z razliko od Marxove ekonomsko pogojene neenakosti. Odnose pod- in nadrejenosti lahko najdemo na vseh ravneh in znotraj različnih družbenih enot. Dahrendorf je prepričan, da je celotno družbeno življenje sestavljeno iz konfliktov, zato ker so le-ti vir sprememb, vendar Coser temu odločno nasprotuje: »To ima priokus uspešnega konfliktnega imperializma, zdi se zmoten trud, da bi prezrli relativno trajne strukture in njihovo analizo pod pretvezo, da »je vse sprememba« (Coser 1967: 4). Na tej točki bi morda lahko potegnili glavno razmejitevno črto med avtorjema.

Čeprav oba poudarjata pozitivne vidike konflikta, ima slednji za Dahrendorfa veliko večjo in usodnejšo vlogo v družbi. Medtem ko Coser še vedno ohranja stik s strukturnim funkcionalizmom, značilnostmi sistema in njegovega delovanja, se Dahrendorf pri svoji teoriji nanaša predvsem na Marxove predpostavke. *»Prepričan sem, da bi Parsons in mnogi med tistimi, ki so se mu pridružili v utopiji, zanikali trditev, da so konservativni in po njihovem izrecnem političnem prepričanju sodeč, ni razloga, da bi dvomili v njihovo resnicoljubnost. Kljub temu, njihov način gledanja na družbo ali bolje rečeno ne gledanja na družbo kadar bi morali, je podprl občutek odrešitve od ne želeli skrbeti za stvari in je v resnici povzdignilo ta odnos odsotnosti v 'znanstveno teorijo', v sklopu katere ni potrebe po zaskrbljenosti« (Dahrendorf v N. J. Demerath in Richard A. Peterson, 1967: 476). Dahrendorfovo razmišljanje je sledilo načelom kritične teorije družbe in ostrim kritikam funkcionalizma.*

Dahrendorf se ni strinjal z ločitvijo na spremembe znotraj sistema in spremembe sistema samega, ki ga je poleg številnih sociologov podpiral tudi Coser. Takšno razlikovanje po Dahrendorfovem mnenju omejuje odvijanje sprememb le na sistem, ki na ta način postane edina nanašalna točka. Poleg tega je nasprotoval težnji, da se konflikte preučuje kot posebna, *nenormalna* družbena stanja, ki nastopijo v določenem obdobju, saj so, kot pravi, spremembe nenehno navzoče ne le v času, temveč tudi v prostoru in je zato nemogoče razlikovati med *»mikroskopsko«* in *»makroskopsko«* spremembo. *»Če predpostavljamo, da sta konflikt in sprememba povsod navzoča, ni relevantne razlike med 'spremembah v' in 'spremembah celote', ker 'sistem' ni več okvir nanašanja. Morda bi bilo uporabnejše ločiti med bolj ali manj intenzivnimi ali nasilnimi konflikti in večjimi ter manjšimi spremembami, vendar so to stopnjevanja, ki utemeljujejo termine empiričnega značaja vpletenih spremenljivk« (Dahrendorf 1959: 210).*

Njegovo pojmovanje konflikta izhaja iz neenakosti položajev, ki jih zasedajo posamezniki, in posledično neenako porazdeljenih življenjskih zmožnosti. Odnos nadrejeni oziroma privilegirani in podrejeni oziroma prikrajšani je podoben Marxovemu razrednemu odnosu. Taka razdelitev družbe in interesni konflikti, ki iz nje izhajajo, privedejo do upora podrejenih in ugoditvi njihovih zahtev. Vzpostavi se nova ureditev, ki pa bo po besedah Dahrendorfa pripeljala do novih neenakosti. Vse se torej vrti okoli konflikta, ki je gonilna sila družbenega razvoja. Celotno njegovo teorijo bom natančneje predstavila v naslednjem poglavju.

Dahrendorfovi teoriji so očitali, da je bila bolj kot kritika marksizma njen prenos v sociološko teorijo in da se ni veliko oddaljila od funkcionalizma. »*Dahrendorfovo opiranje na koncepte, kot so sistemi (nujno koordinirane združbe), položaji in vloge, ga neposredno povezujejo s strukturnim funkcionalizmom*« (Ritzer, 1992: 266). Tako kot teoriji, ki jo je Dahrendorf prvotno kritiziral (funkcionalizmu), so tedaj tudi njegovi teoriji očitali nedodelanost konceptov, ideološko radikalnost, omejenost na makroskopski pogled ter na eno dimenzijo družbenega življenja, na konflikt. Kritika se ni nanašala le na Dahrendorfovo delo, temveč na teorijo konfliktov nasploh, zato so številni avtorji, njihovo delo bom na kratko predstavila v nadaljevanju, skušali premostiti pomanjkljivosti obeh teorij, strukturnega funkcionalizma in konfliktne teorije.

Na podlagi Dahrendorfove kritike je konfliktno teorijo poskušal rekonstruirati Johnatan Turner, ki je razvil devetstopenjski model razvoja konfliktne situacije. Družbeni sistem po njegovem mnenju sestavljajo številne medsebojno povezane enote, med katerimi obstaja neenaka porazdelitev redkih cenjenih virov. Enote, ki so prikrajšane, se začnejo spraševati o legitimnosti sistema in se zavedati svojih interesov po redistribuciji. Zaradi čustvene razvnetosti depriviligiranih prihaja do občasnih, neorganiziranih izražanj frustracije, kar posledično povečuje čustveno vpletenost posameznikov v konflikt, ki se začenjajo organizirati v skupine. »*Končno odprti konflikt z različnimi stopnjami nasilnosti izbruhne med depriviligiranimi in privilegiranimi. Na stopnjo nasilnosti vplivajo stvari, kot so sposobnost vpletenih pozicij, da izrazijo svoje realne interese in sposobnost sistemskih mehanizmov, da obvladujejo, urejujejo in nadzirajo konflikte*« (Ritzer, 1992: 267). Za kritike se je Turnerjevo delo preveč opiralo na funkcionalizem, zato so zagovorniki konfliktne teorije še naprej iskali primernejšo združitev s funkcionalizmom in tako izločiti pomanjkljivosti obeh.

Za Pierrea van den Berghea sta funkcionalistična in Marxova teorija komplementarni, kar je skušal dokazati s svojim delom, v katerem je natančno prikazal njune skupne točke in jih hkrati poskušal združiti. Ugotovil je, da obe teoriji temeljita na holističnem pogledu, saj gledata na družbo kot na skupek medsebojno povezanih enot, obe pa zanima povezanost teh enot. *»Drugo večje prekrivanje zadeva dvojno vlogo obeh, konflikta in konsenza. Čeprav imajo funkcionalisti konsenz za poglaviten vir stabilnosti in integracije ter dialektiki vidijo konflikt kot vir deintegracije revolucionarnih sprememb, ima lahko vsak izmed teh dejavnikov tudi nasprotni učinek«* (van den Berghe v N. J. Demerath in Richard A. Peterson, 1967: 303). Coser je po avtorjevem mnenju dokazal, da ima lahko konflikt integrativno funkcijo za družbeni sistem. Odvijanje konfliktov na različnih ravneh preprečuje, da bi se enote razhajale le vzdolž enega samega nesoglasja in hkrati povezuje enote, ki so v določenih primerih nasprotniki, v drugih pa zavezniki. Nasprotno lahko konsenz vodi v razhajanje znotraj sistema. Visoka stopnja konsenza lahko ovira prilagajanje nenehnim spremembam, kar v določeni stopnji povzroči konfliktno situacijo. Nekakšen paradoks je tudi dejstvo, da lahko konsenz in močna povezanost znotraj skupine izhaja iz konflikta z drugo, zunanjo skupino. Tretja skupna točka je razumevanje razvoja družbe, ki se v obeh teorijah neprekinjeno vzpenja na svoji poti. Konfliktna teorija vidi razvoj nepovratno proti utopični družbi, funkcionalistična pa kot nenehno diferenciacijo družbe, ki ji zaradi izboljšav omogoča vse lažje spopadanje s problemi. Nenazadnje združuje teoriji tudi ravnovesni model. Pri funkcionalistični teoriji gre za dinamično ravnovesje, ki je stalno prisotno, Marxov pogled pa predstavlja ciklično ravnovesje: *»Teza je začetna ravnovesna stopnja cikla; izvor antiteze vodi v vmesno ne ravnovesno stopnjo; končno, ko se razhajanja razrešijo v sintezi, vstopimo v poslednjo ravnovesno stopnjo cikla, ki se nato znova prične«* (van den Berghe v N. J. Demerath in Richard A. Peterson, 1967: 304). Van den Berhge je s svojim delom poskušal združiti posamezne vidike obeh teorij, ki pa sta kljub temu ostajale v osnovi različne.

Podobno kot Coser se je tudi Joseph Himes osredotočil na funkcije konfliktov, vendar na primerih rasnih konfliktov. *»Zanimalo ga je miroljubno skupinsko obnašanje, ki je nastalo zaradi določenega družbenega cilja. Tako obnašanje vključuje zavesten napad na zunanje definirana družbena izkoriščanja«* (Ritzer, 1992: 269). Tak primer so zavzemanja za razširitev volilne pravice, za enakopravne možnosti izobraževanja, političnega izražanja itd. Svojo teorijo konfliktov je gradil na primeru temnopolte ameriške skupnosti in tako opredelil štiri funkcije. Himes trdi, da lahko konflikt spremeni razmerje moči v strukturi in tako

omogoči temnopoltim, da z večinsko skupino razpravljajo o skupnih temah. *»Rasni konflikt ima lahko komunikacijsko funkcijo, kot je na primer povečanje zanimanja za rasno problematiko, povečanje medijskega pokrivanja tem, ki zadevajo raso, kar neinformiranim omogoča pridobivanje novih informacij ter spreminjanje vsebine medrasne komunikacije«* (Ritzer 1992: 269). Rasni konflikt lahko tudi pripomore k povečanju solidarnosti med pripadniki določene rase in utrdi njihovo identiteto. Himesove ugotovitve so zelo podobne Coserjevimi in tako kot vsi ostali naštetih primeri teorij ostaja na ravni integracije ali iskanja povezave med funkcionalizmom in konfliktno teorijo.

Nasprotno je poskušal Andre' Gunder Frank, ki je s spodbijanjem trditev van den Bergha, konfliktno teorijo ponovno približal marksistični tradiciji. S številnimi argumenti je najprej zavrnil trditev, da imata obe, tako funkcionalistična kot konfliktna teorija, holističen pristop. Medtem ko se marksisti opirajo na celoto, se funkcionalisti v večini posvečajo njenim sestavnim delom. Poleg tega se prvi nanašajo na materializem in proučujejo ter kritično ocenjujejo realni družbeni svet, drugi pa imajo bolj abstrakten pogled na celoto in obstoječo družbeno realnost ne postavljajo pod vprašaj. Kritično je ocenil tudi drugo skupno točko, ki jo je opredelil van den Bergh. Frank meni, da sta obe teoriji namenili nekaj besed nasprotujočima si konceptoma - konfliktu in konsenzu, vendar so konfliktne teorije oziroma marksizem veliko bolj primerne za razlago in preučevanje konfliktov ter njihove integracije v družbeni sistem. *»Van den Berghova tretja točka je bila, da si teoriji delita interes v evolucijskih spremembah, vendar je Frank opozoril na tri pomembne razlike«* (Ritzer 1992: 271). Funkcionalizem vidi spremembe znotraj sistema, medtem ko marksizem zagovarja spremembe sistema samega. Drugič, za funkcionaliste je struktura vir sprememb, ki so bolj ali manj abstrakten proces, za marksiste pa so spremembe vir strukture in del realnega sveta. Padla je tudi zadnja teza o ravnovesju, ki ga obravnavata teoriji, saj je po Frankovem mnenju marksistična teorija veliko bolj naklonjena nestabilnosti in spremembam kot funkcionalizem. *»Če povzamemo, je Frank trdil, da van den Bergh ni bil zvest Marxovi teoriji v svoji razlagi konfliktne teorije in njene integracije s strukturnim funkcionalizmom«* (Ritzer 1992: 271). Za Franka je bil to dokaz, da je konfliktna teorija pomanjkljiva različica Marxove teorije. Če bi van den Bergh v svojih tezah konfliktno teorijo resnično razumel kot naslednico Marxove, ne bi mogel najti toliko skupnih točk s funkcionalizmom. Konfliktna teorija vsebuje le nekatere elemente marksistične tradicije, ne moremo pa jo sprejeti kot eno izmed njenih naslednic.

Pomemben predstavnik sodobnejših pogledov na konfliktno teorijo je Randall Collins, ki je veliko doprinesel k teoriji zaradi svoje mikrosociološke usmerjenosti. Konflikt in vse druge sociološke koncepte obravnava kot skupek interakcijskih odnosov, ki oblikujejo družbene organizacije. *»Čeprav večina konfliktnih teoretikov verjame, da so družbene strukture nepomembne in v prisilnem odnosu do akterjev, je Collins videl družbene strukture kot neločljive od akterjev, ki jih sestavljajo in katerih interakcijski odnosi predstavljajo njihovo bistvo«* (Ritzer 1992: 607). Pri oblikovanju svoje teorije je izhajal tako iz Marxa kot tudi iz Webra. Povzel je Marxovo tezo, da materialni pogoji, ki zadevajo pridobivanje zaslužka, v sodobni družbi determinirajo posameznikov način življenja in značilnosti družbenih skupin v različnih razredih. Osnovna razlika med njimi je njihova možnost vplivanja in nadziranja kulturnega sistema. Weber je z razširitvijo in nadgraditvijo pojmov stratifikacije ter organizacij ponudil nove oblike konfliktnih odnosov. Nenazadnje pa lahko Collinsovo teorijo, kot pravi Ritzer, bolj povezujemo s fenomenologijo in etnometodologijo. Posameznika dojema kot družabnega, a vase usmerjenega in zato pogosto nagnjenega h konfliktu. *»Prvič, Collins je verjel, da ljudje živijo v subjektivnem svetu, ki ga sami ustvarjajo. Drugič, drugi ljudje imajo lahko moč vplivati na ali celo nadzorovati posameznikovo subjektivno doživljanje. Tretjič, drugi ljudje poskušajo nenehno nadzorovati posameznika, ki jim nasprotuje«* (Ritzer 1992: 608). Na osnovi teh trditev je razvil pet principov analiziranja konfliktov. Prvi zagovarja osredotočenje konfliktno teorije na realni in ne na abstraktni svet. Poleg tega je nujno potrebno analizirati materialne determinante, ki zaznamujejo interakcijo oziroma njene akterje. Dejanja akterjev z manj virov pogosteje determinirajo materialne ureditve. V primeru neenakosti težijo skupine, ki nadzirajo in posedujejo več dobrin, k izkoriščanju prikrajšanih skupin. Skupina z večjim dostopom do virov in posledično več moči lahko vsiljuje svoj ideološki model celotni družbi, ki pa mu nasprotuje idejni sistem skupine z manjšim dostopom do virov.

Collins je analiziral konflikte na različnih nivojih: znotraj stratifikacijskega sistema, med spoloma, med generacijami, znotraj organizacij, vselej pa je izhajal iz interakcije med akterji. Prav ta mikrosociološka usmeritev ponuja po mnenju Ritzerja nove možnosti za razvoj in izpopolnjevanje konfliktno teorije. V novejših delih Collins odpira vrata združevanju z drugimi sodobnimi pogledi, kot so primerjalne zgodovinske raziskave ali pa mrežne teorije, in zagovarja splošnost ter aplikativnost konfliktno teorije na celotno sociološko področje.

Konfliktna teorija pa ni aplikativna le na sociološko področje, temveč tudi na komunikološko, le da se na slednjem povezuje predvsem z mnenjskimi konflikti. Vsak posameznik ima izoblikovano lastno mnenje o določeni temi, ki pa se lahko ne ujema z mnenji večine oziroma mnenji drugih posameznikov. Kako to dejstvo vpliva na obnašanje in spreminjanje lastnega mnenja, so proučevale številne komunikološke teorije ohranjanja kognitivne konsonance (Noelle-Neumannova spirala molka, Festingerjeva teorija kognitivne disonance). S spreminjanjem mnenja in konflikti, ki pri tem nastajajo, so se ukvarjali tudi avtorji, ki so proučevali učinke ter načine prepričevanja: *»Prepričevalno sporočanje pogosto ustvarja konflikt med motivi, ki jih povzročijo nove spodbude med sporočanjem, in na drugi strani med kakršnimikoli motivi posameznika, ki želi svoja mnenja obdržati«* (C. I. Hovland, I. L. Janis in H. H. Kelley v S. Splichal, 1999:120), pa tudi tisti avtorji, ki jih je zanimalo kako na oblikovanje in spreminjanje lastnih mnenj vplivajo množični mediji ter posledično razpravljanje o njihovih vsebinah (DeFleurjeva *»teorija injekcije«*, agenda-setting, Lewinovi *»odbiratelji«*, Lazaersfeldovi *»mnenjski voditelji«*).

Konfliktna menja oziroma vzpostavitev nekega konsenza v javnosti je ključnega pomena tudi pri teorijah javnega mnenja. Za enega izmed predstavnikov kritične teorije v komunikoloških teorijah, Jurgna Habermasa, je javno mnenje *»dejansko fikcija«*, ki pa mora obstajati zaradi dojetanja ustavne socialne države, katere oblast oziroma politična vladavina se podreja demokratični predpostavki javnosti ter njenim interesom. Oblike konsenza in konflikta so, kot pravi, odločujoče pri izvajanju in uravnavanju politične oblasti: *»Konflikt in konsenz tako kot sama vladavina in oblast, kateri stopnjo in stabilnost analitično določata, nista kategoriji, na katerih zgodovinski razvoj družbe ne bi pustil nobenih sledov. Ob strukturnih spremembah meščanske javnosti je mogoče preudariti, kako je odvisno od stopnje in njune funkcijske zmožnosti, ali izvajanje vladavine in oblasti vztraja kot tako rekoč negativna konstanta zgodovine – ali pa je, tudi samo zgodovinska kategorija, dostopno substancialnim spremembam«* (Habermas 1989: 273). Oblike in stopnje konflikta oziroma konsenza torej določajo obliko vladavine in posledično njen odnos do javnosti. Po Habermasovem mnenju današnjo družbo sestavlja več javnosti, ki se med seboj prepletajo in bojujejo za uresničitev zasebnih interesov. Do podobnih ugotovitev je v svoji teoriji prišel tudi Ralf Dahrendorf, ki bo v nadaljevanju imel ključno vlogo v moji nalogi.

Teorije javnega mnenja so bile na prehodu iz 19. v 20. stoletje tesno povezane s sociološkimi koncepti. Javno mnenje so v tem obdobju razlagali kot organski družbeni proces in ga

povezovali s socialnopsihološkimi spoznanji o skupinski interakciji. Termin so depolitizirali in obravnavali kot pojav, ki se oblikuje v družbi kot odgovor na nesoglasja ali negotovosti. »Blumerjeva definicija javnega mnenja (1946/1966: 46-50), ki na nek način predstavlja konec klasičnega sociološkega obdobja in sega že v čas vzpona javnomnenjskih glasovanj, poudarja kolektivno, interaktivno in racionalno-diskurzivno (pa tudi manipulabilno) naravo javnega mnenja ter tekmovalnost skupin, ki sestavljajo javnost kot 'elementarno in spontano kolektiviteto' in si prizadevajo oblikovati mnenja relativno nezainteresiranih posameznikov« (Splichal, 1997: 80). Tudi ta definicija poudarja interakcijo med posameznimi skupinami, ki sestavljajo družbo in tekmujejo med seboj za pridobitev ključne vloge pri oblikovanju javnega mnenja ali v Dahrendorfovem pomenu za pridobitev moči oziroma oblasti v podeljevanju pravic in dobrin.

Čeprav se v empiričnem delu naloge ukvarjam z mnenjskimi konflikti, ki so bili zapisani v časopisnih komentarjih, imajo slednji veliko širši pomen. Vsi se v večini primerov nanašajo na odnose med dvema državama, med Slovenijo in Hrvaško, ki so veliko bolj kompleksni od posameznega mnenjskega konflikta in njegovega razreševanja. Kot sociolog se Dahrendorf ukvarja s konflikti na širši družbeni ravni: med razredi, interesnimi skupinami, združenji in državami. Njegovo univerzalno razumevanje konflikta omogoča apliciranje teoretičnih predpostavk na najrazličnejše okoliščine oziroma primere. Tako se že v izhodišču nisem omejila le na konflikte med posamezniki, skupinami ali druge oblike. Dahrendorfova natančna razdelitev in opisi značilnosti konfliktov ter njihovih akterjev mi je pomagala pri operacionalizaciji spremenljivk in glede na to, da se moj raziskovalni problem v osnovi nanaša bolj na konflikt, bolj kot na njegovo razreševanje oziroma doseganje konsenza, menim, da mi bo teorija izbranega avtorja uspešno pomagala pri izpeljavi naloge.

3 DAHRENDORFOVA TEORIJA KONFLIKTOV

3.1 DRUŽBENI KONFLIKT

V sodobni družbi predstavlja konflikt predvsem nekaj slabega, negativnega in rušilnega. Nemški sociolog Ralf Dahrendorf ga je doumel drugače: *»V vsakem primeru bi trdil, da vse, kar je kreativnost, inovativnost in razvoj v življenju posameznika, njegove skupine in družbe, obstaja v ne zanemarljivi meri zaradi delovanja konfliktov med skupino in skupino, posameznikom in posameznikom, čustvi in čustvi znotraj enega posameznika. To samo temeljno dejstvo se mi zdi dovolj za opravičitev vrednostne sodbe, da je konflikt v bistvu 'dober' in 'zaželjen'«* (Dahrendorf, 1959: 208). Svojo teorijo konflikta je oblikoval na osnovi kritike marksizma in funkcionalizma, temelji pa na nujnosti konflikta kot gonilni sili razvoja vsake družbe.

Izvor konflikta najdemo v družbi sami. Sestavljajo jo namreč različni posamezniki, ki v skupnosti zavzemajo tudi različne vloge. Vsaka izmed njih ima v družbi svoj pomen, vrednote in položaj. *»Vsaka družba in resnično vsaka družbena organizacija potrebuje nekaj diferenciacije v položaje dominacije in podrejenosti. Ne glede na formalne lastnosti avtoritarnega mehanizma, je to funkcionalna zapoved družbenih organizacij«* (Dahrendorf, 1959: 219). Organiziranje, koordiniranje in subordiniranje vlog ustvarja, po avtorjevem mnenju, legitimno hierarhično družbeno strukturo, v kateri moč posedujejo posamezniki ali skupina posameznikov na vrhu družbene lestvice. Ti določajo norme in sankcije, ki jih morajo člani družbe spoštovati in udeleževati. *»Moč ne ustvarja samo neenakost, posledično tudi konflikt. Ustvarja tako interese po spremembah kot tudi interese za ohranjanje statusa quo«* (Dahrendorf, 1988: 28). Družbena pogodba je tista, ki omogoča nastajanje moči in neenakosti, iz slednje pa izhajajo konflikti. Tisti, ki so prikrajšani zaradi nižjega družbenega položaja, želijo spremeniti ureditev in si priboriti boljše pogoje za življenje, medtem ko si elita prizadeva ohraniti svojo moč in status. *»V sodobnem družbenem konfliktu gre za napad na neenakosti, ki omejujejo popolno civilno participacijo, z družbenimi, ekonomskimi ali političnimi sredstvi in ustanavljanje pravic, ki ustvarjajo bogat in popoln status državljana«* (Dahrendorf, 1988: 37).

Neenakost položajev v družbi tvori osnovo za povezovanje posameznikov, ki stojijo na istem bregu. Značilnost teh *»kvazi-skupin«* so skupni latentni interesi posameznikov. Drugi korak

oblikovanja konfliktov je po avtorjevih besedah kristalizacija ali ozaveščanje skupnih interesov in organiziranje v skupine. *»Latentni interesi so artikulirani v manifestne interese; in kvazi-skupine postanejo zaloga za organizirane interesne skupine razrednih oblik«* (Dahrendorf, 1959: 239). Nastali konflikt zaradi neenakosti položajev in možnosti v družbi prej ali slej pripelje do sprememb. Pritisk prikrajšanih na vladajočo skupino postaja s časom vse močnejši. Svoje nezadovoljstvo in želje po spremembi družbene ureditve izražajo na protestih, shodih ter v pamfletih. Ko se nujnosti sprememb zaveda večina ljudi in jim je ob šibkosti oblasti ponujen kanček upanja za uspeh, se zgodi preobrat. Ker vladajoči ne morejo vztrajati v nedogled, navsezadnje popustijo. *»To naredijo nejevoljno, delno zato ker upajo, da bodo sprostili pritisk, ki je postal že nadloga, delno zato, ker so prepričani, da lahko energijo protestnikov preusmerijo v lastno korist«* (Dahrendorf, 1988: 52). Prikrajšani so v svojem boju uspešni, kar pa ne pomeni, da so tudi zmagovalci. Elita ugodi njihovim zahtevam, a na koncu ohrani svoj vodilni položaj. Dosežek protestnikov je kljub temu velik, saj so z razširitvijo pravic pridobili nove življenjske možnosti.

Novo nastala družbena situacija in neenakopravni odnosi med skupinami pa bodo kmalu privedli do novih konfliktov. Z razrešitvijo vsakega izmed njih naredi družba korak naprej v svojem razvoju. *»Konflikt je vir razvoja proti civilizaciji in ne nazadnje svetovni civilni družbi«* (Dahrendorf, 1988: 187). Dahrendorf ni le zagovornik konflikta, temveč tudi svobode, enakopravnosti, pravičnosti in liberalizma. Njegov ideal je civilna družba, ki temelji na enakih pravicah in možnostih za vse ter hkrati zagotavlja njihovo uresničitev. *»Realni svet je tisti, v katerem vedno obstajajo različni pogledi, v katerem obstajajo konflikti in spremembe. Pravzaprav so konflikti in spremembe naša svoboda; brez njiju svoboda ne obstaja«* (Dahrendorf, 1988: 87). Konflikt za Dahrendorfa ni le nujen in samoumeven pojav, temveč tudi vsestransko pozitiven in dobrodošel za družbo. Posamezniku omogoča možnost izbire, ponuja mu pot do uveljavitve njegovih interesov in svobodnega izražanja. Je orodje spremembe in razvoja.

Konflikti se med seboj razlikujejo po intenzivnosti in nasilnosti. Ker so nekateri lahko tudi destruktivni za družbo, kot sta na primer revolucija in vojna, morajo biti po Dahrendorfovem mnenju nadzorovani in *ukročeni* s strani institucij, *»/.../seveda pa morajo biti konflikti, če želijo biti konstruktivni za družbo, nadzorovani s strani institucij«* (Dahrendorf, 1988: XII). Kljub zavedanju, da ima lahko konflikt tudi negativno plat, pa se zdi, da avtor slednjo opravičuje kot nujno trnovo pot do spoznanja pravega cilja. *»Pot v sodobnost je tudi tista iz*

avtoritarizma v demokracijo, čeprav včasih vodi skozi vice totalitarizma» (Dahrendorf, 1988: 38). S temi besedami avtor razloži in na nek način opraviči obstoj totalitarnih političnih sistemov 20. stoletja, ki so privedli do svetovne vojne in povzročili neizmerno trpljenje. In čeprav je v pomenu razvoja civilizacije in spoštovanju človekovih pravic to obdobje pomenilo korak nazaj, ga Dahrendorf spremeni v korak naprej. Morda bi ga kot takega lahko imeli, če bi ga razumeli kot lekcijo in opomin, da se grozote ne bi nikoli več ponovile, a, žal, realnost dokazuje nasprotno. Na tej točki se mi vzbudi dvom v avtorjevo trdno prepričanje, da je konflikt vselej nekaj pozitivnega za družbo.

Temeljni antagonizem v sodobni družbi je za Dahrendorfa tisti med bogastvom in državljanstvom ali, kot ju je poimenoval, med dobrinami in pravicami. Medtem ko si nekateri prizadevajo razširiti ponudbo dobrin in zagovarjajo neomejeno gospodarsko rast, se drugi borijo za razširitev državljanskih, civilnih in človekovih pravic. Čeprav sta ti dve skupini v zgodovini vedno stali na nasprotnih polih, sta po Dahrendorfovem mnenju druga od druge odvisni: *»Družbena blaginja potrebuje tako pravice kot dobrine«* (Dahrendorf, 1988: 16). Za dosego družbene blaginje ne zadostuje široka in pestra ponudba dobrin, potrebujemo tudi enakopraven dostop do njih. Ker je koncept blaginje preveč vezan na ekonomsko sfero, je Dahrendorf oblikoval nov termin, in sicer *»/.../življenjske priložnosti, ki so produkt dodeljenih pravic in dobrin«* (Dahrendorf, 1988: 16). V prihodnosti se ne bi smeli zavzemati le za eno ali drugo stran, temveč za izboljšanje obojega hkrati. In prav konflikt je po avtorjevem mnenju tisti, ki nam lahko pri tem pomaga.

V svojih delih Dahrendorf ne poda prave definicije konflikta, morda tudi zato, ker ga opisuje in razlaga s konkretnimi primeri, a hkrati dopušča možnost, da ga umestimo v katerokoli situacijo. *»Sodobni družbeni konflikt se odvija zaradi težnje po državljanskih pravicah za vse, v svetu številnih in raznolikih možnosti. Temelji na družbenih delitvah, ki se nadaljujejo v politični areni in so odigrane na najrazličnejše načine, odvisno od specifičnih kulturnih pogojev in zgodovinskih situacij«* (Dahrendorf, 1988: 107). V svoji knjigi *The modern social conflict* predstavi sodobni družbeni konflikt s pomočjo zgodovinskega pregleda dogajanj vse od 18. stoletja do danes. Pravzaprav bi lahko stavek tudi obrnili in rekli, da predstavi zgodovino s pomočjo konfliktov, saj je slednja zanj serija konfliktov, ki poganjajo kolo razvoja. Zgodovina pa ima zanj pomembno vlogo tudi zaradi dejstva, da je realnejša od teorije: *»Obstaja teorija o tem, kako pride do sprememb in obstaja zgodovina. Teorija ni slaba, usmerja našo pozornost na določene akterje in motive ter celo pomaga predvideti*

možen izid. Vendar poti človeškega razvoja niso tako preproste. Stvari se zgodijo zaradi razlogov, ki niso predvideni v teoriji in v času, ko se sploh ne bi smele zgoditi« (Dahrendorf, 1988: 17). Teorija nam torej ponuja okvir za razumevanje konfliktov, njihove vzroke, potek in izide pa moramo iskati v zgodovini.

3.2 RAZLAGA KONFLIKTA SKOZI ZGODOVINSKI PREGLED

Svoj zgodovinski pregled konfliktov začneja Dahrendorf s prelomnima revolucijama, ki sta zaznamovali začetek sodobnega sveta, z industrijsko in francosko revolucijo. Pri njuni razlagi izhaja iz kritike Marxove teorije revolucije in razrednega boja. Medtem ko je za Marxa revolucija nujna v prehodu v novo družbeno ureditev, se Dahrendorf zaveda tudi njenih slabih plati: *»Slogani za boljši jutri se lahko hitro spreobrnejo v opravičilo novega režima terorja. To je lahko 'začasno' diktatorstvo, država v silnih razmerah v pričo zunanje prisile ali preprosto karizma sredi anomalije; v vsakem primeru, vodi v še eno obdobje represije«* (Dahrendorf, 1988: 2). Revolucije, kot pravi, *»/.../so znak, da določen politični razred ne more ali ni sposoben brez dram in ustavnih pretresov izvesti družbene spremembe. So znamenje izjemne slabosti institucij, njihove nesposobnosti, da bi spremembe pripeljale do konca«* (Dahrendorf v Teorija in praksa, 1989: 855). Ne strinja se niti z Marxovo tezo, da revolucija nastopi, ko stanje zatiranih doseže najnižjo možno točko, saj so ti, po Dahrendorfovem mnenju, prej otopeli kot pa aktivni. *»Eksplozije nastopijo, ko obstaja neka majhna možnost - iskra upanja, iskra jeze – in pogosto tudi znak šibkosti tistih, ki posedujejo moč, znak politične reform.«* (Dahrendorf, 1988: 4). Loči tudi dve vrsti dramatičnih sprememb: prve so globoke spremembe v samih temeljih družbene strukture, ki se odvijajo dlje časa, druge pa so hitre in pogosto nasilne spremembe na vodilnih položajih oziroma spremembe oblasti. Prve bi po Dahrendorfovem mnenju lahko poimenovali družbena revolucija, v katero je uvrstil industrijsko revolucijo, druge pa politična, v katero je uvrstil francosko revolucijo. *»Industrijska revolucija je bila v prvi vrsti revolucija proizvodnje. Vodila je v veliko rast blaginje narodov. Na drugi strani je francoska revolucija bila revolucija pravic. Ustanovila je novo stopnjo v razvoju pravic človeka in državljana«* (Dahrendorf, 1988: 13).

V 18. stoletju, v času revolucij in rojstva sodobnega časa, so se ekonomske in politične spremembe združile. Prvi podjetniki so morali spremeniti ureditev delavcev, če so želeli

uresničiti možnosti, ki jim jih je ponujala nova tehnologija. Mezdno delo je zahtevalo pogodbo med strankami, ki so formalno bile enakopravne. Podjetniki pa so si želeli tudi družbeno priznanje za svoje dosežke in politično participacijo, saj niso želeli ostati izjeme v fevdalni ureditvi. *»Tako so se ekonomski in politični interesi zgodnje buržuazije združili v zahtevi po veliki inovaciji, državljanstvu«* (Dahrendorf, 1988: 7).

Vzpon sodobnosti je zaznamoval tudi nastanek nacionalnih držav, ki so z uveljavitvijo nove družbene pogodbe - ustave nadomestile staro fevdalno ureditev. Postavile so temelje za zakonsko ureditev države in ustanovili institucije, ki so omogočile njihovo nemoteno uresničevanje. Velik korak naprej pa so nacionalne države za Dahrendorfa naredile predvsem s posplošitvijo in razširitvijo antične ideje državljanstva oziroma meščanstva. *»Državljanstvo opisuje pravice in dolžnosti povezane s članstvom v družbeni enoti in kot je znano, z nacionalnostjo«* (Dahrendorf, 1988: 31). Državljanstvo vsebuje pravice, kot so: enakost pred zakoni, enakopravnost pri sklepanju pogodb, enake možnosti in skupni temelj družbenega statusa. Pod dolžnosti pa sodi predvsem spoštovanje in ravnanje v skladu z zapisanimi pravili ter plačevanje davkov. Vse člane družbe postavlja torej na enak piedestal in izničuje neenakosti, ki so nastajale zaradi pripisanih družbenih nazivov. Problem pa kljub temu ostaja. Kdo je lahko član te družbe in zakaj nekdo ne more biti? *»Ena izmed tem sodobnega družbenega konflikta je bila razširitev državljanstva na več članov družbe«* (Dahrendorf, 1988: 35). Če vsi državljani nimajo enake možnosti za vpeljavo svojih interesov v zakonsko opredeljene pravice, se kljub zakonsko opredeljeni državni ureditvi ohranja neenakost. Zaradi tega so civilnim oziroma državljanskim pravicam dodali politične pravice, ki vsebujejo volilno pravico, svobodo združevanja in govora. Čeprav naj bi pripadale vsem članom družbe, se zanje še danes zavzemajo številne verske, etnične in narodnostne manjšine. Političnim so bile dodane še socialne pravice, ki varujejo pravice najrevnejših in jim omogočajo finančno podporo s strani države.

Sodobni čas je zaznamovan tudi z vse večjim oziroma pogostejšim pojavljanjem demokracije v določenih družbah. *»Ko je bila moč manjšine podrejena nadzoru večjega števila ljudi in nenazadnje večine, je neenakost izgubila svojo usodnost, pripisane vloge in družbeni položaji so postali vsaj v principu dosegljivi kot tudi spremenljivi«* (Dahrendorf, 1988: 28). Prehod od statusa k pogodbi je pripeljal tudi do prehoda od statusa k razredu. Nasprotno od Marxa, ki je to družbeno skupino razumel le v strogi povezavi z ekonomsko sfero, je Dahrendorf razred definiriral nekoliko širše: *»Razredi so konfliktne družbene skupine, njihovo določitev (ali*

differentia specifica) lahko najdemo v participaciji ali izključenosti iz izvajanja avtoritete znotraj katerega koli nujno koordiniranega združenja» (Dahrendorf, 1959: 138). Razredi, ki nastajajo v okviru ekonomskega področja, so le eni izmed možnih konfliktnih skupin. Ključnega pomena ni lastništvo produkcijskih sil, temveč avtoriteta, ki neposredno določa tudi družbeni status posameznikov.

Z revolucijama in hkrati modernizacijo se je družbeni konflikt spremenil. Vanj je bilo vpletenih veliko večje število ljudi kot poprej. V ureditvi, ki ni bila več strogo hierarhična, se je začel razredni boj. *»Predmet razrednega konflikta so bile življenjske priložnosti. Bolj natančno, neenaka porazdelitev življenjskih priložnosti«* (Dahrendorf, 1988: 29). Tisti na slabših, prikrajšanih družbenih položajih so od privilegiranih začeli zahtevati več pravic in dobrin. Boj ni pripeljal le do izboljšanja položaja prikrajšanih, temveč ima po Dahrendorfovem mnenju tudi globlji pomen za sodobni družbeni konflikt. *»Predvsem ima en učinek, ki opiše zgodovino sodobne družbe od osemnajstega stoletja pa do danes: razlike v pravicah spremeni v razlike v dobrinah«* (Dahrendorf, 1988: 29). Če so se v 18. stoletju zavzemali za enakopravnejše družbene položaje in pravice, so se v 19. stoletju s pridobitvijo državljanskih pravic zahteve po uravnoveženosti preusmerile na ekonomsko področje.

Nacionalne države so imele tudi svojo temno plat, saj so na podlagi nacionalizma pripeljale do nehumanosti in agresije. Nacionalizem sam ni bil edini vzrok za svetovni vojni, ki sta zaznamovali dvajseto stoletje. Razvite dežele so kar nekaj desetletij uživale ekonomsko rast, temu pa prepogosto ni sledila razširitev družbenih pravic. Izrazit razredni boj in želje po spremembah so krojile dogajanje pred letom 1914. Dahrendorf ne govori o dveh svetovnih vojnah, temveč o tridesetletni vojni, saj meni, da so se procesi sprememb, ki so se začeli odvijati leta 1914, neprekinjeno potekali vse do leta 1945 in še naprej. *»Eden izmed vidikov, ki je prežal celo Evropo, je bila revolucionarna iluzija«* (Dahrendorf, 1988: 73). Iluzija ali upanje v boljšo prihodnost, ki je, kot pravi Dahrendorf nujna gonilna sila dejanj in sredstvo, s katerimi politične skupine vlivajo realnost v svoje programe, je bila tudi revolucija proletariata, ki jo je utemeljil Karel Marx.

Prihodnost je bila po prepričanju socialistov v rokah delavskega razreda, podobno kot je bila v času fevdalizma v rokah buržuazije. Opevali so njihovo pomembnost, moč, nujnost združevanja preko meja in boj za novo družbeno ureditev. Njihove sanje pa se niso uresničile, saj so bile ideje intelektualcev preveč oddaljene od življenja preprostega delavca, ki so ga

premalo poznali. *»Nasprotno od abstraktnega prepričanja, so bili ti bolj netolerantni kot tolerantni, nacionalisti prej kot internacionalisti, sovražni do liberalcev in prej zaščitniški kot svobodoljubi in odprti«* (Dahrendorf, 1988: 75). Industrijski razvoj in ekonomska rast med obema vojnama je omogočila novo redistribucijo položajev. Delavci so se ločili na nekvalificirane, kvalificirane in visoko kvalificirane, kar je z višanjem njihovega statusa pripomoglo k ustvarjanju novega družbenega razreda. *»Seveda, je bila za rastoči nov srednji razred – kot tudi za težko preživljajoči se stari srednji razred samozaposlenih obrtnikov, malih trgovcev in kmetijskih posestnikov – predpostavka, da bo prej ali slej prevladujoča večina vseh ljudi utonila v širok nediferenciran proletarski obstoj, nesmiselna«* (Dahrendorf, 1988: 77). Poenotenje delavstva, kot si ga je zamislil Marx, je postala utopija. Različni interesi in želja po uveljavitvi oziroma *»življenjskih priložnostih«* je nov srednji razred pripeljala do podpore nacionalističnih, nacističnih in fašističnih strank, ki so nasprotovale tako kapitalizmu kot tudi socializmu.

Politično nezadovoljstvo in nezadovoljstvo novega ter starega srednjega razreda, ideološka zaslepljenost in izrazito karizmatična moč voditeljev so pripeljali do novega kaotičnega družbenega stanja. *»Totalitarno stanje je nezdržljivost privilegijev brez konteksta in državljanstva brez sidra; družba, ki se zdi nezmožna iti tako naprej proti civilni družbi kot tudi nazaj v bolj tradicionalne vzorce«* (Dahrendorf, 1988: 85). Tako stanje, ki ga avtor enači z anarhijo, ne more trajati v nedogled in lahko pripelje le do rutinizacije in s tem do spremembe gibanja ali bolj verjetno, kot je pokazala tudi zgodovina, do katastrofe.

Povojna obdobja so čas velikih sprememb in političnih reform, do katerih pride tudi zaradi političnega in ekonomskega združevanja vojnih partneric tako pred vojno kot tudi po njej. Z mednarodnim povezovanjem so po drugi svetovni vojni skušali preprečiti, da bi se katastrofa ponovila, s sodelovanjem pa so začeli graditi tudi skupni ekonomski svet. Ustanovljene so bile številne mednarodne organizacije: Združeni narodi, Mednarodni monetarni sklad, Svetovna Banka, Mednarodna trgovinska organizacija, Evropsko združenje itd. *»Sistem organiziranih mednarodnih odnosov je bil del povojnega čudeža«* (Dahrendorf, 1988: 118).

Čudežni milni balonček pa se je kaj kmalu razblinil. Svet se je ponovno razdelil, tokrat na dva pola: zahodnega in vzhodnega. Socializem je po Dahrendorfovem mnenju prišel na oblast v državah, kjer so začetne faze modernizacije in industrializacije nastopile v času avtoritativnega režima. Ugodnosti ekonomske rasti in povečanja dobrin so bili deležni le

predstavniki elite, večina pa je ostala brez razširitve političnih ali ekonomskih pravic. *»Nomenklatura funkcionarjev namesto državljanskega samoodločanja, gigantska planska mašinerija namesto zasebne iniciative – iz obeh je zrasla birokratska pošast, ki je Sovjetsko zvezo pod Brežnjevom naposled pripeljala v stagnacijo in ki je za mnoge postala sinonim za socializem«* (Dahrendorf v Naši razgledi, 1989: 543). Želja po ekonomskem razvoju se je znašla pred ovirami politične oblasti, katere glavni interes je bil ohranitev položaja ter organizirati in mobilizirati državljane, ki nimajo možnosti participacije. Nastali konflikti, ki so bili posledica neenakopravnosti znotraj družbenega sistema, so povzročili, da so se socialistične države ena za drugo zrušile pod pritiskom lastnih državljanov.

Hladna vojna, ki je politične napetosti med kapitalistično in socialistično velesilo stopnjevala od konca druge svetovne vojne do osemdesetih let, ni ovirala ekonomskega razvoja. Del povojnega čudežnega balončka je bila tudi hitra gospodarska rast in dvig življenjskega standarda. Od petdesetih pa vse do sedemdesetih let dvajsetega stoletja so razvite države zahodnega sveta dosegle višek svoje proizvodnje. Sama gospodarska rast pa ni prinesla tudi enakopravne porazdelitve dobrin. Temeljne državljanske pravice so sicer skoraj vsem zagotovile soliden življenjski standard, a so razlike med tistimi, ki so imeli več, in tistimi, ki so imeli manj, postajale vse večje. *»Smiselno je razlikovati med velikimi boji za podeljevanje pravic ali državljanskih pravic in rastočim zahtevam po redistribuciji na obrobju, med tistimi, ki že uživajo državljanske pravice«* (Dahrendorf, 1988: 108). Tipičnega razrednega konflikta ni bilo več, saj je nov razred, kot pravi Dahrendorf, postal *»državljanski razred«* oziroma večinski razred. Nasprotja med kapitalom in delovno silo so se spremenila v organiziran odnos v sistemu dogovarjanj, sodelovanj in pravnih pravil. *»V primeru razrednega konflikta, je institucionalizacija prevzela številne zaporedne in komplementarne oblike. Začela se je z bolečim procesom priznavanja tekmovalnih strani kot legitimne interesne skupine«* (Dahrendorf, 1959: 65). Razredni boj je zamenjal demokratični boj, ki se na ravni organizacij, interesnih skupin in političnih strank bije za dosego konsenza. *»Namesto bojnega polja je prizorišče konflikta med skupinami postalo nekakšen trg, v katerem relativno avtonomne sile tekmujejo v okviru določenih pravil igre, spričo katerih ni nihče trajni zmagovalec ali poraženec«* (Dahrendorf, 1959: 67). Konflikt ni več vezan na *veliki boj* ali revolucijo, ni več boj za vse ali nič, ampak za nekaj več ali manj.

Ukrotitev konflikta s pomočjo institucij demokracije pa ni zmanjšalo njegove moči. Spremembam na ekonomskem področju so morale slediti tudi izboljšave na področju pravic

in družbene ureditve. Dahrendorf je določil ključno leto, ki zaznamuje začetek konca vsemogočne gospodarske rasti, izobilja in potrošnje. *»1968 simbolizira zmagoslavje socialne demokracije, vendar zaznamuje tudi začetek njenega konca. Vladanje večinskega razreda in vzvišeno pravičnega konsenza socialne demokracije se je izkazalo za nestabilno«* (Dahrendorf, 1988: 117). Združene države Amerike so v tem obdobju globoko zabredle v vietnamsko vojno, kar je povzročilo eno hujših vladnih kriz. Vlade so bile postavljene pod preizkušnjo tudi v Evropi, saj so bile zahteve po reformah vse večje. *»V Franciji in Nemčiji ter nekaterih manjših evropskih državah je problem imel eno samo ime 'demokratizacija'. Delno je to pomenilo dovršitev obljube državljanskih pravic za vse, drugi del pa je bilo poudarjanje, da pravice participacije morajo biti uporabljene, če željo biti resnične«* (Dahrendorf, 1988: 113). Demokracija je morala postati način življenja in ne le politične ureditve. V istem letu so na obeh celinah s svojim gibanjem stopili v ospredje tudi študentje, ki so se s številnimi drugimi intelektualci zavzemali za bolj svobodno, dostopno in demokratično univerzo.

Eden izmed ukrepov, ki so sledili vse večjemu številu visoko izobraženih, je bilo povečanje delavnih mest v javnem sektorju. Ta dela so bila cenjena v večinskem razredu, saj so nudila stalno zaposlitev, zdravstveno zavarovanje in pokojninsko oskrbo, poleg tega pa niso bila povezana z zasebnimi ekonomskimi interesi. Potreba po delu v javnem sektorju se je povečala tudi zaradi reform, ki so vodile demokratizacijo. Te so prinašale več vladnih in obvladnih dejavnosti, ki so morale biti strogo organizirane, slediti natančno določenemu postopku dela in ga dokumentirati. Birokratski aparat je tako postajal vse večji, kar je začelo dušiti svobodno demokracijo. *»Rezultat birokratizacije, ki se je zdela in je v določenem trenutki tudi bila neizogibna, je bil, da so izvirno individualni problemi postali posplošeni, formalizirani, neosebni primeri v sistemu izpolnjevanja«* (Dahrendorf, 1988: 132). Druga negativna stran javno servisnih služb je bilo omejeno število prostih delovnih mest. Ker so jih zasedali mladi izobraženci, je bilo naslednjim generacijam vse težje dobiti delo v tem sektorju. To je začelo odpirati problem brezposelnosti, ki je v osemdesetih letih postal že pereč.

Dvig življenjskega standarda po drugi svetovni vojni je sprožil tudi demografske spremembe. Povečalo se je število starejšega prebivalstva, z razširitvijo izobraževanja pa tudi število študentov. Če izvzamemo še brezposelne, se delež aktivnega prebivalstva še dodatno zniža. Na eni strani imamo torej vse večje število državnih služb in prebivalstva, ki je socialno in

zdravstveno oskrbljeno s strani države, na drugi pa vse manjši delež tistih, ki z delom ter davki polnijo državno blagajno. Njihova prvotna vloga ne temelji več na pravicah državljana, temveč je umeščena v svet produkcije dobrin. *»V procesu jih le malo ugotovi, da je povrnjen del enak vložnemu; davki se vračajo kot pravice v žepi iz katerih so bili prvotno vzeti«* (Dahrendorf, 1988: 132). Začaran krog birokracije in vse večji državni aparat, ki je omejeval svobodo in razvoj, sta v državljanih vzbudila razočaranje in nezadovoljstvo.

Še več skrbi in nejevolje je v sedemdesetih letih povzročila kriza gospodarske rasti, ki je prvič dosegla svoje meje in vrnila vladajočo družbo na trda realna tla. Naftna kriza je imela posledice svetovnih razsežnosti, kar je vplivalo tudi na svetovni gospodarski trg. Začeli so se spraševati o količini zalog pomembnih virov, se zavedati nujnosti varčevanja z njimi in odkrivati alternativne vire. Vpeljali so meritve in kazalce socialnega ter ekonomskega stanja prebivalcev, politiki pa so začeli govoriti o pomembnosti uravnoveženega in kvalitetnega razvoja.

Čeprav jim je v osemdesetih uspelo ekonomsko bilanco ponovno privedi na zeleno vejo, je problem brezposelnosti, ki je izviral iz krize sedemdesetih, postajal vse manj obvladljiv. Dahrendorf trdi, da je bila ponovno uravnovešena in uspešna gospodarska rast pravzaprav grajena na brezposelnosti: *»Obstajata dva načina za povečanje produktivnosti. Eden je proizvesti več z enakim številom rok, drugi pa proizvesti enako količino z manj rok. V osemdesetih je prevladala slednja metoda«* (Dahrendorf, 1988: 142). Spodbujanje konkurenčnosti je podjetjem omogočilo, da so število zaposlenih zmanjšali na minimum, hkrati pa proizvedli enako količino z manj stroški. Izkazalo se je, da lahko vsi trije sektorji gospodarstva enako uspešno delujejo in se razvijajo z manj kot stotodstno zaposlitvijo. Nastala brezposelnost ni imela sezonskega ali začasnega značaja, bila je sistemsko pogojena in zato trajna. Slednja, kot pravi avtor, *»/.../uničuje samospoštovanje posameznikov, rutino njihovega življenja obrne na glavo in jih naredi odvisne od socialne podpore. Določa njihov zunanji položaj in tako ustvarja nov problem pravic«* (Dahrendorf, 1988: 145). Delovno mesto je vstopnica za članstvo v sodobno produkcijsko naravnano družbo, saj določa posameznikov družbeni položaj, njegovo ekonomsko zmogljivost in status. Zaposlitev podaja določene dodatne pravice in socialne ugodnosti, omogoča posameznikovo ekonomsko neodvisnost in določa njegovo vlogo v odnosu do drugih. Brezposelnemu so torej že v osnovi onemogočene enake *»življenjske priložnosti«*.

Problem pomanjkanja zaposlitev so v Združenih državah Amerike poskušali rešiti z odpiranjem novih delovnih mest in z prerazporeditvijo dela. Število brezposelnih so sicer zmanjšali, a sta se namesto njih izoblikovali dve novi družbeni skupini. Nove zaposlitve so zagotavljale popolno članstvo v družbi, niso pa ponujale zadovoljivega plačila, saj se je zaradi povečanja delovnih mest znižal splošni nivo plač. Vse več je bilo ljudi, ki so kljub zaposlitvi živeli na robu revščine. V še slabšem položaju pa je bila skupina, ki je bila hierarhično gledano pod njimi in jo je Dahrendorf definiral kot *»razredno dno«*. Revščina, trajna brezposelnost in posledična izključenost iz družbe so združile posameznike, ki so si svoj svet ustvarili v določenih predelih velemest. Avtor tej družbeni skupini pripiše kopičenje patologij (kriminal, alkoholizem), odsotnost znanj in odvisnost od socialne podpore, njeni člani pa pogosto pripadajo določenim manjšinam. Svojo izključenost iz družbe je skupina podkrepila z razvojem lastnih vrednot in močnim občutkom pripadnosti. Politične reforme ali ekonomski napredek teh skupin ne dosežejo, zato je začaran krog, v katerem so se znašli, še toliko bolj začaran. Podelitev pravic in možnosti vstopa v 'aktivno' družbo je v rokah večinskega vladajočega razreda, ki določa norme in ureditev dominantne družbe. *»V moji uporabi termina 'razred državljanov' tiči neke vrste ironija, ker je ta velika večina, ki uživa državljanske pravice, prezrla in marginalizirala manjšino podrazreda s tem, da ji je zanižala iste pravice. Državljanstvo, razumljeno na ta način, paradoksalno označuje prej izključitev kot pa vključitev vsakogar v območje pravic«* (Dahrendorf v intervjuju Johna Keanea, 1990: 103). Pripadniki večinskega razreda se zavedajo problema brezposelnosti in revščine ter načeloma podpirajo enakopravnost vseh državljanov, vprašanje pa je, če so pripravljeni tudi kaj narediti, da bi se stanje spremenilo. V tem primeru bi lahko bil ogrožen njihov položaj, kar zagotovo ni del njihovih načrtov.

Prav moč in obseg večinskega razreda je eden izmed dejavnikov, ki po Dahredorfovem mnenju vpliva na to, da se brezposelni in razredno dno ne bojujeta organizirano za izboljšanje svojega položaja. *»Star razredni boj je bil boj med neenakimi skupinami, ki so dejansko potrebovale druga drugo. Nenavadnost današnjega problema (to stališče rado doživi nerazumevanje) leži v tem, da večina ne potrebuje manjšine, kot tudi bogate države ne potrebujejo svojih revnih dvojnikov«* (Dahrendorf v intervjuju Johna Keanea, 1990: 100). Vladajoča večina lahko popolnoma normalno shaja brez teh dveh družbenih skupin, še več, imela bi manj skrbi, če ju preprosto ne bi bilo. Tega se dobro zavedajo tudi člani prizadetih skupin, ki se zaradi izključenosti iz družbe ne zavezujejo več niti njenim pravilom. *»Konflikti ne nastopajo kot bojne linije vzdolž revolucionarne vojne ali kot demokratični razredni boj,*

temveč kot anomija» (Dahrenodrf, 1988: 162). Del družbe, ki ga sicer večina ne priznava, se je odrekel spoštovanju norm in vrednot, kar posledično prinaša nered in negotovost. Drug dejavnik, ki vpliva na neorganiziran upor prikrajšanih, je individualizacija družbenega konflikta. Posamezniki se poskušajo po družbeni lestvici povzpeti z lastnimi močmi, kar predstavlja manj tveganja in več možnosti za uresničitev želja.

Sklenjen krog in protekcionistična politika večinskega razreda je oblikovala konflikt tudi na ravni etničnih, nacionalnih, verskih in jezikovnih manjšin. Ti niso bili značilni le za ameriško razredno dno, ki je bilo pogosto vezano na temnopoltno, južnoameriške in druge priseljence, temveč tudi za Evropo, ki je v svojih nacionalnih državah od nekdanj združevala različne manjšine. *»Redko kje uspešno združujejo meščanske pravice s kulturnimi razlikami. Namesto tega smo priče preganjanju ozemeljskih teženj, čemur sledijo terorizem in včasih državljanske vojne*» (Dahrendorf v Rizman, 1992: 323). Pripadnost določeni skupini je postala bistvenega pomena. Ponudila je možnost nove uveljavitve v družbeni ureditvi z redefiniranjem položaja in vlog pripadnikov manjšin. V skrajnih primerih so zakoličene razlike pripeljale do protestov in civilnih vojn (baskovski separatisti, irska civilna vojna, spopadi v Izraelu). *»Gre za napad na civilizacijske moči državljanstva v imenu manjšinskih pravic ali kulturno, versko, etnično avtonomijo. Še več, tisti, ki bi morali situacijo bolje poznati, ker so se borili za državljanske pravice v preteklosti, so vsaj delno krivi za uspeh tega napada. Razvil se je 'zmoten' liberalizem, ki opušča mogočne pridobitve skupnega temelja civilnih pravic in podeljevanja pravic za vse in s tem omogočil separatizem manjšin*» (Dahrendorf, 1988: 157). Dahrendorf zagovarja večkulturno družbo in enakopravnost pravic za vse njene člane, kar je, kot meni, mogoče doseči s spoštovanjem in uveljavljanjem državljskih pravic. Zato nasprotuje težnjam po homogenosti in separatizmu manjšin, ki ogrožajo skupne temeljne civilnih in državljskih pravic.

»Večinski razred je izgubil samozavest in je postal protekcionističen v vsakem pomenu besede. Socialna demokracija se je približala koncu svojih moči» (Dahrendorf, 1988: 173). Na nestabilno stanje kažejo tudi spremembe v politiki, ki so jih v osemdesetih zaznamovali zagovorniki reform prve britanske ministrice Thatcherjeve in ekološko ozaveščenih zelenih. Prvi so prisegli na spodbujanje ekonomskega, predvsem podjetniškega razvoja, ki so ga dosegli s privatizacijo podjetij, deregulacijo rigidnega sistema birokracije, decentralizacijo, zmanjšanjem moči trgovskih unij in povečanjem konkurenčnosti na trgu. Z obstoječimi razmerami v družbi se niso strinjali člani gibanj okoljevarstvenikov, ki so se organizirali v

politično stranko. Na dnevni red političnih pogajanj jim je uspelo privedi novo temo, ki je zadevala celotno svetovno prebivalstvo ter tako vpeljala novo vrednoto in način političnega razmišljanja.

Konec osemdesetih let se je v krizi znašla tudi mednarodna skupnost držav. Sistem napisanih in nenapisanih pravil je postajal krhek, uresničevanje in spoštovanje sprejetih določil pa je postalo vprašanje individualnega ekonomskega interesa. *»Moč prej kot pravila determinira kaj se bo zgodilo med narodi«* (Dahrendorf, 1988: 121). Če je dolga leta v mednarodni skupnosti zaradi politične ureditve in neskladnosti s kapitalističnim svetom izstopala Sovjetska zveza, so v teh letih vlogo samosvojega igralca prevzele Združene države Amerike. Izstopile so iz UNESC-a, ignorirale določila mednarodnega sodišča, ovirale in izsiljevale številne mednarodne trgovinske organizacije, da bi uresničile svoje interese. Mednarodne institucije so izgubljale podporo najmočnejše članice, kar je posledično vplivalo tako na njihovo moč kot tudi na njihovo verodostojnost. *»Dokler ni zdravega svetovnega reda in torej niti mednarodnega prava vrednega svojega imena, so mednarodne akcije nagnjene h koncentriranju na dobrine in proizvodnjo«* (Dahrendorf, 1988: 122). Ekonomski interesi in smernice svetovnega gospodarskega trga so postale najpomembnejši dejavnik političnih odločitev. Podrejenost ekonomskim interesom pa postavlja problem človekovih pravic in enakopravnosti na rob družbeno pomembnih tem ter jih tako sistematično zapostavlja.

Ker je družbeno politično stanje v obdobju, s katerim avtor zaključuje pregled konfliktov, negotovo, je več možnosti za korenite spremembe. Na podlagi predstavljene zgodovinske analize družbenega konflikta in svoje liberalne politične usmeritve je Dahrendorf oblikoval štiri temeljne točke programa za devetdeseta leta. *»Prvi pogoj vsakršne današnje radikalne in svobodomiselnne politične agende je sprejetje lekcij iz preteklosti, predvsem iz sedemdesetih in osemdesetih let«* (Dahrendorf, 1988: 174). Avtorjevo dojetje zgodovine je nekakšen niz vzročno posledičnih dejanj: družbena neenakost sproži konflikte, katerih razrešitev pripelje do neenakosti na novih področjih. Pretekla dejanja so oblikovala današnjo situacijo, zato jih pri načrtovanju prihodnjih dejanj ne smemo zapostaviti. V sedemdesetih se je pokazalo, kako velik vpliv ima svetovno gospodarstvo na domačo ekonomsko in politično stanje, osemdeseta pa so z okoljevarstvom in podjetništvom uveljavila nove vrednote. Naloga liberalcev je po Dahrendorfovem mnenju zmanjševanje birokratskih ovir in zamenjava korporativnih struktur z individualno participacijo ter učinkovitim združenjem vodje in demokracije. Temelj njihovega načrta pa so pravice: civilne, človekove, državljanske.

»Nova vprašanja podeljevanja pravic so predvsem družbena. Nanašajo se na usmerjenost definiranja položajev ljudi izven večinskega družbenega sveta z dolgotrajno brezposelnostjo, razdeljenostjo znotraj mest, regionalnimi neenakostmi in razrednim dnom« (Dahrendorf, 1988: 176). Na področju enakopravnosti je potrebno še veliko postoriti, saj je očitno, da skupni temelji ne zagotavljajo tudi enakih »življenjskih priložnosti«. K vprašanju pravic sodijo tudi cenzura in omejevanje obveščnosti, zlorabe pri upravljanju in odrekanje volilne pravice.

Tretja točka liberalnega programa je vprašanje institucij, ki se nanašajo na zakone in družbeni red. Ker smo po avtorjevem mnenju ljudje družbena bitja in svoje cilje uresničujemo v sodelovanju z drugimi, je družbena pogodba, ki vključuje norme in sankcije, nujna. Institucije, kot pravi, potrebujemo za podporo svobode. *»Institucije so norme, zasidrane v mišljenju ljudi, predvsem pa še v njihovem vsakdanjem obnašanju. So priznane norme, ki jih je mogoče utemeljiti, ki so upoštevane in tudi zaščitene s sankcijami. Institucije v tem pomenu besede so pravo jedro civilizacije« (Dahrendorf v Ruzman, 1992: 328). Vse več je področij, ki jih skorajda ni mogoče nadzorovati, kjer pravila in norme večinske družbe ne veljajo ali pa se njihovega pomena za skupnost ne zavedajo. Družbene institucije bi zato morale ponovno postati vrednota, ki zasluži spoštovanje in uresničevanje s strani posameznikov.*

Zadnja točka pa opozarja, da spremembe niso potrebne le na državni ravni, temveč tudi na mednarodni, svetovni ravni. Gospodarska rast Zahoda je za seboj pustila veliko revščino v številnih nerazvitih deželah. Večina prebivalcev sveta živi v slabih življenjskih pogojih, nekateri celo na robu preživetja. Dahrendorf meni, da humanitarne akcije razvitih držav niso le pomoč prikrajšanim, temveč tudi dejavnik, ki pomaga ohranjati in razvijati civilno družbo. *»Že nekajkrat sem trdil, da se civilne družbe ne morejo ohraniti, če niso dojete kot korak na poti k svetovni civilni družbi« (Dahrendorf, 1988: 187). Razvoja civilne družbe ne moremo omejiti le na en del sveta. Ideal h kateremu bi morala po avtorjevemu mnenju stremeti družba je zagotovitev enakih »življenjskih priložnosti« za vse prebivalce sveta. Da bi se približali cilju, bi morali vzpostaviti mednarodni pravni organ, ki bi skrbel za enakopravno uveljavljanje človekovih pravic.*

3.3 POMEN DEMOKRATIČNE UREDITVE

Dahrendorf odločno nasprotuje Marxovi tezi o nujnosti revolucije: *»Nemiri ne pomagajo ekonomskemu razvoju, politična nestabilnost pa vzbuja strah«* (Dahrendorf, 1988: 1). Kaotično situacijo izkoristijo zagovorniki tiranije, ki se ne zmenijo za interese družbenih skupin, željnih sprememb. Čeprav lahko konflikti po avtorjevih besedah nastopijo v vseh političnih ureditvah, demokracija omogoča, da se spremembe odvijajo konstantno in brez nasilja, saj s svojimi institucijami nadzira konflikte in jih v vseh pogledih naredi konstruktivne za družbo. *»Obstajajo družbena razhajanja, iz katerih izhajajo politični konflikti. Vendar so daleč od tega, da bi postali vse bolj nasilni in razdiralni, ti konflikti bili ukročeni z institucijami, v katerih najdejo red in ustanovljen način izražanja«* (Dahrendorf, 1988: 107). Svobodno politično izražanje, enakopravne volitve, združevanje v politične stranke in participacija v parlamentu zagotavljajo pretok informacij in uveljavljanje interesov članov družbe.

To je idealna predstava demokracije, saj je njeno udejanjanje v realnem svetu okrnjeno zaradi birokracije in korporativizma, ki po Dahrendorfovem mnenju zavirata svoboden razvoj. Da bi uresničili svoje želje, se posamezniki združujejo v organizirane skupine, politične stranke, interesne skupine, trgovinska združenja, civilna društva itd., ki se nato borijo za svoje mesto na političnem prizorišču. Večina se jih v krog političnih procesov prebije s pomočjo lobiranja in podkupovanja ter pridobljeno mesto nikakor ne izpusti iz rok, saj so si s položajem priborili tudi nadzor nad delitvijo finančnih sredstev. *»Dogovori nadomestijo razprave, konsenz pa je zamenjava za konflikt«* (Dahrendorf, 1988: 111). Politično dogajanje se je omejilo na zaprt krog ljudi, ki se ob vsakih volitvah s pomočjo dragih kampanj poteguje za čim večje število volilnih glasov. Povprečni državljani težko sledijo potekom odločanja, nimajo vpogleda v ozadje političnih odločitev in se ne zavedajo tihih dogovorov, ki so zaradi skupnih ekonomskih interesov zamenjali konflikte. *»Nevarnost korporativistične spreobrnitve demokratičnega razrednega boja je, da ustvarja togost na mesto gibanja. Korporativizem se zlahka združi z birokracijo, oba pa sta nagnjena k izropanju bistva ustavne svobode, zmožnost omogočanja sprememb brez revolucije«* (Dahrendorf, 1988: 111).

Demokratična ureditev je zahtevala tudi demokratizacijo vsakdanjega življenja, slednja pa vse več vladnih in obvladnih dejavnosti. Uresničevanje namenov institucij demokracije je privedlo v birokracijo. Da bi zagotovili polnopravno državljanstvo, enakopravnost in vladanje

zakonov so ustvarili ogromen birokratski aparat, ki prej omejuje kot pripomore k udejanjanju posameznikovih pravic. *»Tako ali drugače vse poti socialne demokracije vodijo k velikim vladam, celo bi bilo bolj pravilno reči k šibkim vladam in močni birokraciji«* (Dahrendorf, 1988: 167). Podleganje korporativizmu in birokraciji zavira potek sprememb, zato je Dahrendorf oblikoval svoj model političnega sistema, ki vključuje element vodje.

Model je poimenoval po terminu Friedricha von Hayeka *»ustavna svoboda«*, a ga je definiral nekoliko drugače. *»Prednost tega pojma je, da opisuje objekt rešitve, ki jo iščemo, svobodo, in sredstvo, s katerimi ta objekt najdemo, ustava, v širšem in ne nujno formalnem pomenu termina. Ustavna svoboda ima tri nepogrešljive elemente. Ti so pravna država, demokracija in vodstvo«* (Dahrendorf, 1988: 70). Vladanje zakonov zagotavlja enakopravnost državljanov v civilni družbi, demokracija pa omogoča, da svoje interese uresničujejo. Podaja jim pravico in dolžnost, da izražajo svoje želje, kritiko in nadzor. Pomembno vlogo za ohranjanje živahnosti, prožnosti in usmerjenosti sistema pa ima vodstvo. Na eni strani preprečuje, da bi se stvari zataknilo v birokraciji, na drugi pa, da bi razprave v okviru totalne demokracije vodile v neskončnost. Dodaten, a ne nujen element je ekonomska rast, ki pomaga razvijati civilno družbo. V zgodovini so se zvrstile različne kombinacije teh elementov, Dahrendorf pa mneni, da je prav prepletanje demokracije in vodenja tista kombinacija, ki pod določili zakonov dopušča svobodo odvijanja konfliktov, sprememb in razvoja.

»Konflikt je vir razvoja k civilizaciji in nenazadnje proti svetovni civilni družbi« (Dahrendorf, 1988: 187). Avtor definira civilno družbo kot skupnost polnopravnih državljanov, ki s številnimi možnostmi omogoča inovacije in ekonomsko rast ter z demokratičnim načelom zagotavlja enakopravnost njenih članov. Združuje posameznike različnih narodnosti, kultur in religij. Pravice, ki jih posedujejo, so pravzaprav družbene norme, ki jih varujejo institucije in krepijo sankcije. Za uresničevanje slednjih pa so po Dahrendorfovem mnenju nujne strukture moči, te pa nadzoruje in kroti ustavna ureditev. *»Pravna država ostaja nujen predpogoj za svobodo«* (Dahrendorf, 1988: 92). Civilna družba mora v idealnem pogledu avtorja pridobiti svetovne razsežnosti in tako vzpostaviti enakopravnost vseh prebivalcev sveta.

Čeprav avtor opozori, da je potrebno teoretične koncepte razumeti ločeno od realnega, zgodovinskega sveta, se zaradi pomembnosti, ki jo ji pripisuje in pogostosti nanašanja nanjo, zdi, da je zanj *»svetovna civilna družba«* mogoča nekje v daljni prihodnosti. Pot k slednji opredeli kot edino pravilno, vse ostale možnosti so napačne oziroma obstajajo zato, da nas

izučijo in usmerjajo k *skupnemu cilju*. Tako je nekatere narode pot k sodobni demokraciji vodila skozi totalitarizem, druge pa skozi socializem. Prej ali slej pa so vsi - s pomočjo konfliktov - uvideli pravo družbeno-politično ureditev. Idealna podoba »svetovne civilne družbe« je nekakšna končna postaja družbenega izpopolnjevanja, kar pa po Dahrendorfovi teoriji pomeni, da ni več konfliktov, ki bi še naprej poganjali kolo razvoja. Absolutno in univerzalno razumevanje konflikta, ki je nenehno in povsod navzoč, se na tej točki sreča s svojo končnostjo.

3.4 VLOGA MEDIJEV V DEMOKRACIJI

Demokratska ureditev je po Dahrendorfovem mnenju najbolj primerna za svobodno in konstruktivno odvijanje družbenih konfliktov, a je pogosto onesposobljena zaradi preračunljivega korporativizma in balastne ter počasne birokracije. Da bi politično ureditev lahko smatrali kot demokratsko, mora, kot trdi avtor, izpolnjevati dva pogoja demokratskega minimuma: »Eden je vnos pogledov in interesov ljudstva v politični sistem, drugi pa nadzor imetnikov oblasti in njihove administracije« (Dahrendorf, 1988: 57). Člani družbe morajo torej imeti svoj glas v političnem dogajanju in hkrati zagotovilo, da bo slednji tudi resnično upoštevan. Politični akterji lahko izkoristijo svoje položaje in s pomočjo podanih pooblastil izigrajo svoje volivce, ki nimajo širokega vpogleda v politično odločanje. Da ne bi prišlo do takega izkoriščanja moči, morajo biti postopki političnega odločanja, pogajanja in dejanja strogo nadzorovana. Oblast, ki jo imajo politične vodje in institucije, mora biti omejena in nenehno nadzorovana.

»Nadzor oblasti vključuje pregled administracije in sodniška dejanja tako kot tudi stroge parlamentarne postopke. Mediji so pomembni in bi nemara morali biti še bolj v ustavni teoriji« (Dahrendorf, 1988: 57). Kakšen naj bo nadzor in njegovo izvajanje, sta opredeljeni, ki ju določa ustava. Ta je bila v času nastajanja nacionalnih držav, kot pravi avtor »/.../vpeljana, da bi preprečila prehod bogastva v oblast, ki bi drugim zanikala državljanske pravice.« (Dahrendorf, 1988: 41). Njena prvotna naloga je v sodobni civilni družbi ostala enaka, le da mora sedaj svoje državljanke zavarovati pred pastmi demokratskega političnega sistema. Z zakonsko opredeljenim nadziranjem dela njenih institucij zagotavlja pravilno in pravično politično dogajanje. Nadzor nad oblastjo izvajajo po avtorjevem mnenju tudi mediji, ki kritično spremljajo in ocenjujejo javno politično sfero. Njihova vloga neodvisnega

opazovalca bi, kot trdi, morala imeti večjo težo v temeljni državni pogodbi, iz česar lahko sklepamo, da so zanj mediji premalo izkoriščena možnost nadzora družbe.

Mediji naj bi v demokraciji imeli vlogo *psa čuvaja*, ki skrbno nadzira delovanje politične in ekonomske elite ter o tem natančno in objektivno obvešča državljanke. Zato morajo imeti zakonsko opredeljeno avtonomnost in svobodo izražanja brez cenzurnih omejitev. Pomembna pa ni le svoboda, temveč tudi možnost pestrega izbora: *»V številnih državah tečejo pomembne razprave o izboru pestrosti v izobraževanju in v javnih občilih«* (Dahrendorf, 1992: 318). Novinarji morajo svoje delo opravljati profesionalno in nepristransko ter svojemu občinstvu zagotoviti čim širši vpogled v javno dogajanje. Takšna vloga medijev je v skladu z avtorjevo predpostavko, kakšni naj bi bili člani sodobne civilne družbe in kako naj bi delovala - *»/.../pozorni državljani, ki so pripravljeni zaščititi institucije svobode in so občutljivi na kršitve njenih načel. Hkrati morajo nekateri poskrbeti za straženje, izvajanje in razvijanje teh institucij«* (Dahrendorf, 1988: 186). Voditelji družbenih skupin skrbijo za nenehno izboljšavo institucij, člani politične elite izvajajo njihova določila, mediji pa poleg drugih državnih organov nadzora omogočajo, da lahko državljani spremljajo in ocenjujejo dogajanje.

3.5 MNENJSKI KONFLIKT V DAHRENDORFOVI TEORIJI

Z zgodovinskim pregledom družbenih konfliktov lahko ugotovim, da so skupine, ki so bile vanj vpletene, s časom postajale vse manjše. Razredni boj 19. stoletja, ki se je zavzemal za enakopravno porazdelitev pravic in dobrin, se je z demokratizacijo in oblikovanjem večinskega *»državljskega razreda«* v 20. stoletju spreobrnil v demokratični boj. O razredih, kot smo jih poznali v zgodnji industrijski družbi, ni več mogoče govoriti. *»Ljudem ni več potrebno združevati moči z drugimi, ki so v enakem položaju, da bi se borili za osnovne pravice. Svoje življenjske zmožnosti lahko na eni strani izboljšajo z lastnim trudom, na drugi pa z reprezentacijo preko fragmentiranih a vpletenih interesnih skupin«* (Dahrendorf, 1988: 112). V konflikt niso več vpletene velike družbene skupine, temveč manjše organizacije, ki zastopajo interese posameznikov. Ker državljske pravice zagotavljajo enake temelje in pravice posameznikov, prihaja do neenakosti predvsem na socialnem, političnem ali civilnem področju. *»Ljudje se borijo za priznanje časti vrednejšega položaja žensk, proti onesnaževanju ali celo za razorožitev. V tem pogledu so družbena gibanja oblikovana strogo znotraj ogrodij civilne družbe«* (Dahrendorf, 1988: 159). Svoja načela, menja in interese

izražajo posamezniki s sodelovanjem v družbenih gibanjih, včlanitvijo v določeno združenje ali interesno skupino ter podporo politični stranki in njenemu vodji.

Pomembna pa ni le skupina, temveč tudi posameznik, ki v sodobni družbi vse pogosteje sam poskrbi za svoj boljši jutri. Konflikt se je, kot pravi Dahrendorf, individualiziral, kar je solidarno skupinsko upiranje postavilo na rob. *»Individualna mobilnost je zamenjala razredni boj«* (Dahrendorf, 1988: 159). Uveljavil se je model ameriških sanj, ki na osnovi enakopravnih pravic omogoča, da se lahko vsakdo z lastnim trudom in voljo povzpne na vrh družbene lestvice. Posamezniki so bolj uspešni, če skušajo svoje želje uresničiti sami, kot pa v skupini, kar na svoj način pogojuje zaprta struktura večinskega razreda.

Tudi na političnem področju ne gre le za konflikte, ki nastajajo na ravni organiziranih interesnih skupin in političnih strank. Slednje namreč vodijo posamezniki, ki so po avtorjevem mnenju bistveni za njihovo delovanje. *»Razredi najverjetneje priskrbijo del energije in usmeritev družbenih sprememb. Ne moremo jih ignorirati, bistvo interesa, ki ga zagovarjajo lahko nekomu pokaže v katero smer se stvari premikajo. Kakor koli, nekdo mora te interese spremeniti v dejanja in usmerjati dogajanje«* (Dahrendorf, 1988: 53). Družbene skupine so tiste, ki posedujejo moč in interes po spremembah, a jih same ne morejo uresničiti. Za to potrebujejo vodjo, ki jih usmerja in vodi skozi družbeno dogajanje, ohranja njihovo vpletenost in zagnanost ter spodbuja k dejanjem. Politične spremembe zahtevajo po avtorjevem mnenju tri sestavne elemente. Prvi je organizirano družbeno gibanje ali skupina, ki ni nujno politična stranka, drugi je ugodna situacija, ki podpira in je pripravljena na spremembe, zadnji pa so akterji, ki naredijo prvi korak proti spremembam. *»Težko bi bilo to najti s pomočjo raziskave mnenj, vendar ko so dejanja sprememb enkrat narejena, večina začuti, da je to tisto kar so si vsi želeli. Zato so ti, ki izvedejo dejanja tako pomembni. Zdi se, da plavajo proti toku, a so v resnici le začutili spremembo njegove smeri prej kot ostali«* (Dahrendorf, 1988: 52). Vodje skupin ponujajo članom družbe različne ideje, prepričanja, argumentacije in možnosti uresničevanja njihovih interesov.

Lahko bi rekli, da je konflikt v Dahrendorfovi teoriji univerzalen, pojavlja se vedno in povsod. Nastaja na ravni posameznikov, ki zagovarjajo različne interese - lastne ali skupinske, znotraj družbenih skupin – razkol nekoč enotnega delavskega razreda ali razhajanja znotraj politične stranke, med razredi oziroma skupinami – pritisk manjšin in zapostavljenih družbenih enot na večinski razred, med državami in celo na svetovni ravni –

boj okoljevarstvenikov ali zaščitnikov človekovih pravic. Skupna točka vseh teh primerov je zagovarjanje določenih pogledov, mnenj, ki jih v imenu organizirane skupine v javnosti predstavlja njihov vodja.

4 VLOGA MEDIJEV V KONFLIKTIH

Primarna naloga medijev je obveščanje javnosti, vendar s svojim reprezentiranjem realnosti in uokvirjanjem družbenih dogodkov naredijo še več. Z informacijami, ki jih podajajo širšemu občinstvu, oblikujejo teme javne razprave, različne poglede na dogodke in njihovo vrednostno oceno. Zaradi teh lastnosti imajo mediji pomembno vlogo tudi v odvijanju družbenih konfliktov, saj s svojimi vsebinami oblikujejo njihovo sliko v očeh javnosti.

Pojem konflikta zajema zelo širok in kompleksen spekter družbenih pojavov. V najbolj pesimističnem in drastičnem pomenu se lahko nanaša na vojne, nasilje, upore in najrazličnejše spopade med skupinami. Ti lahko nastajajo zaradi kulturnih, verskih, etničnih ali narodnostnih razlik. Najpogosteje najdemo njihov izvor v trku interesov, ki lahko segajo na teritorialno področje, področje gospodarstva in ekonomije, političnih in pravnih interesov. Konflikte lahko na osnovi geografskega obsega delimo tudi na notranjepolitične, mednarodne ali globalne. S pojmom lahko torej označimo družbeno dogajanje, ki v svoj potek vpleta svetovno prebivalstvo, na drugi strani pa se lahko s konfliktom nanašamo na spor med dvema ali več posamezniki. Prav na slednjega sem se osredotočila v svojem empiričnem delu naloge. Vsakdo oblikuje svoje mnenje do določenega vprašanja, zato nemalokrat prihajamo v stik z nasprotnimi si pogledi. Zanimalo me je, kako mediji predstavljajo mnenjske konflikte, ki nastajajo znotraj teme, ki pokriva odnose med Slovenijo in Hrvaško.

Znotraj konflikta lahko mediji prevzamejo različne vloge: *»mediji (1) kot močna enota, ki skuša nadzirati konflikt; (2) kot pristranski udeleženec, ki ali zagovarja ali napada status quo; (3) kot tretji akter 'pes čuvaj', ki javnosti ponuja povratne informacije o lokalnih težavah; (4) kot vratarji, ki določajo dnevni red, filtrirajo teme in opozarjajo na druge pozicije, da bi ohranili ravnotežje pogledov; (5) kot posrednik, ki gradi konsenz in upravlja napetosti v skupnosti; (6) kot korporativna enota, ki proslavlja konflikte in se okoristi preko narasle prodaje zaradi pokrivanja konfliktov«* (Putnam v Gilboa, 2002:119). Katera vloga bo prevladovala, je odvisno predvsem od vrednot, ki vodijo medijsko reprezentacijo, in od družbe, v kateri delujejo. V nadaljevanju bom na kratko predstavila nekaj izmed naštetih vlog medijev v konfliktih in posledice, ki jih slednje prinašajo za občinstvo oziroma javnost.

Mediji naj bi v demokraciji po Dahrendorfovem mnenju imeli vlogo *psa čuvaja*, ki skrbno nadzira delovanje oblasti in kot neodvisni opazovalec ponuja javnosti objektivne in kritične informacije. Zajemati morajo pester in širok okvir družbenega dogajanja in imeti pri tem popolno svobodo izražanja. Z odkrivanjem in opozarjanjem na nepravilnosti, ki se odvijajo v okviru družbene oblasti, lahko celo proizvedejo konflikte. V splošnem sicer velja, da imajo v demokratičnih družbah mediji funkcijo nadzora države in njenih institucij, a je slednja pogosto nepopolno opravljena zaradi pritiskov političnih in ekonomskih interesov.

Nevtralno pozicijo mediji ohranjajo v vlogi mediatorja oziroma posrednika med vpletenimi v konfliktu. S tem ko ponujajo možnost javne objave interesov in zahtev vseh vpletenih, povečujejo znanje, ki ga o slednjih ima javnost pa tudi nasprotniki sami. V vlogi posrednika poskušajo mediji povleči vzporednice med sprtimi stranmi, poudariti pomembnost sodelovanja in iskanja skupne rešitve. Na tak način lahko tudi uspešno pripomorejo k razrešitvi konflikta. Vlogo posrednika so mediji imeli tudi v konfliktu, ki je nastal zaradi protestov ob srečanju Svetovne trgovinske organizacije leta 1999 v Seattlu. Z analizo televizijskih novic in časopisnih komentarjev je avtor raziskave prišel do naslednjih zaključkov: »*S koncem hladne vojne in njenih spreobrnjenih učinkov, ki so se kazali v zvestobi do države (Hallin, 1992), so množični mediji v tem primeru delovali kot pomemben posrednik v povezovanju in posredovanju sporočil družbenih gibanj pomembnemu delu politično angažirani javnosti. Pomagali so artikulirati kritiko, ki vzpostavlja intelektualno podlago za demokratični pregled delovanja mednarodnih ekonomskih institucij*« (Rojecki v Gilboa, 2002:20). Ker so mediji demonstrante upoštevali kot enakovredne akterje v konfliktu in objavili njihove poglede, so bili tudi predstavniki politične javnosti bolj dovzetni zanje. Na tak način so pripomogli k oblikovanju konstruktivne kritike in demokratično odgovornejši družbi.

Zaradi političnih ali ekonomskih interesov se mediji pogosto odpovejo svoji objektivnosti in v poročanju o konfliktu podprejo stališča določenega akterja. Z zagovarjanjem dejanj le ene izmed vpletenih strani in kritičnim pristopom do nasprotnikov popačijo sliko, ki jo o konfliktu iz njihove strani dobi javnost. Negativno sliko nasprotnika mediji pogosto ustvarijo v primerih *zunanjega vsiljivca*. To velja tudi, ko sta v sporu dve državi ali več. Krivdo za nastalo situacijo se najpogosteje prevali na drugo državo, od lastne pa se pričakuje, da se bo zavzemala za interese svojih državljanov in jih tudi pravično branila. Mediji ustvarjajo negativne stereotipe o drugi državi in njenih državljanih ter pozitivne o lastni. Ker to velja za

medije obeh držav, v javnosti pogosto ustvarijo *zrcalno sliko* druge o drugi. To sta v raziskavi, ki je obravnavala medijsko reprezentacijo spora med Japonsko in Južno Korejo, potrdila tudi avtorja slednje: *»Ko sta v sporu dva naroda, lahko mediji enega vidijo svojo državno politiko ali dejanja v pozitivni luči, medtem ko prikažejo nasprotnikovo državno politiko ali dejanja v negativni luči. Medsebojna percepcija nasprotujočih si narodov teži k podobnosti. Državljeni obeh narodov imajo o drugem negativne stereotipe«* (Joung Chul Yoon in Gwangho E. v Gilboa, 2002: 94). S pristranskim in kritično neuravnovešenim poročanjem lahko mediji celo poglobijo konflikt in tako zmanjšajo možnosti za njegovo razrešitev.

Ker so mediji, predvsem v mednarodnih konfliktih, mnogim edini vir informacij (civilno prebivalstvo je le redko neposredno vpleteno v konflikt), imajo veliko manipulativno moč. Javnost se o pristranskosti medijskih vsebin ne sprašuje in jih pogosto ne sprejema dovolj kritično. Stereotipne predstave, ki tako nastajajo v očeh državljanov lahko prekrijejo dogajanja v ozadju. Na to sta opozorila tudi Yoon in Qwangho: *»Z ustvarjanjem novičarskih dogodkov, ki poudarjajo obstoj zunanje grožnje, lahko oblast preusmeri novičarsko agendo od domačih političnih sporov na mednarodni konflikt, ki je neposredno povezan z nacionalnimi interesi. Zmožnost preusmeritve novičarske agende deluje v prid vladi, ko potrebuje povečano notranjo soglasnost«* (Yoon in Qwangho v Gilboa, 2002: 95). Ta teza sovpada s Coserjevo, ki trdi, da se integriranost članov posamezne skupine poveča v primeru konflikta z drugo skupino. Moč, ki jo imajo mediji, se pogosto izrablja za nepravilno predstavljanje nasprotnika, za povečevanje občutka njegove sovražnosti in poglobljanje podpore lastni skupini.

Yoon in Qwangho poudarjata, da imajo mediji aktivno vlogo v oblikovanju mednarodnih odnosov, saj posredujejo uradne informacije diplomatov z vseh strani, ki so vpletene v spor in se nanje tudi odzivajo. S tem ne oblikujejo le podobe, ki jo o konfliktu ima javnost, temveč tudi tisto, ki jo imajo diplomati sami: *»Politiki in vladni uradniki pravzaprav zbirajo svoje informacije iz množičnih medijev in jih preko njih tudi oddajajo tujim nasprotnikom, še posebej, ko sta dva naroda vpletena v konflikt. Kot dodatek k dejanskemu dialogu in pogajanjem med različnimi narodi, ponujajo množični mediji pomembno pot vladnim uradnikom z različnih narodov, za komuniciranje med seboj«* (Yoon in Qwangho v Gilboa, 2002: 89). Medijska reprezentacija konflikta na ta način vpliva na potek realnega konflikta in

jih v slednjega tudi neposredno vpleta. Zaradi tega postane njihova pristranskost oziroma objektivnost še toliko bolj pomembna in odločujoča.

Lastniki medijev, politični interesi in tekmovalnost na trgu nenehno pritiskajo na novinarsko delo, ki se zaradi tega oddaljuje od optimalne vloge nadziranja oblasti in objektivnega obveščanja javnosti. Ti pritiski so prisotni tudi v slovenskih medijih, ki pa jih je zaradi netransparentnosti njihovega lastništva in delovanja še težje obvladovati. *»Najprej se zastavi vprašanje, kako naj politično neodvisno delujejo množični mediji, ki so še vedno v večinski lasti ali odločilni lasti podjetij ali skladov v večinski državni lasti. Kako naj tovrstni mediji nadzirajo oblast, ko pa jim ta oblast še vedno določa upravo in tudi urednike?«* (Milosavljević v Poler Kovačič in Kalin Golob, 2004: 144). Da je vpliv in pritisk lastnikov množičnih medijev prisoten tudi v naši državi, je v intervjuju opozorila tudi Sandra Bašič Hrvatini: *»Vpliv dejansko je, kako ga lastnik doseže, je druga zgodba. Pri nas pa gre še za eno dimenzijo: za neverjetne pritiske po dobičku. Trenutno se našim medijem postavljajo takšne zahteve po dobičku, ki so neverjetne!«* (Bašič Hrvatini v Bojana Žokalj Jesih, 2003: 21). Komercializacija medijev in posledična težnja po hitrem zaslužku ovira novinarsko delo, ki je vse manj temeljito in kakovostno. Na neprimeren način dela in posledično krizo novinarstva kažejo tudi podatki, ki jih je v raziskavi o novinarskih virih opravila Melita Poler Kovačič. Zaradi lažjega dostopa in razpoložljivosti virov je postalo njihovo *zbiranje* del rutine. *»Ugotovili smo, da analizirani novinarski diskurz o vstopu Slovenije v Nato (v vesteh in poročilih slovenskih dnevnikov) sicer kaže podobo 'objektivnega' prikaza različnih relevantnih mnenj v družbi, vendar v privilegiran položaj postavlja elitne uradne vire«* (Poler Kovačič, 2004:133).

Izbrana merila objektivnosti so bila izpolnjena (predstavitev različnih mnenj, sklicevanje na relevantne, kompetentne in raznolike vire ter njihova preverljivost), a so članki z izpostavljanjem uradnih virov utrjevali kompetentnost in pravilnost mnenj slednjih. Z zanemarjanjem mnenj *navadnih ljudi*, ki imajo prav tako pravico do komuniciranja, a manjšo moč dostopa do novinarskih objav, se kaže navidezna objektivnost. *»Mediji tako težijo k simbolični reprodukciji obstoječe strukture moči v družbenem institucionalnem redu. Gre za t.i. hierarhijo verodostojnosti – za verjetnost, da bodo sprejete definicije tistih z visokim statusom ali na vplivnih položajih v družbi, ki ponujajo svoja mnenja o kontroverznih temah, kajti ti govorniki so razumljeni kot tisti, ki imajo dostop do točnejših in strokovnejših informacij kot pa večina prebivalstva«* (Poler Kovačič, 2004: 58).

Ker je prodaja postala pomembnejša od vsebine, so se spremenile tudi vrednote, ki vodijo medije. Ene izmed pomembnejših novičarskih vrednot so negativnost, dolgotrajnost in pomembnost zgodbe, saj zagotavljajo odmevnost in zanimanje v javnosti. Konflikti, ki med Slovenijo in Hrvaško nastajajo vse od njune osamosvojitve dalje, vsebujejo vse tri navedene novičarske vrednote, zato so za medije še toliko bolj relevantni. Ker zadevajo zunanjo politiko obeh držav, so pomembni za njune državljane, neuspešno razreševanje sporov pa zagotavlja, da se tema nenehno obnavlja. Spore med sosedama mediji dramtizirajo, politizirajo in ponovno odpirajo od vsakem manjšem nesporazumu. Tako se ustvarja slika, ki odnose med državama prikaže izključno kot konfliktno.

Do podobnih ugotovitev je v svoji raziskavi prišla tudi Maruša Pušnik. Z analizo novinarskih prispevkov, ki so vsebovali javnomnenjsko glasovanje, je skušala razbrati, kako so slednji prispevali k oblikovanju slovenskega (nacionalnega) kolektivnega spomina po osamosvojitvi. *»V reprezentacijah javnega mnenja je bila npr. Hrvaška na začetku devetdesetih predstavljena kot tesna zaveznica Slovenije«* (Pušnik, 2004: 684). Državi je tedaj združevala želja po odcepitvi od skupne države Jugoslavije, potreba po jasno začrtani meji med njima pa je bila drugotnega pomena. Sredi devetdesetih so v medijih prišle v ospredje razlike med narodom in interesi obeh držav. *»V drugi polovici devetdesetih se je diskurz o Hrvaški korenito preobrnil in ta je postala ne le sovražnica, ampak tudi največja grožnja Sloveniji, kar se je na ravni reprezentacij rezultatov javnomnenjskih glasovanj odražalo kot konfliktni odnosi med državama, hrvaške grožnje slovenskim nacionalnim interesom, hrvaški pohlepi po slovenski zemlji itd.«* (Pušnik, 2004: 684). Konflikti s Hrvaško sodijo po mnenju avtorice v diskurz, ki je pripomogel k ločitvi od prejšnje nacionalne tradicije in oblikovanju nove, lastne nacionalne skupnosti, bližji Evropi, a ločeni od Balkana.

Mediji so ustvarili občutek, da je konfliktov med Slovenijo in Hrvaško vsako leto več in da so vse težje rešljivi. Državljanji so si drug o drugem ustvarili negativno podobo. Prepričani so, da sosedje neprestano iščejo nov izvor konfliktov in s svojo neodgovornostjo dokazujejo nepripravljenost za sodelovanje in razreševanje sporov. V ozadju pa ostajajo problemi notranje politike in boj za politične glasove državljanov, ki nasedajo obljubam o izboljšanju in razrešitvi konfliktov med državama.

5 ODNOSI MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO

Odnosi Slovenija Hrvaška so bile ključne besede, ki so določale eno izmed šestih tem raziskave, v kateri sem sodelovala. Izbrala sem jo, ker mi je bila vsebinsko najbližja. Živim v slovenski Istri, zato se s temo državne meje na morju (pa tudi na kopnem) pogosto srečujem, predvsem zaradi incidentov, s katerimi ribiči poskrbijo, da ta problematika nikoli popolnoma ne zamre. Poleg tega mi je bila tema zanimiva zaradi svoje konkretnosti, saj zajema kar nekaj problemov, ki se neposredno nanašajo tudi na državljane obeh držav. Kljub temu pa ostaja tema predvsem politična, saj opisuje namreč tako zunanjo kot notranjo politiko naše in sosednje države.

Odkar sta se Slovenija in Hrvaška ločili od bivše skupne države in se osamosvojili, so njuni odnosi zaznamovani z najrazličnejšimi spori, ki se odvijajo na številnih ravneh. Na geografski ravni so to spori glede poteka državnih meja, tako na kopnem kot na morju. Zaradi skupne preteklosti, se spori odvijajo tudi na zgodovinski ravni. Problemi, ki zadevajo nasledstvena vprašanja bivše države SFRJ, so številni. Ti segajo tudi na gospodarsko raven, saj sta državi imeli skupne gospodarske dejavnosti, druga drugi sta vlagali v podjetja in turistične objekte. Skupni imenovalec večine sporov med sosedama pa je, da se problemi, ki trajajo že več kot deset let, v večini primerov rešujejo na državni oziroma politični ravni.

Visoki predstavniki oblasti se nenehno trudijo zgladiti spore in jih odpraviti s pomočjo bilateralnih sporazumov, a pri tem očitno niso preveč uspešni. V obdobju, ki je bil vključen v raziskavo (2001 – 2003), je bilo srečanj državnikov, sporazumov in incidentov, po analizi komentarjev sodeč, veliko. S sporazumom o maloobmejnem prometu in sodelovanju (SOPS) sta državi skušali izboljšati življenje ob meji, a se nikakor nista mogli dogovoriti o tem, ali slednji že prejudicira tudi potek državne meje. V *Primorskih novicah* je Robert Mecilošek v komentarju *Lahkotnost sprenevedanja* napisal naslednje: »*Ko je pred dobrimi tremi leti v slovenskem parlamentu prišlo do blokade ratifikacije omenjenega sporazuma, je politika na koncu na nek način vsaj začasno prevalila odgovornost na ustavno sodišče, ki naj bi presodilo, če nekatera določila zares prejudicirajo potek meja na morju, kar je bil takrat argument, ki so ga najbolj glasno zastopali v takratni SLS*« (Mecilošek v *Primorske novice*, 6. 8. 2001: 2). Slovensko Ustavno sodišče je istega leta zavrnila predpostavko o prejudiciranju meje, zato so imeli poslanci odprto pot za sprejetje sporazuma, a so tedaj postali skeptični Hrvatje.

Janez Drnovšek in Ivica Račan (tedanja predsednika vlade) pa sta se glede sporazuma o poteku državne meje strinjala, vendar ga hrvaški državniki niso nikoli podpirali in ne potrdili. *»Enotnost, s kakršno hrvaška politika in stroka zavračata sporazum Drnovšek – Račan o razmejitvi na morju, češ da škoduje nacionalnim interesom, je popolna,«* je v komentarju z naslovom *Meja na morju je v zraku* zapisala Saša Vidmajer (Vidmajer v *Delo*, 6. 9. 2001: 1). Slovenija je nenehno poudarjala, da ima parafiran sporazum določeno mednarodnopravno težo, a to Hrvaško ni zanimalo.

Naslednji izmed vrste sporov, je zadeval skupno jedrsko elektrarno Krško. Govorilo se je o prodaji hrvaškega deleža tujemu kupcu, o arbitraži, na hrvaški strani so prebivalci zbirali podpise proti sprejetju sporazuma, na slovenski pa jim je celo uspelo pripeljati sporazum na ustavno sodišče. O dejanjih tedanjega ministra za okolje, prostor in energetiko, Janezu Kopaču, je Bojan Bauman v komentarju *Ministrova neomajnost* zapisal naslednje: *»Ni ga omajalo niti 31 poslancev, ki so meddržavno pogodbo predali v presojo ustavnemu sodišču. Minister je tedaj izjavil, da gre za neupravičeno zavlačevanje in za krnitev ugleda Slovenije v mednarodni skupnosti«* (Bauman v *Večer*, 27. 7. 2002: 5). Nenazadnje sta državi kljub nasprotovanju številnih strokovnjakov in okoliških prebivalcev sklenili dogovor, ki je na dva dela razdelil upravljanje in lastništvo elektrarne, ne pa tudi njenih jedrskih odpadkov. Glede odgovornosti se državi nista strinjali niti v primeru vračila denarja nekdanjim hrvaškim deviznim varčevalcem Ljubljanske banke. Sporazum o nasledstvu nekdanje SFRJ ni rešil tega spora. Varčevalci so se obrnili na Evropsko sodišče za človekove pravice, a do svojega denarja še niso prišli.

In če sta se državi strinjali, vsaj na temo skupnega vstopa v Evropsko unijo, se je tudi to sodelovanje kmalu spreobrnilo v tekmovanje. Slednje je po Dahrendorfovem mnenju zelo blizu konfliktu: *»Tako kot tekmovanje, vključuje tudi konflikt prizadevanje za dosego nezadostnih sredstev. Z vidika jezikovne rabe, je povsem primerno dejati, da konfliktne interesne skupine tekmujejo za moč«* (Dahrendorf, 1959: 209). Hrvaška in Slovenija sta v tem primeru tekmovali za vstop v Unijo. 'Dokazovali' sta obvladovanje evropske diplomacije in se na vso moč trudili nasprotnico prikazati v slabi luči, pri tem pa seveda točke izgubljali obe. O odnosu med državama je v komentarju *Čas za zrelost* Žare Rojc napisal: *»Če bosta še naprej nekritično uporabljali meddržavne odnose za svojo politično prakso in jih celo zlorabljali, kot to rada počne naša soseda, potem bosta, najprej Slovenija, nekaj let pozneje pa še Hrvaška ,*

v *Evropsko unijo priromali s pridihom Balkana, za ločitev od katerega sta si tako prizadevali*» (Rojc v *Večer*, 13. 3. 2003: 5). Vprašanje vstopa Hrvaške v Unijo je postalo aktualno predvsem po njeni enostranski razglasitvi izključnega gospodarskega pasu na morju, ki se je kasneje zaradi pritiskov preoblikoval v ekološko-ribolovno območje. S tem so se poleg starih, odprla tudi nova *bojišča*. Slovenija se je seveda ostro odzvala in obsodila neevropsko politično obnašanje sosedne, a se predvsem zbal zaradi možnosti zaprtja prehoda na odprto morje. Temeljno je postalo vprašanje slovenskega teritorialnega morja in neposreden stik z mednarodnimi vodami.

Nedoločena meja v Piranskem zalivu je bila vzvod številnih ribiških incidentov, ki so bili v obravnavanem obdobju stalnica v komentarjih slovenskega tiska. Odvijajo se po že ustaljenem scenariju, ki ga je v komentarju *Piranska ribiška vojna* nazorno opisal Jure Trampuš: *»Minil je le en dan in v Piranskem zalivu je hrvaški patroljni čoln spet zapeljal proti slovenskim ribiškim ladjam in ribiče opozoril, naj ne ribarijo v hrvaških vodah. Ribiči so poklicali policijo in Hrvatom spet povedali, da ne gre za njihove, pač pa za slovenske ozemeljske vode*« (Trampuš v *Mladina*, 12. 8. 2002: 8). Ribiči, kmetje in drugi obmejni prebivalci so žal imeli le malo besed pri dogovarjanju in podpisovanju sporazumov, zato so na svoje interese opozarjali predvsem s povzročitvami incidentov. Slednji pa so pogosto tudi sredstvo političnega pritiska na sosednjo državo.

Politični interesi in načini pogajanj so, vsaj po komentarjih sodeč, v veliki meri vplivali na potek in prepletanje sporov. Tako smo lahko v *Dnevniku* prebrali: *»Meja, dolg in Krško so žal vse doslej medsebojno povezani in pogojevani problemi, da si je kratko malo sploh težko zamisliti neko rešitev, v kateri ne bi obveljalo načelo – nekaj za nekaj*« (Senković v *Dnevnik*, 11. 6. 2001: 2). Državniki so skupne težave skušali reševati v paketih, kar je na nek način spominjalo na trgovanje. V *Delu* je o *strategijah* naših diplomatov bilo zapisano naslednje: *»Mladika je sprva govorila o popraviljanju mednarodne pogodbe, letos je bilo opaziti napol pritajena razmišljanja, da bi utegnila ratifikacija maloobmejnega sporazuma škoditi pogajanjem o določitvi morske meje; ker da bi dvostranski sporazum lahko demotiviral Hrvaško za dokončno ureditev mejnega vprašanja*« (Vidmajer v *Delo*, 23. 5. 2001: 1). Takšni so bili pomisleki zunanjega ministrstva pri sprejemanju sporazuma o maloobmejnem sodelovanju, ki bi mnogim obmejnim prebivalcem olajšal vsakdanje življenje ob meji. Bolj *pogumno* je v odnosu do Hrvaške Slovenija nastopila, ko je bilo njeno članstvo v Evropski uniji že potrjeno, kar se je pokazalo predvsem pri odgovorih na hrvaško namero razglasitve

ekološko-gospodarskega pasu. V *Delu* je Damjan Slabe napisal: »O raznih grožnjah, kaj vse da bi Slovenija utegnila storiti kot skorajšnja članica EU, pa verjetno nima smisla razpravljati. V marsičem so bile prenapihnjene. Zvenele so nekam balkansko in zagotovo so povzročile več škode kakor koristi« (Slabe v *Delo*, 8. 10. 2003: 5). Bruselj je Hrvaško opozoril, da lahko njena dejanja resno vplivajo na priključitvena pogajanja, nezadovoljstvo pa je izrazil tudi do ostrega slovenskega odziva na hrvaško namero. Hrvatje so popustili in razglasili ribolovno-ekološko cono, kar pa razpravljanja o meji na morju ni zaključilo.

Predstavljeni spori so značilni za obdobje od leta 2001 do 2003, ki je bilo vključeno v raziskavo, kar pa ne pomeni, da pred in po tem, ni bilo nesporazumov med državama. Večina omenjenih sporov ima svoje začetke in zaplete pred analiziranim obdobjem, razpleta in razrešitve pa mnogi še niso dočakali.

6 UVOD V EMPIRIČNI DEL NALOGE

Kot je bilo moč razbrati iz teoretičnega dela, predvsem iz Dahrendorfove teorije, se konflikti odvijajo na različnih družbenih ravneh. Zajamejo lahko celotno svetovno prebivalstvo, posamezne družbene skupine ali pa le dva posameznika. V empiričnem delu naloge sem se osredotočila na mnenjski konflikt med dvema ali več akterji, ki imajo različne poglede na določeno sporno vprašanje. Menim, da lahko tak konflikt razumemo kot nekakšno osnovo družbenega delovanja, saj se na podlagi lastnih mnenj, stališč in prepričanj odločamo tudi za naša dejanja.

Pri oblikovanju mnenj imajo v današnji družbi veliko vlogo mediji, ki naj bi javnosti ponujali tako objektivne informacije kot tudi že oblikovane subjektivne poglede na določene situacije. V to kategorijo sodijo tudi časopisni komentarji, z analizo katerih sem pridobila podatke za raziskovalni del naloge. Zanimalo me je, kako so konflikti predstavljeni v medijih, kako pogosto so srčika besedila in kako se v medijih razvijajo oziroma razrešujejo. Katera in predvsem čigava mnenja so v medijih izpostavljena in kakšna je slika, ki si jo o določenem konfliktu na podlagi medijske reprezentacije lahko ustvarijo bralci. Tema, znotraj katere sem poskušala odgovoriti na ta vprašanja, je imela ključno besedo *odnosi Slovenija Hrvaška*.

V nadaljevanju bom najprej predstavila operacionalizacijo uporabljenih spremenljivk in natančnejša vprašanja, ki sem si jih zanje zastavila. Pri postavljanju predpostavk in hipotez sem izhajala predvsem iz Dahrendorfove teorije, ki mi je pomagala tudi pri operacionalizaciji nekaterih spremenljivk. Kako zanesljivi so bili podatki, ki sem jih pridobila z analizo besedil, bom predstavila v sklopu celotne raziskave, v kateri sem sodelovala. Sledila bo interpretacija posameznih spremenljivk in predpostavk ter nenazadnje še preverjanje hipotez.

7 OPERACIONALIZACIJA SPREMENLJIVK

7.1 JABOLKA SPORA

Ena izmed temeljnih spremenljivk mojega empiričnega modela je jabolko spora, ki pomeni prav to, kar označuje ta metaforična besedna zveza. Seveda ne gre vselej za fizični predmet (jabolko, hiša, zemljišče, denar, jedrska elektrarna itd.), temveč predvsem za neko stališče, interpretacijo dogodka, oceno določenega delovanja, predlog ali načrt delovanja itd. V navodilih za določanje vrednosti spremenljivk je opredeljeno kot: *»/.../vprašanje ali konkreten problem, ki opredeljuje konflikt, je njegovo izhodišče«* (Pinter, 2005: 4). V kodirnem listu sem ga zabeležila v obliki vprašalne ali trdilne povedi, ki so imele v vnaprej določene vrednosti.² Naj navedem nekaj primerov:

»Ali naj mejni spor s hrvaško razrešimo s pomočjo mednarodne arbitraže?« 02

»Sporazum med Drnovškom in Račanom« 06

»Razglasitev izključne gospodarske in ekonomske cone na Jadranu« 07

Ker je bilo po končani analizi besedil jabolk spora veliko več, kot sem na začetku predvidevala, sem zanje pripravila nov način kodiranja. Razvrstila sem jih v dvanajst tematskih skupin oziroma toposov:

Tabela 7.1: Analizirani toposi

1	Meja med Slovenijo in Hrvaško
2	Izključna gospodarska cona v hrvaškem morju
3	Sporazum o maloobmejnem prometu in sodelovanju
4	Sporazum o jedrski elektrarni Krško
5	Dolg Ljubljanske banke nekdanjim deviznim varčevalcem
6	Politična kultura
7	Evropska unija
8	Gospodarstvo
9	Prometne povezave
10	Hrvaška notranja politika
11	Slovenska notranja politika
99	Drugo

V prvi topos sodi vsa problematika, ki je povezana z mejo med državama: sporazum Drnovšek-Račan, meja na kopnem, meja na morju, incidenti ob meji in arbitražna. Čeprav bi lahko razglasitev izključne ekonomske cone v Jadranskem morju prav tako vključila v problematiko meje med državama, sem temo določila kot samostojen topos. Izključna gospodarska cona se je kot jabolko spora pojavilo kasneje in izvorno ločeno od spora o poteku meje na morju. V prvi vrsti zadeva ekološko in gospodarsko zaščito Jadrana, kar ni le vprašanje Hrvaške in Slovenije, temveč tudi drugih držav. Tudi sporazum o maloobmejnem prometu in sodelovanju (SOPS) je povezan s problematiko meje, vendar na drugačen način kot tisti, ki ga zajema topos ena. Slednji izhaja iz sporazuma Drnovšek-Račan in pravnih sporov glede poteka meje. Sporazum, ki je osnova toposa tri, pa se nanaša na reševanje vsakodnevnih težav prebivalcev ob meji, kmetijska, gospodarska in prometna določila na lokalni ravni. Topos štiri zajema problematiko upravljanja in lastninjenja jedrske elektrarne Krško, topos pet pa vprašanje dolga Ljubljanske banke nekdanjim deviznim varčevalcem. V šesti topos so vključeni različni načini pogajanj med državama, politične strategije in opis političnih odnosov med njima. Sedmi topos povezuje teme, ki se nanašajo na institucije Evropske unije, osmi gospodarske teme, deveti pa infrastrukturo oziroma prometne povezave med državama. Temam, ki se navezujejo na hrvaško notranjo politiko, sem namenila številko deset, številko enajst pa tistim, ki zadevajo slovensko notranjo politiko. Zadnji topos oziroma številka 99 združuje teme, ki niso povezane z odnosi med Slovenijo in Hrvaško.

Poleg jabolka spora so me zaradi predpostavk in hipotez, ki sem jih postavila na osnovi Dahrendorfove teorije, zanimale tudi možne posledice ter rešitve sporov. Z zgodovinskim pregledom konfliktov Dahrendorf prikaže njihovo *prelivanje* iz enega družbenega področja v drugega. Konflikti ali njihove rešitve na področju gospodarstva lahko vodijo v nove konflikte na področju prava. Ker ti prehodi nastajajo tudi zaradi rešitev in posledic, ki jih imajo konflikti, sta bili v analizo komentarjev vključeni tudi ti dve spremenljivki. V kodirni list sem zabeležile število posledic in število možnih razrešitev določenega jabolka spora ter jih dodatno opredelila z natančnim zapisom oziroma prepisom iz komentarja. Te zapise sem nato kodirala in analizirala na enak način kot jabolka spora (z isto tipologijo in toposi). Vse tri spremenljivke: jabolka spora, posledice in oblike razreševanja, sem razvrščala v topose glede na dominantno komponento. Če se je jabolko spora v prvi vrsti nanašalo na potek meje na morju, sem jo uvrstila v topos ena. Če je bila v posledici izpostavljena ekološka zaščita in

² V raziskavi *Oblikovanje spornih tem v javnosti* smo besedila analizirale štiri koderke. Kodirni list in pravila so bila enaka za vse, kljub temu pa sem diplomsko nalogo pisala v prvi osebi ednine.

nadzor varnosti plovbe v Jadranu, sem jo uvrstila v drugi topos. Če je bila kot oblika razrešitve jabolka spora ponujena arbitraža, sem jo uvrstila v topos ena.

Spremenljivke sem razvrščala na osnovi treh tipologij. Šifro toposa sem najprej določila v primeru, ko je bil topos izrecno omenjen v jabolku spora, posledici ali rešitvi. Bistveni oziroma nanašalni komponenti v stavku sem določila izrecni topos. Nato sem določila vsebinski topos. Slednji predstavlja nekakšno ozadje dogajanja, kontekst, v katerega sodi izrecni stavek. Čeprav bi glede na izrecni topos lahko neko jabolko spora uvrstili v topos x, je bilo iz vsebine razvidno, da sodi v topos y. Seveda sta bila lahko izrecni in vsebinski topos tudi enaka. Primer: »Ali se je vlada dovolj hitro odzvala na hrvaško razglasitev ekološko-ribolovne cone?« Izrecna dominantna komponenta te ubeseditve jabolka spora je odziv slovenske vlade, kar sodi v topos slovenske notranje politike (11). Na vsebinski ravni oziroma iz konteksta pa je razvidno, da se odziv vlade nanaša na hrvaško razglasitev ekološko-ribolovne cone, zato sem vsebinskemu toposu določila vrednost dve. Ker je bilo možno, da sta v enem jabolku spora, posledici ali rešitvi, bile v ospredju tri ali celo štiri teme oziroma toposi, sem dodala tretjo tipologijo, polivalentnost. S padajočimi številkami toposov sem določila njihovo povezanost, ki jo je v komentarju nakazal že avtor besedila. Primer: *Podpora hrvaški pri vstopanju v evropske in evroatlantske integracije*. Dominantna komponenta izrecnega toposa je *podpora Hrvaške*, kar sodi v topos politične kulture, opisa odnosov med državama. Na vsebinski ravni imajo temeljno vlogo *evropske in evroatlantske integracije*, ki sodijo v topos Evropske unije. Ker je iz konteksta razvidno, da gre za vprašanje podpore Hrvaški s strani slovenske notranje politike, je bila polivalentna vrednost sledeča: 1176. S pomočjo te tipologije in toposov sem v analizi podatkov skušala dokazati oziroma raziskati povezanost jabolka spora, njihovih posledic in možnih rešitev.

7.1.1 Analiza

V vsakem komentarju sem analizirala največ tri jabolka spora. Če jih je bilo več, sem se odločila za tista, ki so bila najbolj obsežna po številu stavkov ali po številu vpletenih akterjev oziroma tista, ki so bila s strani avtorja komentarja najbolj argumentirana. Te vrednosti naj bi skupaj z izpostavljenostjo jabolka spora v naslovu, podnaslovu in obbesedilnem izseku sestavljale skupno vrednost pomembnosti jabolka spora. V svojem modelu bom upoštevala le obseg oziroma število povedi, ki se nanašajo na jabolko spora. Za podrobnejši opis

posameznih značilnosti jabolk spora, ki je lahko tudi uvod v omenjeno analizo, si lahko zastavimo še naslednja vprašanja:

- Koliko jabolk spora najpogosteje nastopa v enem komentarju?
- Kako obsežna so v povprečju jabolka spora?
- Katera jabolka spora oziroma njihovi toposi se najpogosteje pojavljajo v tisku in katera najdlje?
- Kako niha pojavljanje jabolk spora oziroma njihovih toposov v času?
- Katera jabolka spora oziroma njihovi toposi so se izkazala za najbolj obsežna v komentarjih?
- Ali so jabolka spora oziroma njihovi toposi med seboj povezana?
- Kako pogosto so omenjene posledice in rešitve posameznih jabolk spora?

Na osnovi predstavljene teorije konfliktov in lastne argumentacije sem postavila nekaj predpostavk o jabolkih spora, njihovi povezanosti ter pojavljanju v tisku:

Predpostavka 1: Posledica ali rešitev nekega jabolka spora v toposu x lahko postane novo jabolko spora v toposu y.

»Včerajšnje rešitve so ustvarile probleme jutrišnjega dne« (Dahrendorf v Naši razgledi, 1989: 543). Ta citat nazorno prikazuje vzročno posledično razumevanje zgodovine, ki jo avtor opredeli kot neskončno sosledje konfliktov. Dahrendorf zagovarja tezo, da lahko razrešitev nekega konflikta pripelje do novih konfliktov. Vzpostavitev enakopravnih odnosov v enem delu družbe lahko povzroči, da se na drugem delu oblikujejo nove neenakosti. Ker se konflikti na ravni pravic pogosto razrešujejo ločeno od konfliktov, vezanih na neenakopravno razporeditev dobrin, so eni lahko posledica drugih in obratno. Družba se nenehno spreminja, kar pomeni, da so konflikti nenehno navzoči. *»Koncept razrešitve konflikta bo zavrnen, saj odseva zmotno sociološko ideologijo v zvezi s katero je možno in zaželeno popolno izločiti konflikt«* (Dahrendorf, 1959: 224). Konflikti so za avtorja univerzalni, obstajajo v vseh družbah, vedno in povsod.

Predpostavka 2: Povezanost jabolka spora toposa x z jabolkom spora toposa y se kaže, kadar se jabolki spora v času pogosto pojavljata skupaj, poleg tega pa so posledice ali rešitve jabolka spora toposa x enake toposu jabolku spora y.

Kadar bodo na izrecni ali vsebinski ravni posledice ali rešitve jabolka spora toposa x različne od toposa x, bo to pomenilo, da spor, ki se odvija na enem področju, vodi v posledice na drugem področju. Prav tako se lahko spor z enega področja razrešuje na drugem. S preverjanjem te predpostavke bom skušala ugotoviti, kateri toposi oziroma jabolka spora se med seboj prepletajo in povezujejo.

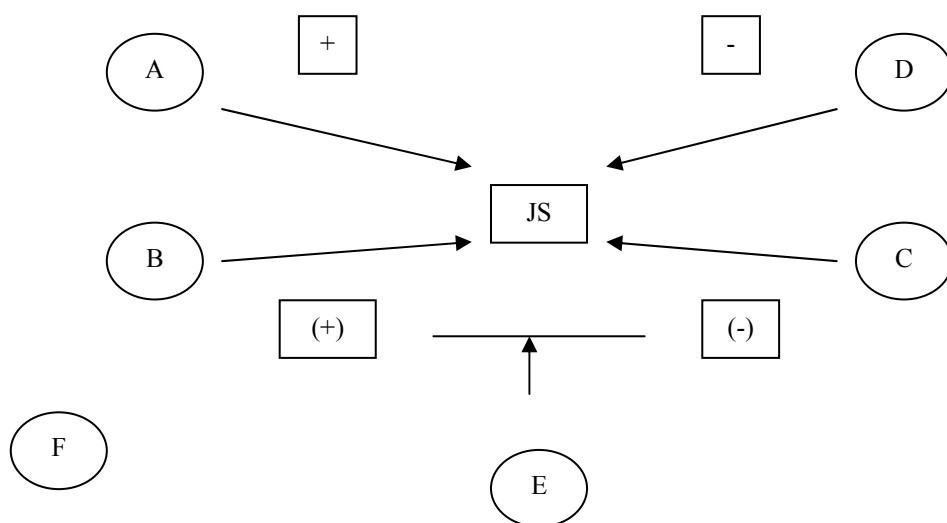
Predpostavka 3: Ko se jabolko spora preneha pojavljati v tisku, je najverjetneje razrešeno. To pomeni, da se v zadnjih pojavljanjih jabolka spora kaže večja pripravljenost za sodelovanje med akterji v sporu.

Mediji dajejo v svojih vsebinah pogosto prednost negativnim novicam, med katere sodijo tudi najrazličnejši konflikti. Iz tega sklepam, da bodo v tisku pogosteje objavljeni komentarji, ki opisujejo relativno intenzivne konflikte, tisti, ki se nanašajo na njihovo razreševanje, pa bodo manj pogosti. Če je torej jabolko spora medijsko nezanimivo, ko se začne razreševati, lahko njegovo odsotnost v tisku razumem kot njegovo razrešitev.

7.2 AKTERJI

Eden izmed ključnih elementov pojma jabolko spora, ki ga hkrati razlikuje od splošnega razumevanja konflikta, so akterji. »*Jabolko spora je vselej skupni objekt pozornosti dveh ali več akterjev*« (Pinter, 2005: 15). Za analizo spora ni bistveno le oblikovanje spornega vprašanja ali trditve, temveč tudi prepoznanje različnih stališč vsaj dveh akterjev, ki se opredelita do jabolka spora. Glede na stališče oziroma odnos akterja do jabolka spora, sem določila šest tipičnih pozicij, ki jih akterji lahko zasedajo:

Slika 7.1: Shema jabolka spora

Akterji na poziciji A so brezpogojno *za* stališče, ki je predmet spora. Tisti na poziciji B so prav tako *za* stališče, ki je predmet spora le, da imajo do slednjega določene pridržke. Pozicijo C zasedajo akterji, ki so s pridržkom *proti* stališču oziroma jabolku spora, pozicijo D pa tisti, ki so brezpogojno *proti* stališču, ki je predmet spora. Na pozicijo E sem uvrstila akterje, ki so zagovarjali redefinicijo problema oziroma se jim jabolko spora ni zdelo relevantno kot sporno vprašanje. Pozicija F je bila namenjena izključno avtorjem besedila, komentatorju in je pomenila, da se slednji do jabolka spora ni opredelil in je v besedilu ohranjal nevtralno vlogo.

Akterjem sem najprej določila pozicije, ki jih zasedajo v odnosu do jabolka spora, nato pa še njihove značilnosti. Razvrščala sem jih glede na dve dimenziji. Prva je določala številčnost, velikost oziroma organiziranost akterjev in je v osnovi izhajala iz Dahrendorfove teorije organiziranja konfliktnih skupin ter njegove klasifikacije konfliktov glede na obseg družbene enote in glede na položaj v hierarhiji. »Po obsegu razlikuje konflikte na ravni vlog, konflikte znotraj posamične družbene skupine, konflikte med organiziranimi in neorganiziranimi skupinami znotraj regionalnih ali institucionalnih družbenih področij ter znotraj celotne družbe in konflikte med večjimi enotami (npr. med deželami)« (Jogan, 1976: 54). To klasifikacijo smo nekoliko predelali in ji dodali drugo dimenzijo, ki je določala reprezentacijo oziroma zastopanje akterjev, ki je dodatno opredeljevala vlogo akterja. Tako smo dobili naslednje vrednosti spremenljivke akterji:

Tabela 7.2: Prva dimenzija spremenljivke akterji

1	Posameznik
2	Neorganizirana skupina
3	Organizirana skupina
4	Institucije
5	Širše geografsko območje
6	Države
7	Komentator

Tabela 7.3: Druga dimenzija spremenljivke akterji

A	Predstavlja skupino
B	Predstavlja institucijo
C	Predstavlja širše geografsko območje
D	Predstavlja državo
E	Ne predstavlja ničesar-nikogar

Zaradi postavljene hipoteze sem v empiričnem delu obe dimenziji združila in ponovno klasificirala glede na stopnjo moči, ki jo imajo posamezni akterji. Dahrendorf se v svoji teoriji pri definiranju moči popolnoma opira na definicijo Maxa Webra: »*Za Webra je moč 'verjetnost, da bo en akter v družbenem odnosu imel položaj, ki mu bo omogočal uresničitev njegove volje kljub odporu, ne glede na temelje na katerih ta verjetnost stoji'; medtem ko je avtoriteta (Herrschaft) 'verjetnost, da bo ukaz s specifično vsebino uresničen s strani določene skupine ljudi'*« (Dahrendorf, 1959: 166). Pravzaprav je pravilneje kot o moči, v Dahrendorfovi razlagi, govoriti o oblasti, ki se navezuje na lastnosti določenega posameznika in avtoriteti, ki pa je vezana na določen družbeni položaj. Demagog ima po avtorjevih besedah oblast nad množico, ki jo nagovarja, manager pa legitimno avtoriteto nad svojimi delavci. Kot pravi je temeljna razlika v tem, da : »*.../medtem ko je oblast samo dejanski odnos, je avtoriteta legitimen odnos dominacije in subordinacije*« (Dahrendorf, 1959: 166).

Akterje sem razvrstila po moči (oziroma legitimni avtoriteti, ki sledi predstavniški demokraciji), ki jo imajo na vplivanje glede odločitev, sprememb ali določanja rešitev jabolk spora in pri tem imela v mislih predvsem spore med Slovenijo in Hrvaško. Iz analize sem

izločila akterje na poziciji E in F, ki se v spor neposredno ne vpletata ter oblikovala sledečo tabelo:

Tabela 7.4: Razporeditev spremenljivke razlika v moči akterjev

Zelo velika moč	Velika moč	Majhna moč	Zelo majhna moč
1D	1B / 1C	1A	1E
-	2D / 2C / 2B	2A	2E
3D / 3B / 3C	3A	3E	-
4D / 4B / 4C	4A	4E	-
5D / 5B / 5C	5A / 5E	-	-
6D / 6B / 6C	6A / 6E	-	-

Na podlagi razlik v moči posameznih akterjev sem nato oblikovala novo lestvico in z njo poskušala dokazati hipotezo, da razlike v moči akterjev vplivajo na intenzivnost konflikta. Akterje sem v kodirne liste vnaša tudi poimensko, vendar tako natančne analize v svojo nalogo nisem vključila. Stališča akterjev in njihove pozicije v odnosu do jabolka spora so predstavljale osnovo za določane vrednosti sledečih spremenljivk (intenzivnost konflikta in stopnja pripravljenosti za sodelovanje).

7.2.1 Analiza

Poleg odnosov med akterji, ki sem jih analizirala s pomočjo vrste konfliktnosti, me je zanimalo predvsem, katerim akterjem in njihovim stališčem mediji pripisujejo (oziroma podeljujejo) konkretne vloge v konfliktih:

- Koliko akterjev se najpogosteje pojavlja v konfliktih?
- Kateri akterji se najpogosteje pojavljajo v konfliktih?
- Kateri akterji si najpogosteje stojijo v nasprotujočih si pozicijah?
- Katere pozicije so najpogosteje zastopane?
- Kako pogosto nastopa pozicija E (redefinicija problema)?

Poleg hipotez sem v povezavi z akterji postavila tudi sledeče predpostavke:

Predpostavka 1: Pogosteje kot predstavniki civilne družbe ali posamezniki, ki reprezentirajo same sebe, se bodo kot akterji v medijsko reprezentiranih konfliktih, pojavljali predstavniki

oblasti, različnih institucij in družbenih skupin oziroma veje oblasti, njene institucije ter vodje.

Politične spremembe imajo po Dahrendorfovem prepričanju tri sestavine: organizirano družbeno gibanje oziroma skupino, ugodno situacijo in akterje, ki naredijo prvi korak proti spremembam. *»Če se nekdo zanima za spremembo poteka dogajanj, mora poiskati družbene moči in akterje, ki so odgovorni za uporabo znanosti in tehnologije ali birokratsko organizacijo ter definirati namen njihovega delovanja«* (Dahrendorf, 1988:100). Skupine so vir energije in interesov po spremembah, ki pa jih uresničijo njihovi voditelji. Slednji so tisti, ki reprezentirajo njihove interese v javni sferi in se bojujejo za njihovo uresničitev. Na njih sloni breme nenehnega izpopolnjevanja in zagotavljanja enakopravnosti vseh članov družbe. Tudi pri težnji doseganja civilne družbe avtor izpostavi vlogo intelektualcev: *»Oboje, državljanstvo in preskrba z možnostmi izbire, ekonomske in drugačne, sta nalogi, ki nista nikoli dovršene. Intelektualci morajo ohraniti svojo neodvisnost, da lahko pri tem odigrajo svojo kritično vlogo«* (Dahrendorf, 1988:92). Pogovori in pogajanja v zvezi s konflikti potekajo torej med posamezniki, ki reprezentirajo neko skupino. Menim pa, da to ni edini razlog, da se v medijih pogosteje pojavljajo politične in druge javne osebnosti kot pa predstavniki civilne družbe, saj imajo prvi v javnosti že izoblikovano vlogo in jim mediji zato posvečajo več pozornosti. Lahko bi rekli, da ima mnenje nekega predstavnika oblasti veliko večjo težo v javnosti, kot ga ima mnenje naključnega državljanca.

Predpostavka 2: V konfliktih si najpogosteje stojijo nasproti akterji, ki zasedajo neenake družbene položaje (nad- in podrejeni, predstavniki oblasti in civilno prebivalstvo).

Konflikti nastajajo na različnih ravneh: med posamezniki, znotraj in med skupinami, med širšimi družbenimi enotami ali celo znotraj celotne družbe. Temelj, na katerem nastajajo, je po Dahrendorfovem mnenju neenakost položajev, ki jih zasedajo posamezniki oziroma skupine. Zaradi diferenciranosti in subordiniranosti imajo nekateri položaji več avtoritete kot drugi, kar posameznike razdeli v dve skupini, nadrejene in podrejene. *»Ena izmed ključnih tez te študije temelji na predpostavki, da različna distribucija avtoritete postane brez sprememb determinacijski dejavnik sistematičnih družbenih konfliktov, ki so podobni obliki razrednega konflikta v tradicionalnem (marksističnem) pomenu termina«* (Dahrendorf, 1959: 165).

Predpostavka 3: Če je ena izmed funkcij konfliktov povezovanje in povečanje enotnosti znotraj skupin, potem se bodo na pozicijah proti Hrvaški pojavile tako koalicijske kot opozicijske stranke Slovenije in obratno.

Integracijska funkcija konfliktov je bila temeljna v Coserjevi teoriji: *»V ohlapno strukturiranih skupinah in odprtih, pluralističnih družbah, ima konflikt, ki teži k razrešitvi napetosti med antagonisti, pogosto stabilizacijsko funkcijo. Če je neposredno izražanje nasprotujočih si trditev dovoljeno, lahko taki konflikti pripomorejo k izničenju vzrokov ločitve in ponovne vzpostavitve enotnosti«* (Coser 1968: 233). Konflikt lahko deluje združevalno predvsem v fleksibilnih in odprtih sistemih oziroma družbah. Integrativno pa deluje tudi v primeru zunanje napadalca, ko se nasprotujoče si skupine med seboj povežejo in skupaj nastopijo proti *sovražniku*. Na to je opozoril tudi Dahrendorf: *»Skupni interesi, kot so na primer nacionalni interesi v težavnih situacijah, so lahko postavljeni nad skupinskim antagonizmom za določeno (omejeno) obdobje«* (Dahrendorf, 1959: 135). Obstoječa nasprotja med posamezniki ali skupinami postanejo v konfliktni situaciji manj pomembna kot zunanji, skupni nasprotnik. Slovenske koalicijske in opozicijske stranke bi morale torej v sporu s Hrvaško stopiti skupaj in zagovarjati enako stališče v odnosu do jabolka spora ter obratno. Na tej točki pa se skriva tudi manipulativna moč medijev in oblasti, ki lahko s spodbuditvijo konflikta z zunanjim, skupnim akterjem, preusmerijo pozornost javnosti in povečajo njeno integriteto zaradi širšega, skupnega interesa.

7.3 VRSTA KONFLIKTNOSTI OZIROMA INTENZIVNOST KONFLIKTA

Intenzivnost konflikta je temeljna odvisna spremenljivka moje empirične naloge. Z njo sem merila vrsto konfliktnosti odnosa med akterji, ki so bili vpleteni v posamezno jabolko spora. Na osnovi stopnjevalne lestvice sem najprej ocenila odnos med skrajnima pozicijama A in D ter nato še vrsto konfliktnosti med pozicijama B in C:

Tabela 7.5: Vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti

A	Ni dveh takšnih pozicij
B	Akterji niso neposredno v stiku (njihova stališča si nasprotujejo, vendar niso v neposredni komunikaciji oziroma skupni situaciji)
C	Blag konflikt (akterji so v stiku, konflikt je neizrazit)
D	Izrazit konflikt (akterji so v stiku, gre za izključevanje stališč akterjev)
E	Oster konflikt (akterji so v stiku, med njimi obstaja spor, se ostro odzivajo na nasprotnikova stališča)

Vrednost B ustreza primerom, v katerih akterji niso neposredno v skupni situaciji, a je njihova nasprotujoča si stališča v skupno vsebino zlepil komentator. Pri vseh ostalih vrednostih so akterji v skupni, neposredni komunikaciji ali situaciji. Če je odnos med njimi bil opisan kot blag, neizrazit konflikt, smo mu pripisali vrednost C. Tako vrednost sem pripisala konfliktu med novinarjem in Slovenci ter Hrvati v komentarju *Mrhovinarji na moji rami*, katerega odlomek citiram: »Tako Slovenci kot tudi Hrvatje so se kislo nasmihali, ko sem na začetku krize zaradi Piranskega zaliva predlagal arbitražo sosedov – Italijanov in Srbov« (Rakovac v *Pimorske novice*, 9. 9. 2003: 18). Za izključevanje mnenj in izrazit konflikt sem določila odnos med obema predsednikoma držav v opisu komentarja z naslovom *Sosedji in prijatelji*, v katerem sta se predsednika do sporazuma Drnovšek-Račan opredelila nasprotno. Drnovškova izjava je bila sledeča: »Globoko sem prepričan, da bo v našo skupno korist, če bomo na obeh straneh sprejeli na vladni ravni dogovorjene rešitve in odstranili težave na katere je naletel sporazum o meji«, Mesićeva pa nasprotna: »Ne rinimo z glavo skozi zid, ampak si priznajmo, da na način, ki je bil predlagan, dogovora ne moremo uresničiti« (Maksimovič v *Večer*, 14. 5. 2003: 2). V primerih, ko so akterji ostro obtoževali stališča ali vedenja nasprotnika in je bilo iz besedila razvidno, da gre za oster konflikt, smo v kodirni list zabeležili vrednost E. Tak primer sem našla v komentarju *Nestrpni toni iz juga*, kjer so zaradi spora o vprašanju ali ima Slovenija dostop do mednarodnih voda na nasprotujoče si pozicije stopili hrvaški strokovnjaki in hrvaški zunanji minister Tonino Picula ter slovenski zunanji minister Dimitrij Rupel s slovenskimi strankami in strokovnjaki za mednarodno pravo. Komentator je spor opisal takole: »Pri tem je hrvaški zunanji minister grobo kratil pravico/.../slovensko zunanje ministrstvo, ki je v znak protesta iz Zagreba začasno odpoklicalo slovenskega veleposlanika/.../predstavniki praktično vseh slovenskih političnih strank so protestirali...« (Berlec v *Demokracija*, 4. 9. 2003: 3). Določanje vrednosti vrste konfliktnosti je bilo v veliki meri odvisno od ubeseditve oziroma predstavitve konflikta s

strani avtorja besedila. Pri celotnem empiričnem delu ne smemo pozabiti, da gre za analizo subjektivnega časopisnega žanra, kar še dodatno popači sliko realnosti.

7.3.1 Analiza

Pri analizi komentarjev me je zanimalo predvsem, kako intenzivni so predstavljeni konflikti, kako se njihova intenzivnost spreminja v času in od česa je intenzivnost lahko odvisna:

- Koliko konfliktov je najpogosteje predstavljenih v komentarjih?
- Kako intenzivni so v povprečju konflikti?
- Kako niha intenzivnost konfliktov v času?
- Kakšne so razlike v intenzivnosti konflikta glede na pozicije akterjev?

Predpostavka 1: V medijih so predstavljeni predvsem intenzivni konflikti.

Ta predpostavka se navezuje na argument, ki sem ga upoštevala že pri predpostavki o pojavljanjih jabolk spora. Za medijske vsebine so zanimivi predvsem intenzivni, glasni konflikti. Blagi konflikti ali njihovo razreševanje se zaradi manjše odmevnosti pogosto ne uvrstijo na medijski dnevni red.

7.4 PRIPRAVLJENOST ZA SODELOVANJE

Podobno kot sem merila intenzivnost konflikta, sem merila tudi nasprotni pojav oziroma pripravljenost v spor vpletenih akterjev za sodelovanje. Lestvica vrednosti je naraščajoča, tako kot pri ocenjevanju vrste konfliktnosti odnosa med akterji, le da sedaj narašča sodelovanje:

Tabela 7.6: Vrednosti spremenljivke pripravljenost za sodelovanje

A	Ni dveh takih pozicij
B	Ni pripravljenosti
C	Pripravljenost za sodelovanje pod določenimi pogoji
D	Brezpogojna pripravljenost za sodelovanje
E	Razreševanje konflikta

Ker sem vrednosti določala ločeno za odnos med skrajnimi pozicijami A in D ter pozicijami s pridržkom B in C, sem vrednost A spremenljivke pripravljenost za sodelovanje določila v primerih, ko zahtevane pozicije niso bile zastopane. Ko v besedilu ni bilo omenjene pripravljenosti za sodelovanje z nikogaršnje strani, sem v kodirni list zabeležila vrednost B. Ko so bili akterji oziroma vsaj eden izmed njih pripravljeni sodelovati pod določenimi pogoji, sem izbrala vrednost C, ko pa so bili brezpogojno pripravljeni sodelovati sem pripisala vrednost D. Medtem ko je vrednost D lahko določala tudi brezpogojno pripravljenost le ene strani, ki je bila vpletena v konflikt, je vrednost E pomenila, da so razreševanje spora podpirali vsi vpleteni.

7.4.1 Analiza

Pripravljenost za sodelovanje me je zanimalo predvsem v odnosu do intenzivnosti konflikta in razlik v pojavljanju v tisku med obema:

- Kako pogosto se v komentarjih, ki opisujejo konflikt, pojavlja pripravljenost za sodelovanje in kako močna je?
- Kakšne so razlike v pripravljenosti za sodelovanje med skrajnima pozicijama in tistima s pridržkom?

Postavljeni predpostavki sta bili v podobni obliki že navedeni pri spremenljivki jabolka spora in intenzivnosti konflikta, zato njihove argumentacije ne bom ponovno navajala.

Predpostavka 1: Pripravljenost za sodelovanje je v medijih zaradi novičarskih vrednot redkeje izpostavljeno kot pa konfliktnost,.

Predpostavka 2: Pripravljenost za sodelovanje je večje ob koncu pojavljanja jabolka spora v tisku.

Predpostavka 3: Če se kljub sodelovanju in razreševanju jabolko spora še vedno pojavlja v tisku, se torej le navidezno razrešuje, se intenzivnost konflikta povečuje.

Zatiranje in navidezno razreševanje konfliktov povečuje intenzivnost in nasilnost konfliktov, trdi Dahrendorf. *»Morda je že brez razprave samoumevno, da zatiranje ne moremo jemati kot uspešno (ali celo zaželeno) sredstvo regulacije družbenega konflikta. Kljub temu bi naredil*

še korak dlje in zagovarjal, da je uspešno zatiranje konflikta na dolgi rok nemogoče» (Dahrendorf 1959: 224). Zmanjševanje nasilnosti oziroma intenzivnosti konflikta lahko dosežemo le z njegovo regulacijo in institucionalizacijo. Če konflikt zatiramo, ga skušamo prezreti ali le navidezno razreševati, bo prej ali slej izbruhnil v hujši obliki.

8 HIPOTEZE

8.1 MODEL:

Hipoteza 1: Večje kot bo število akterjev, več bo posledic in intenzivnejši bo konflikt.

»Kategorija intenzivnosti se nanaša na razsežnost energije in stopnjo vpletenosti konfliktnih strani. Za določen konflikt lahko rečemo, da ima visoko intenzivnost, če je cena zmage ali poraza visoka za vpletene strani. Več pomembnosti kot posamezniki, ki so vpleteni v konflikt pripišejo njegovim rezultatom in vsebini, bolj intenziven bo konflikt« (Dahrendorf, 1959: 211). Pomembnost izida konflikta vpliva na njegovo intenzivnost. Kako pomemben je izid konflikta, lahko ugotovimo tudi iz števila posledic, ki jih ima konflikt za vpletene in so navedeni v komentarju. Število posledic pa bo najverjetneje naraščalo s številom akterjev. Torej več kot je vpletenih akterjev v konflikt, več bo posledic, ki jih bo slednji lahko z izidom prinesel in posledično bo konflikt bolj intenziven..

Hipoteza 2: Večja kot bo razlika v moči akterjev, da vplivajo na odločitve oziroma razporeditev dobrin in pravic, večja bo intenzivnost konflikta.

Kot sem že v teoretičnem delu napisala in dodatno izpostavila v eni izmed zgornjih predpostavk, je osnova družbenih konfliktov v Dahrendorfovi teoriji neenakost položajev, ki jih zasedajo njeni člani. Iz te teze sem izhajala pri oblikovanju hipoteze, da razlike v moči akterjev oziroma avtoriteti, ki jo imajo njihovi položaji, vplivajo na intenzivnost konflikta. Neprivilegirani oziroma subordinirani se po avtorjevem mnenju borijo za pravičnejšo distribucijo življenjskih priložnosti in zato zahtevajo redefiniranje pravic ter načina podeljevanja dobrin. Posamezniki na vodilnih, privilegiranih položajih pa varujejo svoje interese in podpirajo obstoječo ureditev. Večja kot bo razlika v moči posameznikov oziroma skrajnejši kot bodo njihovi položaji, bolj zagrizeno bodo zastopali svoje interese. Posledično bo konflikt med njimi bolj intenziven kot med posamezniki, ki zasedajo podobne družbene položaje.

Hipoteza 3: Dlje časa kot se pojavlja jabolko spora, bolj intenziven je konflikt.

Iz predpostavke, da se jabolko spora v tisku preneha pojavljati, ko se začne razreševati, sem izpeljala zgornjo hipotezo. Če se jabolko spora dlje časa pojavlja v tisku, lahko sklepamo, da v konflikt vpleteni akterji niso še našli skupne besede. Razreševanje konflikta ni uspešno ali pa sploh ne poteka. Dlje časa kot se odvija konflikt, več akterjev je vanj vpletenih. Več kot je posameznikov, ki jih spor zadeva, več je tudi možnih posledic, ki jih konflikt ter njegove možne razrešitve prinašajo. Ti dejavniki, pa po Dahrendorfovem mnenju povečajo intenzivnost konflikta (glej hipotezo pri akterjih).

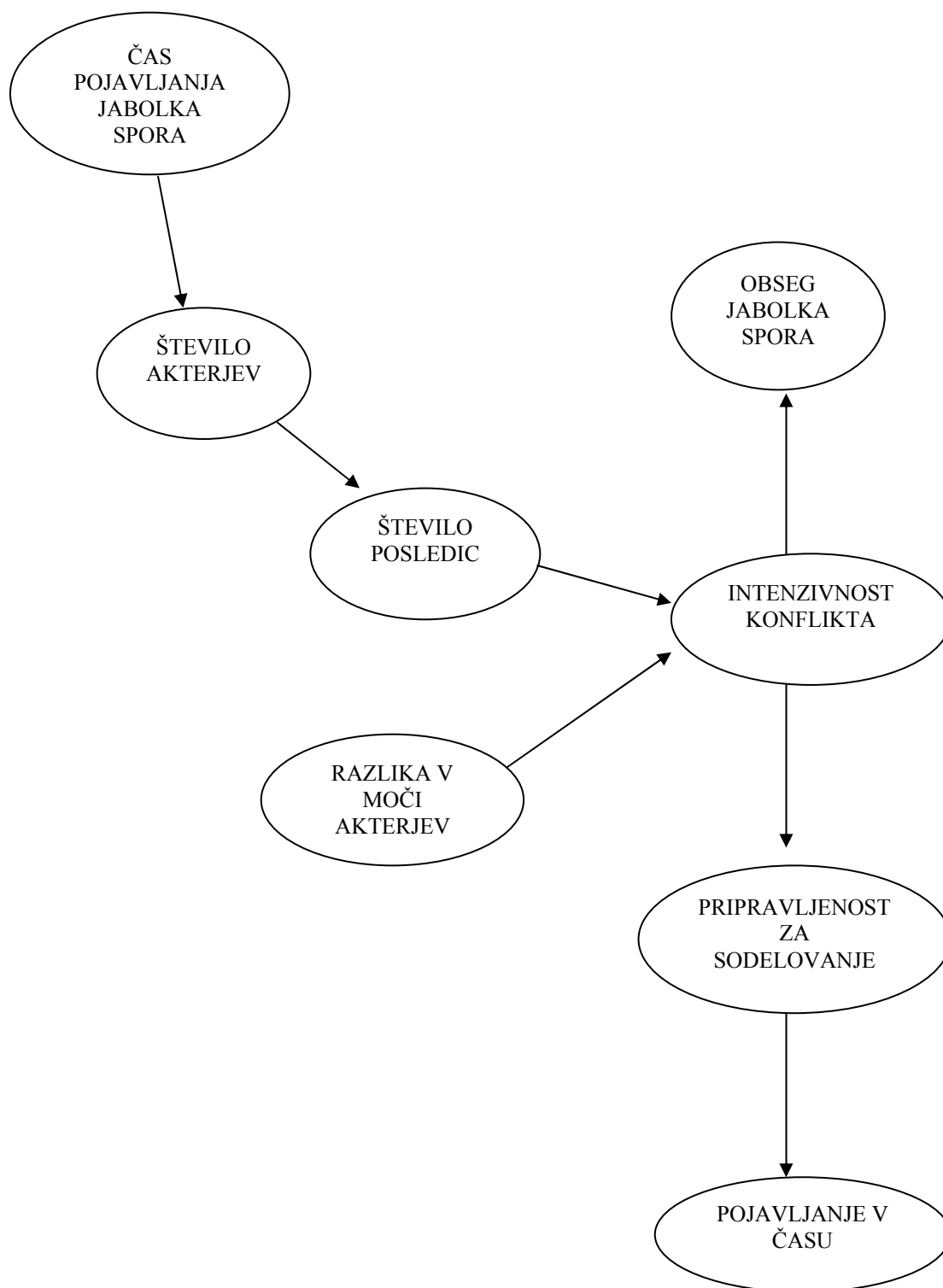
Hipoteza 4: Bolj intenziven kot je konflikt, več pozornosti in pomembnosti mu bo nakazoval tisk oziroma pogosteje se bo pojavljalo jabolko spora ter večji bo njegov obseg.

Hipoteza 5: Večja kot je pripravljenost za sodelovanje, manj intenziven je konflikt.

Ker spremenljivki merita nasprotujoča si pojava, sklepam, da bosta obratno sorazmerno povezani.

Hipoteza 6: Večja kot je pripravljenost za sodelovanje, redkeje se jabolko spora pojavlja v tisku.

Slika 8.1: Shema I. modela

8.2 II. MODEL:

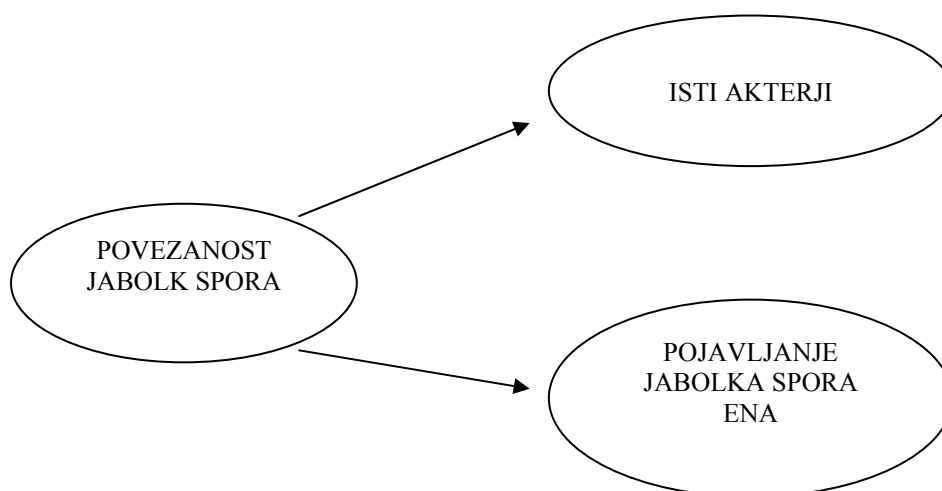
Hipoteza 1: Večja kot je povezanost jabolka spora toposa x z jabolkom spora toposa y preko posledic ali rešitev, večja je verjetnost, da bodo ob njiju nastopali isti akterji.

Če se jabolka spora oziroma njihovi toposi med seboj povezujejo in prepletajo, se najverjetneje enako prepletajo tudi akterji, ki se ob njih pojavljajo. Akter, ki se opredeli in zagovarja neko pozicijo v zvezi z jabolkom spora toposa x, se bo verjetno opredelil ali celo vpletel v spor toposa y, če bo slednji tesno povezan s prvim sporom. Povezanost sporov lahko pripelje do tega, da se ob njih pojavljajo isti akterji.

Hipoteza 2: Večja kot je povezanost jabolka spora ena preko posledic ali rešitev z jabolkom spora dve, jabolkom spora tri, jabolkom spora štiri itd., manjša bo frekvenca pojavljanja jabolka spora ena v času.

Na začetku nekega časovnega obdobja se pojavlja jabolko spora, njegove posledice ali rešitve pa privedejo do novega spora. Če se to sosledje ponavlja in dobimo v nekem obdobju zaporedje jabolka spora od jabolka spora ena, ki se je pojavilo prvo, do jabolka spora, ki se je pojavilo zadnje, se bo zaradi aktualnosti tiska in dogajanja najverjetneje jabolko spora ena v času vedno bolj redko pojavljalo.

Slika 8.2: Shema II. modela

9 O RAZISKAVI *OBLIKOVANJE SPORNIH TEM V JAVNOSTI*

Podatke, ki sem jih uporabila v empiričnem delu moje diplomske naloge, sem pridobila s sodelovanjem v raziskavi *Oblikovanje spornih tem v javnosti*, ki jo je vodil Andrej Pinter. Potekala je skoraj leto dni, od novembra 2004 do septembra 2005. Cilj celotne raziskave je bil metodološki korektiv longitudinalnega anketnega raziskovanja, ki bi ga postavili s pomočjo povezave med oblikovanjem spornih tem v javnosti in empiričnim raziskovanjem javnega mnenja. Prvi del raziskave, ki je zadeval oblikovanje spornih tem v javnosti, je bil izpeljan na osnovi teoretičnih opredelitev in analize časopisnih komentarjev. Za slednje se je avtor raziskave odločil: *»/.../zaradi teoretskega argumenta, da se javne razprave – kjer se v pretežni meri oblikujejo sporne teme – odvijajo prav skozi avtorske prispevke v medijskem prostoru«* (Pinter, 2005: 8). Informativni žanri imajo v tem pogledu manjšo težo pri oblikovanju javnih tem, zato so bili izključeni.

Medijske vsebine ne le spodbujajo javno razpravo, temveč jo tudi usmerjajo, uokvirjajo. Določajo aktualnost in relevantnost neke teme, jo razvijajo, dramtizirajo in politizirajo. S selektivno objavo mnenj pa podajajo ključno vlogo, pomembnost in ugled tudi družbenim akterjem, ki se znotraj nje pojavljajo. Konflikti so po Dahrednorfovi teoriji izvor sprememb, družbenega dogajanja in razvoja. V osnovi nastajajo zaradi neenakih položajev, ki jih v družbi zasedamo, kar posledično privede do različnih interesov. Prav ti trki so tudi jedro razprav, v katerih poskušajo posamezniki uveljaviti svoje poglede. Komentarji ponujajo že oblikovana mnenja o določenem spornem vprašanju in kritično argumentacijo mnenj in dejanj tistih, ki so v spor neposredno vpleteni. Z njihovo analizo lahko ugotovimo, kako mediji sporne teme uokvirjajo, katerim posameznikom omogočajo javno vpetost v problematiko, kakšne položaje slednji zasedajo in kaj nam lahko konflikti prinesejo.

Analiza besedil se je kot metoda raziskovanja začela razvijati na prelomu devetnajstega v dvajseto stoletje, vzporedno z razmahom množičnega tiska. Prvotno je zajemala le kvantitativno analizo, z razširitvijo propagande pred prvo svetovno vojno in kapitalističnimi interesi po večji prodaji in promociji pa se je povečal tudi pomen kvalitativne analize. Ta metoda ne vključuje le pozornega branja, pregledovanja in izpisovanja iz besedil, temveč zahteva natančno opredelitev problema, ciljev raziskave in teoretično osnovo tako kot vse druge raziskovalne metode. Splichal jo definira kot *»/.../metodo za sistematično in objektivno*

proučevanje jezikovnih lastnosti besedilnih enot, da bi iz njih lahko sklepali o lastnostih zunanj Jezikovnih pojavov. Analiza besedil torej ne omogoča samo sklepanja o komunikatorjih (viru), ampak tudi o recipientih in družbenih okoljih, ki so v določenem odnosu z besedili» (Splichal, 1990:17). Pri sklepanju o lastnostih in dogajanjih v družbenem okolju ne smemo pozabiti, da ima metoda tudi svoje omejitve. Z analizo izbranih besedil, v našem primeru komentarjev, osvetlimo le del komunikacijskega procesa, ki ga je subjektivno ubesedil komentator. Subjektivni vpliv pa je prisoten tudi pri analizi oziroma kodiranju besedil. Koderji lahko analizirana besedila interpretirajo različno, razhajajo pa se lahko tudi pri razumevanju in upoštevanju navodil za kodiranje. Zaradi tega je potrebno preveriti kolikšna je zanesljivost z raziskavo pridobljenih podatkov oziroma kakšna je njihova kakovost.

9.1 PODATKI O RAZISKAVI

Osnovna enota analize besedil je bil časopisni komentar, ki je bil v letih 2001 in 2003 objavljen v enem izmed 28-tih slovenskih dnevnikov, tednikov ali revij. Tem enotam smo določali predvsem nominalne spremenljivke, ki so definirale njihove temeljne lastnosti: številka enote, šifro koderke, datum objave in časopis, tema komentarja in število omenjenih konfliktov. Za podrobnejšo analizo konfliktov smo opredelili novo enoto, jabolko spora. V vsakem komentarju smo analizirali največ tri taka jabolka, ki smo jim določali: obseg, izpostavljenost, število akterjev in argumentiranost s strani komentatorja. V sklopu te enote smo določali tudi vrednosti spremenljivk, ki so opisovale lastnosti akterjev vpletenih v spor in odnose med njimi: vrsto konfliktosti, pripravljenost za sodelovanje, pripisana odgovornost za nastanek in razrešitev spora ter podporo akterjev oziroma njihovih opredelitev do jabolka spora v javnomnenjskih glasovanjih. Vseh spremenljivk je bilo 19.

V raziskavo je bilo vključenih šest tem, a sta bili v nadaljevanju zaradi premajhnega števila dve izključeni. Vzorec je tako vseboval 500 časopisnih komentarjev, med katerimi je bilo največ komentarjev s ključno besedo *Evropska unija*, in sicer 212. Tema odnosov med Slovenijo in Hrvaško je zajemala 150 komentarjev, 75 komentarjev je obravnavalo problematiko *delovanja slovenskega sodstva*, tema s ključno besedo *stanovanjska politika* pa je zajemala 42 analiziranih komentarjev. Razmerja v navedenem vzorcu odražajo dejansko razmerje med pokritostjo ključnih besed v celotni populaciji obdobja od leta 2001 do 2003, ki

ga je zajela raziskava. Največ, skoraj 30 odstotkov analiziranih komentarjev, je bilo objavljenih v *Delu*, 18 odstotkov v *Večeru* in nekaj manj kot 14 odstotkov v *Dnevniku*.

Po opravljeni analizi besedil, ki smo jo izvajale štiri koderke, in izpeljavi osnovnih statističnih izračunov za posamezne spremenljivke, lahko opišem nekatere značilnosti obravnavanih spornih tem. Povprečno največje število konfliktov so vsebovali komentarji s ključno besedo *odnosi Slovenija Hrvaška*. Sledijo komentarji na temo delovanja slovenskega sodstva, nato komentarji o Evropski uniji in tisti o stanovanjski politiki. Najbolj konfliktna je torej na podlagi tega kriterija tema, ki zadeva odnose med Slovenijo in Hrvaško. Drugačna razporeditev velja za število jabolk spora, ki jih je bilo moč opredeliti znotraj komentarja. V povprečju je bilo največ jabolk spora v komentarjih, ki so obravnavali problematiko delovanja sodstva. Malenkost manjša je bila opredeljenost treh jabolk spora v komentarjih o odnosih med Slovenijo in Hrvaško, sledijo komentarji na temo stanovanjske politike in Evropske unije. Ker ima tema, ki govori o delovanju slovenskega sodstva, tudi največje povprečje glede na vzorec zasedenosti tipičnih pozicij v jabolkih spora, lahko trdim, da je najbolj *konkretna*. Spori, ki so bili na to temo predstavljeni v komentarjih, so pogosto vsebovali konkretno sporno vprašanje oziroma tri vprašanja ter v povprečju največ nastopajočih akterjev, ki so se do problema tudi najbolj raznoliko opredeljevali. Če sledim kriterijem opredelitve jabolk spora in zasedenosti pozicij znotraj slednjih, je po konkretnosti druga v vrsti tema o odnosih med sosednjima državama, tretja je tema o stanovanjski politiki, zadnja pa tista, ki pokriva ključno besedo *Evropska unija*. Število v spor vpletenih akterjev je v povprečju največje v temi, ki obravnava delovanje sodstva. Sledi delovanje sodstva, tema s ključno besedo *odnosi med Slovenijo in Hrvaško* in na koncu *Evropska unija*. Tako zaporedje bi si lahko razlagali z naraščanjem kompleksnosti in političnosti teme. Medtem ko so v delovanje sodstva vpleteni tako sodniki, tožilci, odvetniki kot tudi obdolženci in obtoženci iz širšega spektra civilne družbe, se v sporih glede Evropske unije oziroma vstopa vanjo pojavljajo predvsem mnenja politikov in državnih funkcionarjev.

Tabela 9.1: Osnovni podatki štirih tem, ki so bile vključene v raziskavo³

Ključna beseda	Število enot (komentarjev)	Povprečno število konfliktov v komentarjih	Povprečje opredelitev JS 1, 2 in 3	Povprečje zasedenosti tipičnih pozicij v JS 1, 2 in 3	Povprečje števila akterjev v JS 1, 2 in 3
Evropska unija	212	2, 744	0, 495	3, 959	3, 426
Odnosi Slovenija Hrvaška	150	3, 267	0, 641	3, 990	3, 513
Stanovanjska politika	42	2, 381	0, 520	3, 956	3, 593
Delovanje sodstva	75	2, 821	0, 648	4, 063	3, 716

Tema, ki sem jo dala pod drobnogled, izstopa predvsem po številu konfliktov, ki sem jih preštela v posameznem komentarju. To dokazuje, da je tema izrazito konfliktna in da so odnosi med državama predstavljeni predvsem v okviru nenehnih nespোরazumov in nasprotujočih si mnenj ter interesov. Relativno visoko povprečje zabeleženih jabolk spora in tipičnih pozicij, ki so jih vpleteni akterji zavzemali, kaže na pestrost spornih vprašanj in ponujenih opredelitev. Nekoliko nižje število nastopajočih akterjev v primerjavi z drugimi temami pa bi v večini pripisala značilnostim teme same, ki zadeva predvsem zunanjo politiko, v kateri igrajo najpomembnejšo vlogo predstavniki vlad in zunanji ministri. Posamezniki iz civilne družbe imajo le redko možnost, da v medijih izrazijo svoj pogled na vprašanja zunanje ali notranje politike, saj naj bi to namesto njih počeli poslanci in drugi politiki.

9.2 OCENA ZANESLJIVOSTI PODATKOV RAZISKAVE *OBLIKOVANJE SPORNIH TEM V JAVNOSTI*

Z zanesljivostjo preverjamo stopnjo naključnih napak v raziskovanju, ki ga bomo za dovolj zanesljivo opredelili, »/.../kadar naključne napake v celotnem procesu raziskovanja ne vplivajo statistično značilno na izsledke raziskovanja« (Splichal, 1990: 147). Eno izmed meril zanesljivosti v analizi besedil je soglasnost analitikov, ki določa njihovo konsistentnost oziroma njihovo skladnost pri kodiranju z istim analitičnim instrumentom. Za izračun

³ Glede na stališča, ki so jih akterji imeli do jabolka spora, smo jih razvrščali v šest tipičnih pozicij: brezpogojno za ali *proti* stališču, ki je bil predmet spora (A in D), s pridržkom za ali *proti* (B in C), zagovarjanje redefinicije

zanesljivosti oziroma soglasnosti koderk smo z naključnim vzorčenjem izbrali 33 enot, ki so zajele vse štiri teme in jih ponovno kodirali. Tako smo dobili pare analiziranih komentarjev (originala in kontrolna enota), ki so jih kodirale dve različni koderki. Baza za izračun zanesljivosti je vsebovala 66 enot.

Zaradi velikega števila v raziskavo vključenih spremenljivk in njihove raznolikosti smo jih za preverjanje zanesljivosti razselili v štiri skupine⁴:

- skupina A vsebuje tehnične parametre časopisnih komentarjev (datum, ime časopisa, številka enote, ključna beseda)
- skupina B vsebuje vsebinske parametre časopisnih komentarjev (število konfliktov)
- skupina C vsebuje kriterijske spremenljivke za določitev jabolka spora (prisotnost jabolka spora 1, 2 in 3)
- skupina D vsebuje opis posameznega jabolka spora (od obsega jabolka spora, števila nastopajočih akterjev, vrste konfliktnosti med njimi in pripravljenosti za sodelovanje do pripisane odgovornosti za nastanek in razrešitev konflikta; v celoti 62 cenilk)

Za prve tri skupine spremenljivk je bila soglasnost izmerjena s količnikom Krippendorfova alfa:

$$\alpha (K) = 1 - Do/De$$

Število različno izmerjenih vrednosti oziroma dejanskih nesoglasnosti delimo s številom pričakovanih nesoglasnosti. »Količnik soglasnosti je enak 1, če je število dejanskih soglasij med analitiki enako številu vseh možnih soglasij, in je enak 0, če je število soglasij enako številu naključnih soglasij med njimi« (Splichal, 1990: 163). Iz spodnje tabele lahko razberemo, da je bila soglasnost koderk pri določanju vrednosti spremenljivk v prvi skupini stoodstotna. Nizka vrednost količnika Krippendorfova alfa za v skupino B pa kaže na velika odstopanja pri določanju števila konfliktov v komentarjih.

problema (E) in neopredeljenost komentatorja (F). Povprečje zasedenosti pozicij pomeni, koliko izmed šestih pozicij je bilo v vseh treh jabolkih spora v povprečju prisotnih oziroma zasedenih s strani vpletenih akterjev.

⁴ Mere zanesljivosti celotne raziskave je izračunal avtor raziskave Andrej Pinter. Podatki so povzeti iz končnega poročila raziskave.

Tabela 9.2: Soglasnost v skupini A in B

Skupina spremenljivk	Število odstopanj	Vrednost α (K)
A	0	1
B	20	0,308

Skupina C je zajemala prisotnost jabolk spora in njihovo vsebinsko opredelitev. Ker smo v vsakem komentarju kodirali največ tri jabolka, so tudi količniki soglasnosti izračunani ločeno.

Tabela 9.3: Soglasnost določanja prisotnosti jabolk spora v komentarjih

Prisotnost jabolk spora	Vrednost α (K)
JS 1	0,939
JS 2	0,394
JS 3	0,272

Soglasnost prisotnosti pravega jabolka spora je visoka, vendar s številom jabolk spora upada. Prisotnost treh jabolk spora v komentarju smo koderke redko soglasno zabeležile. Relativno nizko je tudi ujemanje vsebin jabolk spora, α (K) = 0,513. Kljub temu lahko rečemo, da v celoti gledano, rezultati prepoznavanja jabolk spora niso nezanesljivi. To je pomembno predvsem zaradi spremenljivk skupine D, ki se neposredno navezujejo na določitev jabolk spora.

Za skupino D, ki je zajemala tako nominalne kot ordinalne spremenljivke, je bila za izračun soglasnosti uporabljena naslednja formula:

$$I = O/M$$

Število empirično ugotovljenih soglasnosti smo delili s številom največjih možnih soglasij. Povprečni izračun soglasnosti za vseh 62 cenilk iz skupine D je bilo razmeroma visoko, $I = 0,660$. Na podlagi tega ugotovimo, da je kodiranje značilnosti posameznih jabolk spora potekalo zelo soglasno. Koderke smo bile usklajene tudi pri prepoznavanju tipičnih pozicij in vrsti konfliktnosti ter sodelovanja. Pridobljene podatke lahko smatramo kot dovolj zanesljive za preverjanje naših predpostavk in hipotez.

9.3 OCENA ZANESLJIVOSTI PODATKOV ZNOTRAJ TEME *ODNOSI MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO*

Na način, s kakršnim je bila merjena soglasnost celotne raziskave, sem izračunala tudi zanesljivost podatkov znotraj teme *odnosi Slovenija in Hrvaška*. S kontrolnim kodiranjem, ki sta ga opravili drugi koderki, sem pridobila šest parov enot. Spremenljivke iz skupine A (datum, ime časopisa, zaporedna številka in ključna beseda) so bile popolnoma soglasno ovrednotene. V skupino B je sodila spremenljivka, ki je določala število omenjenih konfliktov v komentarju. Vrednost količnika Krippendorfova alfa kaže na zadostno ujemanje, natančneje, koderke smo se ujemale v treh od šestih parov. Večje je bilo ujemanje pri določanju prisotnosti jabolk spora v komentarju. Prisotnost oziroma odsotnost jabolka spora ena smo vse koderke določile enako. Pri drugem jabolku je bilo ujemanj pet, pri tretjem pa štiri. Zadnja skupina spremenljivk je zajemala kar 60 cenilk, ki so določale lastnosti posameznega jabolka spora. Povprečna vrednost soglasnosti skupine D ponovno kaže na zadovoljivo ujemanje koderk. Čeprav je bila vrednost soglasnosti visoka le pri vrednotenju prisotnosti jabolk spora, lahko ob približno polovični usklajenosti ostalih spremenljivk trdimo, da so pridobljeni podatki dovolj zanesljivi, da z njimi preverjamo predpostavljene hipoteze empiričnega modela.

Tabela 9.4: Vrednosti soglasja v skupinah spremenljivk

Skupina spremenljivk	Vrednost α (K)	Vrednost I
A	1	-
B	0,57	-
C	-	0,81
D	-	0,51

9.4 PODATKI O TEMI *ODNOSI MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO*

Med ponujenimi šestimi temami, ki so bile prvotno vključene v raziskavo, je moje zanimanje takoj vzbudila tema s ključno besedo *odnosi Slovenija Hrvaška*. Ker sem pridobljene podatke nameravala uporabiti v svoji diplomski nalogi, sem vse komentarje na to temo tudi sama analizirala.⁵ Pri analizi sem sledila navodilom oziroma kodirnemu listu celotne raziskave.

⁵ Komentarje na temo odnosov med Slovenijo in Hrvaško so zaradi preverjanja soglasnosti analizirale tudi druge koderke. Ker so bili v celotno raziskavo vključeni tudi ti komentarji, se rezultati moje statistične analize nekoliko razlikujejo od rezultatov celotne raziskave.

Enotama komentar in jabolko spora pa sem zaradi postavljenih predpostavk in hipotez o povezanosti med spori, dodala še tretjo - toposi. S slednjo sem poskušala čim bolj natančno določiti temo oziroma vsebino posameznih jabolk spora.

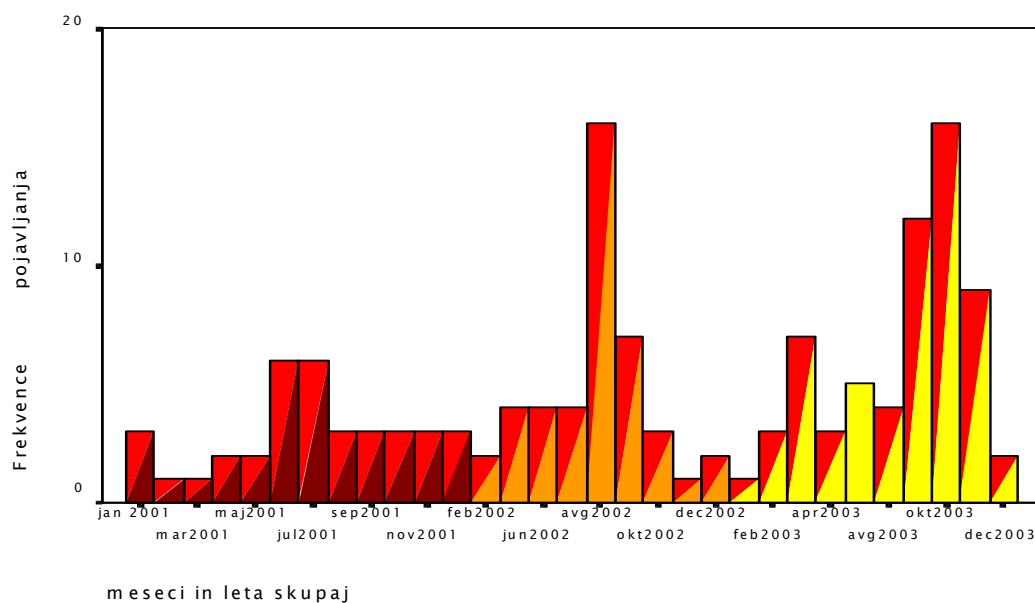
Naključni vzorec mojega dela raziskave je zajel 149 komentarjev s ključno besedo *odnosi Slovenija Hrvaška*. Ker je bilo iz teh enot izključenih osem radijskih komentarjev, je končni vzorec vseboval 141 komentarjev, objavljenih v slovenskem tisku. Največ, 45 komentarjev je bilo objavljenih v časopisu *Delo*, 27 komentarjev je bilo objavljenih v *Dnevniku* in 25 v časopisu *Večer*. Z 11-timi komentarji sledi regionalni časopis Primorske novice (tedaj so še izhajale dvakrat tedensko) in z devetimi tednik *Mag*.

V letih, ki so določala obdobje analize besedil, je število komentarjev z omenjeno ključno besedo, naraščalo. V letu 2001 je bilo objavljenih 36 analiziranih komentarjev, največ v juniju in juliju. V letu 2002 je bilo na obravnavano temo največ komentarjev objavljenih v avgustu, 16 od skupno 43, ki so bili za to leto vključeni v vzorec. Januar in april v tem letu nista bila zastopana s komentarji izbrane teme. Kar 62 oziroma 44 % vseh analiziranih komentarjev je bilo objavljenih v letu 2003. Problematika meddržavnih odnosov je bila v tem letu strnjena predvsem v septembru in oktobru, brez enot pa sta ostala junij in julij. Eden izmed sporov, ki se znotraj izbrane teme redno pojavlja v vseh treh letih, zadeva mejo med državama. Ta postane aktualna predvsem v času ribolovne in turistične sezone, ko se incidenti na meji kar vrstijo. Menim, da je tu moč iskati razlog za povečanje števila objavljenih komentarjev v poletnem in jesenskem času, kar je razvidno tudi iz spodnjega grafa.

Tabela 9.5: Število analiziranih komentarjev v letih, ki so bila vključena v raziskavo

Leto	Število enot	Odstotki
2001	36	25, 5 %
2002	43	30, 5 %
2003	62	44, 0 %
<i>SKUPAJ</i>	141	100 %

Graf 9.1: Pojavljanje analiziranih komentarjev v letih 2001 do 2003

V nadaljevanju bom pridobljene podatke interpretirala v sklopu posameznih spremenljivk, ki sem jih natančneje predstavila že v poglavju o njihovi operacionalizaciji. Poskušala bom odgovoriti na vprašanja, ki sem si jih postavila v analizi, in preverila pravilnost svojih predpostavk. Šele nato se bom posvetila hipotezam in preverjanju modelov.

10 INTERPRETACIJA SPREMENLJIVK

10.1 JABOLKA SPORA

Do sedaj je bila enota interpretacije komentar, od tu dalje, pa se bodo rezultati v večini nanašali na novo enoto na jabolko spora. Kot sem že omenila, sem v vsakem besedilu analizirala največ tri jabolka spora. Slednjega določata vsaj dva akterja, ki imata glede spornega vprašanja ali problema različna mnenja.

Skoraj v vseh analiziranih komentarjih je nastopalo vsaj eno jabolko spora. Le v devetih besedilih jabolka spora ena ni bilo mogoče opredeliti oziroma določiti. V več kot polovici komentarjev, 66, 7 %, sta bili opisani dve jabolki spora, v 31, 9 % pa celo tri jabolka spora. Ne le da so vsi analizirani komentarji vsebovali vsaj en konflikt (slednjega sem zabeležila, tudi ko ni bilo mogoče določiti dveh akterjev, a je bilo iz besedila razvidno, da opisuje konfliktno situacijo), v večini primerov je bilo mogoče določiti tudi konkretno sporno vprašanje in akterje, ki so glede problema zagovarjali različna stališča. Glede na število konfliktov in jabolk spora v komentarjih, bi lahko rekli, da so konflikti osnova medijske reprezentacije odnosov med Slovenijo in Hrvaško.

Tabela 10.1: Prisotnost jabolk spora v komentarjih

Prisotnost in odsotnost jabolk spora	JS 1	JS 2	JS3
Število in odstotki komentarjev s prisotnim jabolkom spora	132 93, 6 %	94 66, 7 %	45 31, 9 %
Število in odstotki komentarjev brez jabolka spora	9 6, 4 %	47 33, 3 %	96 68, 1 %
SKUPAJ	141 100 %	141 100 %	141 100 %

Pomembnost jabolka spora smo v raziskavi skušali določiti z več spremenljivkami, sama pa sem se osredotočila le na obseg oziroma število povedi, ki opisujejo in se neposredno nanašajo na določeno jabolko spora. Povprečna ubeseditev vseh treh jabolk spora je zajemala devet povedi. Prvo jabolko spora je v povprečju obsegalo dvanajst povedi, drugo jabolko osem povedi in tretje jabolko spora sedem povedi. Ker je bilo število povedi eden izmed kriterijev, ki je določal pomembnost oziroma vrstni red jabolk spora, je bilo tako zaporedje prvega, drugega in tretjega analiziranega jabolka spora pričakovano. Prvo jabolko izstopa tudi z največjim številom povedi, s katerimi je avtor predstavil določen spor - eno izmed njih je

obsegalo kar 68 povedi. Z eno samo povedjo pa je bilo opisanih deset jabolk spora od skupno 271-tih.

V nadaljevanju bom odgovorila na vprašanja, ki sem si jih postavila v analizi in se navezujejo na vsebino jabolk spora oziroma na njihove topose. Kot sem že navedla v operacionalizaciji, sem jabolka spora razvrstila glede na njihovo dominantno komponento⁶, v enajst različnih področij. Razvrščala sem jih v tri tipologije: izrecno, vsebinsko in polivalentno. Ker so bili podatki preobsežni, sem se odločila, da bom v interpretacijo vključila le drugo tipologijo - vsebinski topos. Slednjega sem določala tako, da sem kodirala dominantno komponento jabolka spora na vsebinski ravni. Zanj sem se odločila, ker izraža realno vsebino jabolka spora ali dejanski kontekst, na katerega se navezuje izrecni topos oziroma zapis jabolka spora.

V povprečju so bila najbolj obsežna jabolka spora, ki so obravnavala problematiko sporazuma o maloobmejnem prometu in sodelovanju, in sicer skoraj trinajst povedi. V tretji topos sodi tudi najobsežnejše jabolko spora. Sledijo jabolka spora, ki se nanašajo na mejo med državama. V povprečju so vsa tri jabolka s prvim vsebinskim toposom obsegala devet povedi. Skoraj enako povprečje povedi je značilno za jabolka spora, ki se navezujejo na politično kulturo, sledijo pa jabolka iz toposov, ki obravnavata izključno gospodarsko cono in hrvaško notranjo politiko.

Najpogosteje in najbolj konstantno se je v obdobju v letih od 2001 do 2003 v komentarjih slovenskega tiska pojavljala problematika meje med Slovenijo in Hrvaško. Spori na to temo so bili še posebej pogosti v drugi polovici leta, v času turistične in ribolovne sezone, ki sta odpirali vprašanja predvsem okoli meje na morju. Po številu jabolk spora sledi topos, ki združuje sporna vprašanja glede izključne gospodarske cone, ki jo je želela razglasiti Hrvaška. Ta tema se je v analiziranih komentarjih pojavila marca leta 2002. Njena prisotnost v tisku je naraščala in začela počasi upadati šele na koncu leta 2003. Sporazum o maloobmejnem prometu in sodelovanju je bil aktualen predvsem leta 2001 in proti koncu leta 2003, ko so se prepletala vprašanja izključne gospodarske cone, meje na morju in sprejetih

dogovorov znotraj maloobmejnega sporazuma. Vprašanja glede jedrske elektrarne Krško so bila najbolj pogosta v drugem polletju leta 2001 in se nato pojavljala hkrati s povečanim poročanjem na temo toposa ena, dve in šest. Dolg Ljubljanske banke so komentatorji obravnavali predvsem v letu 2002 in proti koncu leta 2003. Zelo konstantno je v analiziranem obdobju nastopal topos šest, ki je vključeval vprašanja glede politične kulture držav in njunih politikov. Tema je v tisku narasla v drugem polletju leta 2003, hkrati z vprašanji na temo Evropske unije in hrvaške notranje politike. Slovenska notranja politika se je kot sporna tema najpogosteje pojavila v drugi polovici leta 2002, ko je narasla problematika izključne gospodarske cone in meje na morju. Tedaj je bil problematičen predvsem odziv slovenske politike na hrvaške namere in nadaljnje ukrepanje. V zelo majhnem številu so se pojavila jabolka spora na temo gospodarstva in prometnih povezav.

Tabela 10.2: Število jabolk spora v posameznem vsebinskem toposu v šestih polletjih ⁷

Polletja	T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11
(1) I. ½ 2001	3	-	5	1	1	3	1	-	1	2	-
(2) II. ½ 2001	16	-	4	7	-	-	-	1	-	1	2
(3) I. ½ 2002	2	1	2	3	3	2	-	-	-	-	2
(4) II. ½ 2002	21	6	-	4	3	5	1	1	2	1	5
(5) I. ½ 2003	3	12	1	-	-	5	1	1	-	2	2
(6) II. ½ 2003	16	10	4	2	4	9	4	1	-	11	1
<i>SKUPAJ</i>	<i>61</i>	<i>29</i>	<i>16</i>	<i>17</i>	<i>11</i>	<i>24</i>	<i>7</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>17</i>	<i>12</i>

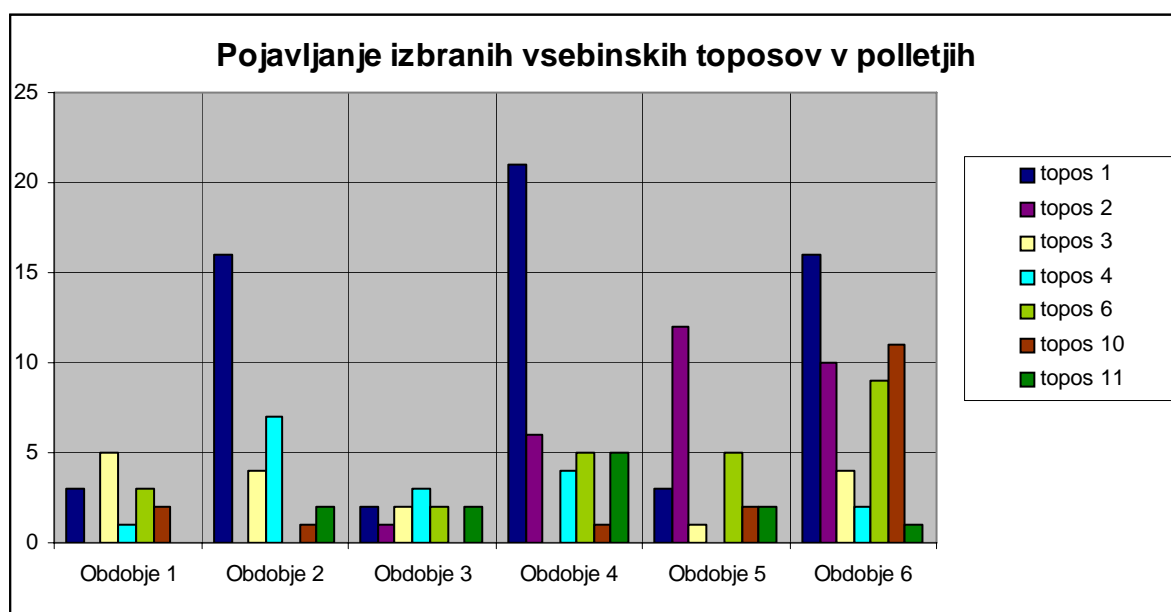
Glede na število jabolk spora in predvidene povezanosti med posameznimi toposi sem za nadaljno interpretacijo izbrala le topose 1, 2, 3, 4, 6, 10 in 11. Iz spodnjega grafa lahko nekoliko lažje razberemo, kateri izmed njih so se v določenem obdobju pojavljali hkrati, kar nakazuje njihovo povezanost. V prvi polovici leta 2001 so bili spori najpogosteje vezani na maloobmejni sporazum, ki pa so bili tesno povezani s potekom meje med državama. Ti dve tematiki so spremljala vprašanja glede politične kulture in hrvaške notranje politike. V drugi polovici leta so mediji največ pozornosti namenili meji med državama in vprašanjem

⁶ Topos 1 zajema vprašanja glede meje med Slovenijo in Hrvaško; topos 2 se navezuje na hrvaško razglasitev izključne gospodarske cone; topos 3 vključuje problematiko sporazuma o maloobmejnem prometu in sodelovanju; topos 4 je vezan na vprašanja o lastninjenju jedrske elektrarne Krško; topos 5 povezuje vprašanja dolgov Ljubljanske banke do nekdanjih deviznih varčevalcev; topos 6 zajema politično kulturo; topos 7 je vezan na Evropsko unijo; topos 8 pokriva gospodarko tematiko; topos 9 prometne povezave; topos 10 se navezuje na hrvaško notranjo politiko; topos 11 pa na slovensko notranjo politiko.

⁷ Katero področje zajema posamezen topos lahko preverite v prejšnji opombi.

lastninjenja jedrske elektrarne Krško. Zanimanje za maloobmejni sporazum je zamrlo, tako kot tudi vprašanja o politični kulturi. Tiskani mediji v prvi polovici leta 2002, po nizki prisotnosti vseh toposov sodeč, temi *odnosi med Slovenijo in Hrvaško* niso posvečali večje pozornosti. Zato pa je v drugi polovici spor med državama ponovno oživel na področju njune meje. V tem obdobju se je pojavila tudi izjava o hrvaški nameri o razglasitvi izključne gospodarske cone, ki je v letu 2003 bila ključna tema meddržavnih pogovorov. Prav ta spor je po mojem mnenju povzročil, da se je v drugem polletju ponovno povzdignila problematika meje in SOPS-a, s katerim naj bi državi že leta 2002 določili tudi skupna ribolovna območja. Veliko je bilo tudi vprašanj glede korektnosti hrvaške politike in njenega vstopa v Evropsko unijo (zgornja tabela kaže na porast toposa sedem v zadnjem obdobju). Zaradi mednarodnih pritiskov je Hrvaška popustila in pristala na ekološko-ribolovno cono, vprašanji slovenskega dostopa na odprto morje in skupnega ribolovnega območja, pa sta ostali nerazrešeni.

Graf 10.1: Pojavljanje izbranih toposov v letih od 2001 do 2003

Analizirani komentarji so v letu 2003 temi *odnosi med Slovenijo in Hrvaško* posvetili največ pozornosti. Spori med državama so se namreč odvijali na najrazličnejših področjih. Zadnje analizirano obdobje je po zastopanosti toposov najbolj pestro in najštevilčnejše. Zdi se, da sem zgodbo zaključila prav na vrhu dogajanja. Zanimivo bi bilo videti, kako so se spori odvijali v nadaljevanju oziroma kako so se posamezni toposi pojavljali v letu 2004.

V komentarjih so bile posledice, ki so jih prinašali posamezni spori, pogosteje opisane kot možne razrešitve sporov. Največje omenjeno število posledic je bilo sedem, v povprečju pa je v vseh treh jabolkah nastopila ena posledica in pol (1, 56 posledic). Ponujenih rešitev jabolk spora je bilo največ tri, a v povprečju vseh treh jabolk le 0, 4 rešitve. Zato sem pri preverjanju povezanosti med jabolki spora upoštevala le vsebinski topos prvih treh posledic in prve rešitve.

Z združenjem vsebinskih toposov vseh treh jabolk spora, posledic in rešitev sem potrdila predpostavko, da lahko spor, ki se odvija na enem področju, vpliva na posledice na drugem področju.⁸ Ta predpostavka je izhajala iz Dahrendorfovega razumevanja zgodovine, ki ni nič drugega kot neskončno zaporedje konfliktov. Razrešitev konflikta na področju dobrin lahko po njegovem mnenju pripelje do novih neenakosti in konfliktov na področju pravic. Konflikti se tako prenašajo iz enega na drugo družbeno področje ali skupino. V mojem primeru so se spori prenašali iz toposa v topos.

Najpogostejša je bila povezava med jabolki spora, ki se je odvijala na temo meje med državama in posledicami, ki so sodila v topos politične kulture. Ta dva toposa sta bila najpogosteje povezana tudi v primeru ponujenih rešitev jabolk spora. Spori, ki so se odvijali zaradi hrvaške namere o zaščiti Jadranskega morja, so najpogosteje vodili v posledice, ki so se vsebinsko nanašale na hrvaško notranjo politiko in splošna vprašanja politične kulture. Komentatorji so pogosto opozarjali na *neevropsko* obnašanje Hrvaške, nedopustna enostranska dejanja, pa tudi ostre odzive slovenskih politikov. Izstopa pa tudi povezanost sporov drugega toposa s posledicami na področju državnih meja. Kot sem že pred tem omenila, je vprašanje izključnega gospodarskega pasu vzbudilo vprašanje meje na morju in slovenskega dostopa na odprto morje. Ustrezna politična kultura je bila najpogostejša ponujena rešitev sporov drugega toposa. Jabolka spora na temo sporazuma o maloobmejnem prometu so imele največ posledic na temo meje med državama. Z njim naj bi namreč omogočile lažje prehajanje meje, sprostile pretok prometa in olajšale življenje prebivalcev ob meji. Pred sprejetjem sporazuma pa je potekal tudi pregled njegove ustavnosti, saj so bili nekateri poslanci mnenja, da sporazum prejudicira potek meje. Da je bilo rešitev sporov na to temo moč iskati predvsem v slovenski notranji politiki, pričajo tudi podatki. Komentatorji so ob sporih o jedrski elektrarni opozarjali predvsem na posledice politične kulture in omenjali

⁸ Težko pa bi trdila, da konkretna posledica ali rešitve nekega jabolka spora toposa x postane novo jabolko spora toposa y, saj nisem analizirala izrecnih zapisov vseh treh spremenljivk, temveč njihove vsebinske komponente.

rešitve v sklopu slovenske notranje politike. Jabolka spora na temo dolga Ljubljanske banke nekdanjim deviznim varčevalcem, so povzročala posledice predvsem na političnem in gospodarskem področju. Ponujene rešitve so najpogosteje govorile o ustrezni politični kulturi in odzivanju slovenske notranje politike.⁹

Tabela 10.3: Najpogostejše povezanosti jabolk spora oziroma njihovih toposov s toposi prvih treh posledic¹⁰

Povezanost jabolk spora s posledicami	Število povezanosti
106	31
201	10
206	13
210	15
301	8
406	7
506 /508	4
610	5
703	3
810	1
906	3
1006	6
1106	7

⁹ Frekvenčne porazdelitve povezanosti vseh vsebinskih toposov jabolk spora, posledic in rešitev si lahko pogledate v prilogi.

¹⁰ Stotice in tisočice števila povezanosti so topos jabolka spora, desetice pa so topos posledic oziroma rešitev. Primeri: 106 je jabolko spora toposa 1 in posledica toposa 6; 210 je jabolko spora toposa 2 in posledice 10; 1106 je jabolko spora toposa 11 in posledice toposa 6.

Tabela 10.4: Najpogostejše povezanosti jabolk spora oziroma njihovih toposov s toposi ponujene rešitve

Povezanost jabolk spora z rešitvijo	Število povezanosti
106	11
206	8
311	3
411	2
506	2
611	2
1106	1

Po številu povezanosti sodeč, so med seboj najbolj povezani toposi, ki obravnavajo problematiko meje med Slovenijo in Hrvaško, politično kulturo, razglasitev izključnega gospodarskega pasu in hrvaško notranjo politiko. Avtorji komentarjev so pogosto opozarjali tudi na povezanost vprašanja poteka meje med državama z nerešenimi vprašanji lastništva jedrske elektrarne in SOPS-a. Ker je bilo možnih povezanosti preveč, da bi jih lahko vse interpretirala in vključila v preverjanje hipotez, sem se odločila za naslednje povezave:

- 106: spori s področja meje med državama so pripeljali do sporov na področju politične kulture;
- 103: spori s področja meje med državama so vodili v spore na področju SOPS-a;
- 201: spori, ki so nastali zaradi hrvaške namere razglasitve izključnega gospodarskega pasu, so odprle spore na področju državnih meja;
- 206: spori, ki so nastali zaradi hrvaške namere razglasitve izključnega gospodarskega pasu, so vodili v spore na področju politične kulture;
- 210: spori, ki so nastali zaradi hrvaške namere razglasitve izključnega gospodarskega pasu, so vodili v spore glede hrvaške notranje politike;
- 401: spori v zvezi z lastništvom jedrske elektrarne Krško, so odpirali spore na področju meje med državama;

Ker sem pri pojavljanju posameznega toposa v tisku upoštevala vrednosti vseh treh jabolk spora skupaj, sem tudi za preverjanje predpostavke o povišani pripravljenosti za sodelovanje pred koncem pojavljanja toposa, vrednosti spremenljivke v posameznih jabolkah spora seštel.

Slika je zaradi tega nekoliko popačena, saj so se osnovne vrednosti izgubile, a je interpretacija na ta način lažja in bolj smiselna.

Najvišja pripravljenost za sodelovanje oziroma razreševanje sporov je značilna za tiste, ki se nanašajo na maloobmejni sporazum.¹¹ V tem toposu je bilo največ primerov razreševanj sporov in drugo najvišje povprečje seštevka vrednosti pripravljenosti za sodelovanje v treh jabolkah spora. V prvi polovici leta 2003 je bila prisotnost te tematike v komentarjih najnižja, pripravljenost za sodelovanje med akterji, ki so bili v sporu, pa najvišja. Nasprotno pa je bila pripravljenost za sodelovanje v prvem obdobju leta 2001, ko je bila tema najbolj prisotna v tisku, relativno nizka. Najvišje povprečje pripravljenosti za sodelovanje pripada toposu dve, v katerem se je razreševanje spora pojavilo enkrat, brezpogojna pripravljenost za sodelovanje pa šestkrat. Relativno visoka je bila tudi pripravljenost za sodelovanje med akterji pod določenimi pogoji. V povprečju je bila pripravljenost za sodelovanje v sporih o izključni gospodarski coni najvišja v zadnjem obdobju, ko je njeno pojavljanje v komentarjih nekoliko upadlo. V prvi polovici leta 2003, ko je bila ta tema v komentarjih najbolj pogosta, pa je upadla povprečna vrednosti pripravljenosti. Nizka je bila pripravljenost za sodelovanje v sporih glede jedrske elektrarne Krško, kjer je bila poleg vrednosti ni pripravljenosti za sodelovanje, ki je predstavljala večino, zabeležena le še vrednost pripravljenost za sodelovanje pod določenimi pogoji. Slednja je bila najbolj izražena v drugi polovici leta 2003, prisotnost teme pa je bila v tem času zelo majhna. Tudi za toposa šest in deset velja, da je v času, ko je bila pripravljenost za sodelovaje med akterji v povprečju najvišja, je bila prisotnost teme v času najnižja in obratno.

¹¹ Pripravljenost za sodelovanje je bila v vseh toposih zelo nizka, kar pri interpretaciji oziroma nihanju pripravljenosti v času ne smemo zanemariti.

Tabela 10.5: Vrednosti seštevka spremenljivke pripravljenost za sodelovanje med pozicijama A in D v JS1, JS2 in JS3

Seštevki 'pripravljenosti za sodelovanje' JS1, JS2 in JS3	T 1	T 2	T 3	T 4	T 6	T 10	T11
Povprečje	2,47	3,31	3,00	2,00	2,67	2,94	1,75
Največja vrednost	8	8	9	4	6	7	3
Obdobje povprečno najvišje pripravljenosti	II. ½ 2003	II. ½ 2003	I. ½ 2003	II. ½ 2003	I. ½ 2003	I. ½ 2001	II. ½ 2001
Obdobje povprečno najnižje pripravljenosti	I. ½ 2002	I. ½ 2002	I. ½ 2002	I. ½ 2001	I. ½ 2001	II. ½ 2001	II. ½ 2002

Ti podatki potrjujejo mojo predpostavko, da so manj intenzivni konfliktni ali njihovo razreševanje za medije nezanimivi in se zato pojavljanje teh tem v tisku zmanjša. Kljub temu pa te predpostavke ne gre posploševati, saj v veliki večini sporov akterji niso bili pripravljeni sodelovati. Spori znotraj toposa enajst niso imeli niti enega primera, kjer bi bili vpleteni akterji pripravljeni sodelovati. Na krhkost ugotovitev kažejo tudi značilnosti prvega toposa, v katerem razreševanje spora ni potekalo niti v enem samem primeru. Brezpogojna pripravljenost je natopila sedemkrat, pod pogoji pa so bili akterji pripravljeni sodelovati kar 22-krat. V povprečju je bila pripravljenost za sodelovanje najvišja v zadnjem obdobju, ko je bila tudi prisotnost teme visoka. Najnižja pripravljenost pa sovпада z obdobjem, ko je bila tema najslabše zastopana v komentarjih. Razlago za to lahko morda iščemo v pomenu, ki ga ta tema ima za državi. Spori glede meje med njima so na nek način osnovni v primerjavi z drugimi, saj trajajo najdlje in se nanje opominja ob vsakem novem sporu. Vsakič, ko se tema ponovno pojavi v javnosti, se državniki, ki so zadolženi za razreševanje spora na meddržavni ravni, zavedajo pomembnosti njene razrešitve, a se zaradi neuskkljenosti interesov (pripravljenost za sodelovanje le pod določenimi pogoji) to do sedaj še ni uresničilo. Razrešitve spora in dokončne določitve poteka meje si seveda želijo tudi drugi akterji, predvsem obmejni prebivalci, ribiči in kmetje, a kaj ko bi mejo vsakdo določil v prid lastnim interesom.

10.2 AKTERJI

Nasprotujoča si mnenja posameznikov glede določenega vprašanja, problema ali rešitve so pravzaprav jedro konflikta. Zato so bili akterji in njihova mnenja (pa tudi dejanja ali napovedi dejanj) bistvena za definiranje jabolka spora. Poleg odnosa med vpletenimi akterji, ki sem ga skušala določiti s pomočjo spremenljivke vrsta konfliktnosti so me zanimale predvsem njihove značilnosti oziroma vloge, ki jih imajo v družbi. Na vprašanja in predpostavke, ki sem si jih postavila v analizi, bom poskušala odgovoriti v nadaljevanju.

V analiziranih jabolkih spora se najpogosteje pojavljajo trije akterji, pri tem velja pripomniti, da smo za vpletene akterje upoštevali tiste, ki so se do jabolka spora kakor koli opredelili (iz štetja je bil torej izključen komentator, ki se do jabolka spora ni opredelil – pozicija F). V prvem jabolku spora je v povprečju nastopilo največ akterjev, skoraj štirje, v drugem in tretjem pa trije akterji. Tako prvo kot drugo jabolko spora sta imela v enem primeru trinajst nastopajočih akterjev, kar je bilo največje možno število vpletenih v konflikt. Ker je v prvem jabolku spora po enkrat nastopilo tudi enajst, deset in devet akterjev, je povprečje slednjega višje od povprečja akterjev drugega jabolka spora. Če interpretiram odstotke, pa se slika nekoliko spremeni. Največji delež v jabolku spora ena in tri kljub temu predstavljata dva akterja – v prvem jabolku spora 29, 5 %, v tretjem pa 37, 8 %. Le v drugem jabolku spora so trije akterji nastopili v največjem odstotku (35, 1 %) vseh jabolk spora, ki sem jih kodirala kot druge.

Glede na stališče, ki so ga akterji zagovarjali do jabolka spora, sem jih razdelila v šest tipičnih pozicij: A, B, C, D, E in F. Najbolj zastopani sta bili poziciji, ki sta akterje opredeljevali kot brezpogojno *za* ali *proti* stališču, ki je bil predmet spora. Pozicija A (brezpogojno *za* stališče) ni bila zastopana le v treh od skupno 271-tih jabolk spora ena, dve in tri, pozicija D (brezpogojno *proti* stališču) pa v devetnajstih jabolkih spora. Nasprotno sta bili poziciji, ki sta bili namenjeni akterjem, katerih mnenje je bilo s pridržkom *za* ali *proti* predmet spora, slabo zastopani v vseh treh jabolkih spora. V celoti je bila pozicija B zastopana v 26-tih jabolkih, pozicija C pa v 29-tih jabolkih spora. Akterje, ki so zagovarjali redefinicijo problema, sem uvrstila v pozicijo E, ki je bila zasedena v 52-tih jabolkih spora, kar je nekaj manj kot 20 % vseh jabolk spora. Pozicija F je bila namenjena izključno avtorju komentarja in je pomenila, da se avtor do jabolka spora ni opredelil. Komentator je torej v besedilu ostal nevtralen v 83-tih primerih oziroma v 30 % vseh analiziranih jabolkih spora.

Tabela 10.6: Zasedenost tipičnih pozicij v posameznih jabolkih spora

Tipična pozicija akterja	JS1	JS2	JS3
A – brezpogojno <i>za</i>	98,5 %	100 %	97,8 %
B – s pridržkom <i>za</i>	11,4 %	7,4 %	8,9 %
C – s pridržkom <i>proti</i>	13,6 %	10,6 %	2,2 %
D – brezpogojno <i>proti</i>	92,4 %	91,5 %	97,8 %
E – redefinicija problema	22,7 %	12,8 %	22,2 %
F – komentator se ni opredelil	34,4 %	27,7 %	26,7 %

Zaradi majhnega števila akterjev, ki so bili glede na svoja mnenja ali dejanja uvrščeni v poziciji B in C, sem se odločila, da ju v sledečih izračunih in interpretacijah ne bom upoštevala. Prav tako sem iz izračunov izločila akterje na poziciji E, saj v spor niso neposredno vpleteni. Pojavljajo se predvsem kot posredniki oziroma koordinatorji med obema stranema ali pa kot avtorji alternativnega (pogosto ciničnega) mnenja in pogleda na celotno konfliktno situacijo. V konflikt ni vpletena niti pozicija F, zato tudi te ni v sledeči interpretaciji.

Jabolko spora, ki sem ga analizirala kot prvo, je imelo na pozicijah A in D največje prešteto število vpletenih akterjev, šest in celo sedem akterjev na poziciji D, v enem izmed jabolk spora. Drugo in tretje jabolko sta imela na izbranih pozicijah manjše število nastopajočih akterjev. Za lažje razumevanje zbranih podatkov sem vse nastopajoče akterje na posameznih pozicijah seštela.

Na podlagi vseh akterjev, ki so bili v odnosu do jabolka spora brezpogojno *za* ali *proti* stališču, ki je bil predmet spora, sem z združitvijo obeh dimenzij spremenljivke skušala odgovoriti na vprašanje o vlogi in položaju akterjev, ki nastopajo v medijsko reprezentiranih konfliktih. Spodnja tabela prikazuje števila akterjev, ki so se v analiziranih komentarjih najpogosteje pojavljali.

Tabela 10.7: Akterji, ki so se pojavljali na pozicijah A in D

Obe dimenziji akterjev	Število akterjev na poziciji A	Število akterjev na poziciji D	Seštevek akterjev na pozicijah A in D
Posameznik/predstavlja institucijo	91	39	130
Država/predstavlja državo	63	46	109
Neorganizirana skupina/predstavlja skupino	44	56	100
Institucija/predstavlja institucijo	57	34	91
Organizirana skupina/predstavlja skupino	27	53	80
Posameznik/ne predstavlja nikogar	33	14	47
Komentator	53	77	130

V komentarjih na temo odnosov med Slovenijo in Hrvaško se v konfliktnih najpogosteje pojavljajo oziroma opredeljujejo posamezniki, ki predstavljajo institucijo. V to klasifikacijo sodijo predsedniki vlade, ministri in različni komisarji ter predstavniki evropskih institucij. Ker je tema v osnovi politična, sem pričakovala, da bodo ti akterji najbolj prisotni v medijskih besedilih. Tako kot predsedniki držav (ti so v seštevku pozicij A in D bili prisotni 20-krat) so predsedniki vlad in zunanji ministri v večini primerov vodili potek sporov med državama. Preseneča pa me razlika med številom, ki ga ta kategorija zaseda v poziciji A in poziciji D. Iz tabele lahko razberemo, da je bilo število posameznikov, ki so predstavljali institucijo bistveno manj na poziciji D. Najpogosteje so to pozicijo zasedale neorganizirane skupine oziroma kot je bilo zapisano v komentarjih: »večina javnosti« ali »kritična javnost«, »kmetje, ki imajo zemljišča tudi na Hrvaškem«, »hrvaški ribiči«, »slovenski 'borci za južno mejo'«, »novinarji«, »desničarski strokovnjaki za mednarodno pravo«, »strokovna jedrska javnost«, »slovenski zgodovinarji«, »politiki«, »pogajalci« itd. Zaključim lahko, da so si v analiziranih komentarjih najpogosteje nasprotovali predstavniki institucij na eni in različne javnosti (kmetje, ribiči, številni strokovnjaki ter politiki) na drugi strani.

Ti podatki potrjujejo obe predpostavki, ki sem ju na osnovi Dahrendorfove teorije konfliktov postavila v prejšnjem poglavju. Prva predpostavlja, da se bodo zaradi ključne vloge, ki jo v družbenih spremembah imajo voditelji in intelektualci, v medijsko reprezentiranih konfliktnih pogosteje pojavljali posamezniki, ki zastopajo določeno skupino, institucijo ali različne veje oblasti. Ker je njihova vloga v javnosti že izoblikovana, jim mediji posvečajo več pozornosti

kot manj izpostavljenim predstavnikom civilne družbe. Posamezniki, ki ne predstavljajo nikogar, so se na obeh pozicijah pojavili 47-krat, pogosteje na poziciji A. V to kategorijo smo uvrstili vse akterje, ki so v besedilu nastopali oziroma svoje mnenje izražali kot posamezniki brez funkcije ali druge družbene reprezentacije. Pogosto so se v tej skupini znašli politiki, strokovnjaki in novinarji (*»Janša«*, *»Kacin«*, *»ugledna slovenska znanstvenica in ustavna sodnica Mirjana Škrk«*, *»slovenski strokovnjak«*, *»kolumnistka zagrebškega Globusa«*, *»V. Mihelj«*, *»Franco Jurij«* itd.) in le redko posamezniki, ki javnosti niso bili poznani. K slednji težko prištejemo celo Joška Jorasa, ki si je s številnimi incidenti pridobil medijsko pozornost. Kot posamezniki so pogosto nastopali občinski svetniki obmejnih krajev, včasih pa so avtorji komentarjev mnenja medijsko nepoznanih posameznikov zaznamovali kar z besedami *»nekdo iz občinstva«*. Mediji pripisujejo v konfliktih, ki nastajajo med Slovenijo in Hrvaško, konkretne vloge predvsem posameznikom, ki predstavljajo različne institucije ali pa so javnosti že poznani kot strokovnjaki, politiki ali publicisti. Podatki iz zgornje tabele pa kažejo, da lahko člani civilne družbe svoja stališča v medijih veliko lažje predstavljajo kot skupina.

Druga predpostavka je izhajala iz ene od ključnih tez, ki jih je Dahrendorf postavil pri iskanju izvora konflikta. Temelj družbenih konfliktov je po njegovem mnenju neenaka porazdelitev avtoritete oziroma pravic in dobrin med posamezniki. Težnja po vzpostavitvi enakopravnjšega družbenega položaja je vir vsake spremembe in konfliktov v družbi. Podatki raziskave kažejo, da si na nasprotnojuočih si pozicijah pogosto stojijo akterji z različno družbeno močjo. Kot sem že navedla, so se na poziciji A najpogosteje pojavljali posamezniki, ki predstavljajo institucijo, na poziciji D pa neorganizirana skupina. Predstavniki oblasti in institucij so zagovarjali stališča, ki so jim nasprotovale različne skupine civilnega prebivalstva in strokovnjaki. Tak primer je bil spor o ratifikaciji sporazuma jedrske elektrarne Krško. Slovenska vlada je sporazum želela podpisati čim prej, saj je upala, da bo s tem pridobila ugodnejše izhodišče za pogajanja pri drugih nerešenih vprašanjih, strokovnjaki in lokalne skupnosti, pa so sporazumu, ki ni vključeval dokončne rešitve problema jedrskih odpadkov, odločno nasprotovali. Podobno velja za vračilo deviznih dolgov Ljubljanske banke. Državi se kljub številnim pogovorom in pogodbam mednarodnega prava nista uspeli dogovoriti o poravnavi, zato so hrvaški varčevalci ostro nastopili proti slovenski oblasti in Ljubljanski banki. V obeh primerih sta skupini skušali uveljaviti svoje interese oziroma pravice, pa jim to zaradi nasprotnih interesov oblasti ni uspelo. Tu bi torej lahko potegnili vzporednico z

Dahrendorffovo tezo, vendar ne smemo pozabiti, da v našem primeru večina sporov temelji na različnih mnenjih in interesih obeh držav oziroma njihovih oblasti.

S tretjo predpostavko sem želela preveriti Coserjevo tezo, ki navaja kot eno izmed funkcij konflikta združevanje in povezovanje akterjev v primeru zunanjega *sovražnika*. Ker si v konfliktnih na temo *odnosi Slovenija in Hrvaška* v načeloma nasprotujejo predstavniki obeh držav, sem predpostavila, da bodo tako koalicijske kot opozicijske stranke ene države enotno nastopile proti drugi, a med vsemi spori ni bilo niti enega, v katerem bi slovenske stranke ali njihove vodje, enotno nastopile proti hrvaškim strankam in obratno, zato predpostavke ne morem potrditi. Na podlagi primerov, kjer so strankam nasprotovali predstavniki druge države (ali država sama), pa lahko zaključim naslednje. Zelo enotno so veje oblasti, stranke in javnosti nastopile v sporu, ki je nastal zaradi hrvaške namere o razglasitvi izključne gospodarske cone. Na to v svojem članku opozori tudi komentator Davorin Koron: »*Slovenija od časov osamosvajanja sem nikoli ni bila tako enotna kot je zadnje tedne. Niti ob tako prelomnem dejanju ne, kot je bilo vstopanje v Evropsko unijo in Nato. Združila jo je seveda hrvaška napoved o razglasitvi izključne ekonomske cone na Jadranu, kar smo v Sloveniji razumeli kot ogrožanje nacionalnega interesa in reakcija politike zato ni mogla biti drugačna. Enotna pa je tudi 'partnerica' v sporu – Hrvaška*« (Koron v *Primorske novice*, 5. 9. 2003: 2). Zelo enotni v nasprotovanju druga drugi sta bili državi tudi v sporih glede poteka njune meje. Skupno besedo sta našla le nekdanja premiera Janez Drnovšek in Ivica Račan, a je moral slednji zaradi političnih pritiskov od sporazuma odstopiti. Nasprotno pa velja za spore o jedrski elektrarni Krško, kjer so se proti nameram slovenske in hrvaške vlade postavili prebivalci in strokovnjaki na obeh straneh meje. Med pregledovanjem sporov o slovenski notranji politiki, se je neenotnost političnih strank in delitev na levo in desno usmerjene stranke pokazala predvsem pri odzivanju na politična dejanja državnih oblasti. Tako je na primer večina levo usmerjenih politikov obsodila Ruplov oster odziv na hrvaško namero o razglasitvi izključne ekonomske cone in zanikanju dostopa na odprto morje, desno usmerjeni pa so zagovarjali njegovo odločnost. Na razkol je v članku opozoril tudi Slivnik: »*V tem pogledu je bil zelo značilen zlasti takojšen napad foruma za levico na vodjo slovenske diplomacije, saj je nedvoumno pokazal na razlike znotraj oblastnih strank v zvezi s tem, kako naj bi naša država reševala krizo, ki je nastala s hrvaško napovedjo o razglasitvi gospodarskega pasu*« (Slivnik v *Mag*, 17. 9. 2003: 27) Menim, da so bili politični interesi najpogostejši razlog, da v spor vpleteni akterji niso združili moči proti skupnemu *zunanjemu sovražniku*.

10.3 VRSTA KONFLIKTNOSTI OZIROMA INTENZIVNOST KONFLIKTA

Konfliktnost teme *odnosi Slovenija Hrvaška* v časopisju sem najprej poskušala ugotoviti s preštevanjem konfliktov v komentarjih. Za razliko od jabolka spora za kodiranje konflikta ni bilo potrebno določiti dveh nasprotujočih si akterjev ali konkretnega spornega vprašanja, temveč je zadostovala omemba konfliktna situacije. Takih je bilo v analiziranih komentarjih v povprečju več kot tri (3, 2 konflikta v komentarju). Najpogosteje sta v besedilu nastopala dva konflikta (31, 2 %), v dveh primerih pa sem v komentarju preštela celo deset konfliktov. Da je izbrana tema odnosov med Slovenijo in Hrvaško v medijih izrazito podrejena konfliktom, kaže tudi podatek, da so prav vsi analizirani komentarji vsebovali vsaj en konflikt.

Z naraščajočo lestvico cenilk sem poskušala čim bolj natančno definirati odnos med akterji, ki so bili vpleteni v konflikt. Intenzivnost konflikta oziroma odnos sem merila tako med pozicijama, ki sta bili brezpogojno *za* in *proti* stališču, ki je bil predmet spora, kot za akterje na pozicijah s pridržkom. Ker sta bili slednji slabo zastopani v analiziranih komentarjih, je bilo tudi spremenljivko intenzivnosti konflikta med pozicijama B in C možno zmeriti le na manjšem številu enot (na 24-tih jabolkih spora od skupno 271-tih). Interpretaciji akterjev na teh dveh pozicijah in odnosu med njimi sem se zato odrekla.

Kot najbolj intenzivni so se izkazali konflikti, ki sem jih kodirala v prvih jabolkih spora. Vrednost izrazit konflikt je dobilo 47 % vseh ocen odnosov med akterji na pozicijah A in D v jabolkih spora ena. Tudi povprečna vrednost spremenljivke intenzivnost konflikta je najvišja v prvih jabolkih. Teh je bilo številčno največ, izstopala so po obsegu, številu akterjev pa tudi po konkretnosti. Da sta bila drugo in tretje jabolko spora pogosteje plod avtorjevih predpostavk, opredelitev in sklepanj, dokazujejo po mojem mnenju tudi podatki o intenzivnosti konfliktov v drugih dveh jabolkih. Največji delež je v slednjih predstavljala vrednost, ki je označevala odnos kot konflikten, vendar nastopajoči akterji niso bili neposredno v skupni situaciji ali neposredni komunikaciji. V drugem jabolku spora je bilo takih 36, 2 %, v tretjem pa 44, 4 % primerov. Tudi prvo jabolko spora je imelo relativno visok odstotek te vrednosti, vendar je ponovno v prednosti, če jabolka primerjamo po odstotkih vrednosti, ki je označeval oster odziv na nasprotnikova stališča. Ta vrednost predstavlja v prvem jabolku 13, 6 %, v drugem 11, 7 % in v tretjem jabolku spora 4, 4 %.

Tabela 10.8: Odstotki vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti med pozicijama A in D v treh jabolkih spora in v njihovem seštevku

Vrsta konfliktnosti med pozicijama A in D	JS 1	JS 2	JS3	SEŠTEVEK Js1/Js2/Js3
A - ni dveh takšnih pozicij	8, 3 %	8, 5 %	4, 4 %	7, 7 %
B - akterji niso neposredno v stiku	25, 8 %	36, 2 %	44, 4 %	32, 5 %
C - blag konflikt	5, 3 %	10, 6 %	8, 9 %	7, 7 %
D - izrazit konflikt	47, 0 %	33, 0 %	37, 8 %	40, 6 %
E - oster konflikt	13, 6 %	11, 7 %	4, 4 %	11, 5 %
<i>SKUPAJ</i>	100 %	100 %	100 %	100 %

Če seštejemo vrednosti za posamezna jabolka spora je slika morda nekoliko bolj jasna. Odnos med akterji, ki so bili brezpogojno *za* ali *proti* stališču, ki je bil predmet spora, sem najpogosteje ocenila kot izrazit konflikt, kar pomeni, da so mnenja prvih izključevala pogled drugih in obratno. Po številčnosti sledijo primeri, ko je jabolka spora oblikoval avtor besedila (primer: ko je kritično ovrednotil stališče nekega akterja ali akterjev in se tako postavil na eno izmed pozicij v jabolku spora) oziroma ko je avtor mnenja posameznih akterjev glede določenega vprašanja postavil v skupno situacijo-ti akterji se niso neposredno odzivali na dejanja ali stališča drugih v spor vpletenih akterjev. Menim, da je tako visoko število te vrednosti odraz žanra, ki smo ga analizirali. Kritična ocena družbenega dogajanja je osnova komentarja, v katerem avtor predstavi tudi možne razplete, ozadja in pogosto tudi svoj pogled na problematiko. Pri interpretaciji podatkov in sklepanju na izvenjezikovne pojave ne smemo pozabiti, da sem analizirala subjektivna besedila. V realnem dogajanju so bili dogodki morda nekoliko drugačni, manj dramatični in spori ne tako intenzivni, kar pa ne pomeni, da so pridobljeni podatki neprimerni za preverjanje mojih predpostavk. Bralci so namreč svojo predstavo o konfliktu oblikovali tudi preko teh besedil.

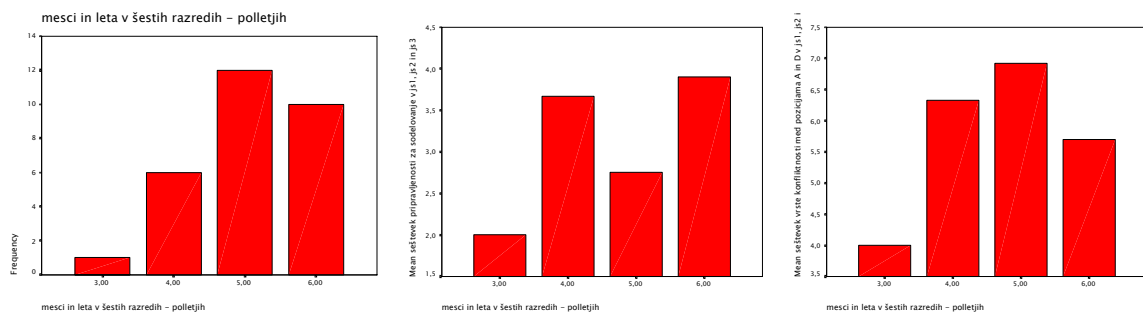
Večina komentarjev vsebuje konflikte, ki se kot trk nasprotujočih si stališč odvijajo tako v realnem svetu kot v svetu, ki ga z besedilom ustvari avtor, a ima lahko kljub temu zelo tesen stik z realnostjo. Nasprotovanje med akterji ni le *izrecno* ali *izključujoče* temveč pogosto tudi *ostro*, saj so avtorji besedil predstavljene konflikte pogosteje označili za ostre kot pa za blage. Ti podatki potrjujejo predpostavko, da se v medijih pojavljajo predvsem intenzivni konflikti, saj so ti bolj odmevni in zanimivejši v primerjavi z blažjimi konflikti.

Tabela 10.9: Vrednosti seštevka spremenljivke vrsta konfliktnosti med pozicijama A in D v JS1, JS2 in JS3

Seštevki 'vrste konfliktnosti med pozicijama A in D' JS1, JS2 in JS3	T 1	T 2	T 3	T 4	T 6	T 10	T11
Povprečje	4, 35	6, 27	4, 25	3, 94	4, 71	4, 76	3, 33
Največja vrednost	10	10	11	6	9	9	8
Obdobje povprečno najvišje konfliktnosti	I. ½ 2003	I. ½ 2003	I. ½ 2003	I. ½ 2002	I. ½ 2003	I. ½ 2003	I. ½ 2002
Obdobje povprečno najnižje konfliktnosti	I. ½ 2001	I. ½ 2002	II. ½ 2003	I. ½ 2001	I. ½ 2001	II. ½ 2001	II. ½ 2002

Če med seboj primerjamo izbrane topose oziroma področja, na katerih so se odvijali spori, se je kot najbolj konfliktna v povprečju izkazala tema o izključni gospodarski coni. Kar v 17-tih primerih sem spor med akterji označila kot oster in 28-krat kot izrazit. V povprečju je bila konfliktnost najvišja v prvi polovici leta 2003, ko je bilo pojavljanje te teme v komentarjih najbolj pogosto, pripravljenost za sodelovanje pa v povprečju najnižja. V tem obdobju je bila najvišja tudi konfliktnost sporov znotraj teme hrvaška notranja politika. Povprečje spremenljivke vrsta konfliktnosti, v seštevku vseh treh jabolk spora, je v tem toposu drugo najvišje, vendar je delež sporov, v katerih akterji niso bili neposredno v stiku, zelo velik. To velja tudi za toposa, ki se nanašata na slovensko notranjo politiko in politično kulturo na sploh. Nasprotno pa so bili spori znotraj toposov ena, dve, tri in štiri redkeje plod avtorja besedila.

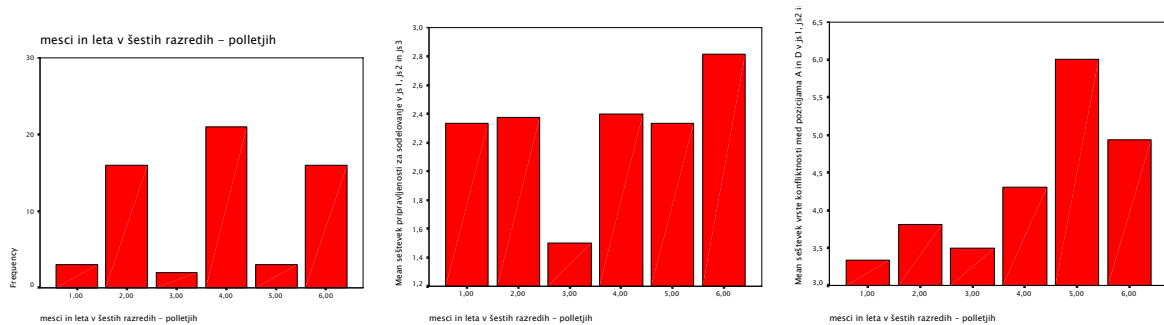
Graf 10.2: TOPOS 2: Nihanje pojavljanja toposa, pripravljenosti in konfliktnosti med pozicijama A in D¹²

Legenda: Os x v vseh treh grafih ponazarja šest polletij od leta 2001 do 2003. V prvem grafu y os prikazuje frekvenco oziroma pogostost pojavljanja določenega toposa, v drugem vrednosti spremenljivke pripravljenost za sodelovanje, v tretjem pa vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti. Spremenljivke na y osi so povprečja seštevkov vrednosti za vsa tri jabolka spora.

Spori, ki so se med državama odvijali zaradi njune skupne meje, so bili prav tako najbolj intenzivni v prvi polovici leta 2003 (oster konflikt med akterji sem v tem toposu zabeležila 15-krat, izrazit pa 46-krat). V tem obdobju tema ni bila pogosto prisotna v tisku, pripravljenost za sodelovanje pa je bilo kljub vsemu relativno visoko. V drugi polovici leta je konfliktnost upadla, pojavljanje teme in pripravljenost za sodelovanje pa je naraslo. Iz spodnjih grafov lahko razberemo, da je stopnja konfliktnosti v letih 2001 in 2002 narasla vzporedno s pojavljanjem teme. Pripravljenost za sodelovanje, ki je bila, kot že rečeno, v večini primerov nizka oziroma možna le z določenimi pogoji, je naglo upadla le v prvi polovici leta 2002, ko je bila nizka tudi konfliktnost in pojavljanje teme.

Graf 10.3: TOPOS 1: Nihanje pojavljanja toposa, pripravljenosti in konfliktnosti med pozicijama A in D

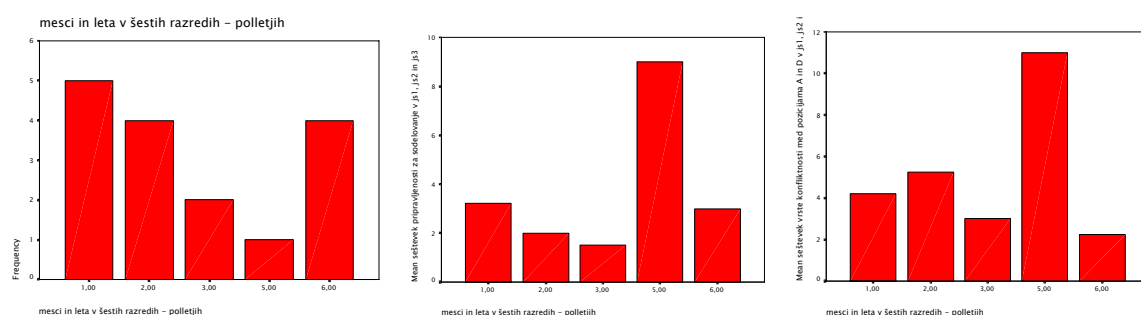

Legenda: Os x v vseh treh grafih ponazarja šest polletij od leta 2001 do 2003. V prvem grafu y os prikazuje frekvenco oziroma pogostost pojavljanja določenega toposa, v drugem vrednosti spremenljivke pripravljenost za sodelovanje, v tretjem pa vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti. Spremenljivke na y osi so povprečja seštevkov vrednosti za vsa tri jabolka spora.

¹² Intervali vrednosti spremenljivk v grafih niso usklajeni, enaka so le časovna obdobja na osi x. Pri interpretaciji moramo biti pozorni na najvišjo vrednost na osi y, poleg tega pa ne smemo pozabiti, da gre pri pripravljenosti in konfliktnosti za nihanje povprečnih vrednosti seštevka vseh treh jabolk spora. Opomba velja tudi za grafe 10. 3, 10. 4 in 10. 5

V prvi polovici leta 2003 so vrh konfliktnosti dosegli tudi spori glede maloobmejnega sporazuma o prometu in sodelovanju. Slednje sem kot ostre zabeležila trikrat, kot izrazite pa 13-krat. Kljub visoki konfliktnosti pa so bili akterji v sporu pripravljeni na sodelovanje in razreševanje spora. Ko se je pojavljanje teme v drugi polovici leta povečalo, pa sta se vrednosti vrste konfliktnosti in pripravljenosti za sodelovanje zmanjšali. SOPS so v zadnjem obdobju komentatorji omenjali predvsem zaradi izključne gospodarske cone in vprašanja dostopa na odprto morje, saj naj bi se prav v sklopu njegovih določil že pred tem dogovorili o skupnem ribolovnem pasu in možnosti ribarjenja slovenskih ribičev vzdolž istrskega polotoka. Pri interpretaciji nihanja ključnih spremenljivk pa ne smemo pozabiti na nizko število sporov, ki sodijo v določen topos. Vseh jabolk spora, ki sem jih uvrstila v topos tri, je bilo 16. V prvi polovici leta 2003 je bil v komentarju objavljen le en spor na to temo.

Graf 10.4: TOPOS 3: Nihanje pojavljanja toposa, pripravljenosti in konfliktnosti med pozicijama A in D

Legenda: Os x v vseh treh grafih ponazarja šest polletij od leta 2001 do 2003. V prvem grafu y os prikazuje frekvenco oziroma pogostost pojavljanja določenega toposa, v drugem vrednosti spremenljivke pripravljenost za sodelovanje, v tretjem pa vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti. Spremenljivke na y osi so povprečja seštevka vrednosti za vsa tri jabolka spora.

O nihanju konfliktnosti sporov znotraj posamezne teme lahko govorimo, vendar pri tem ne smemo pozabiti, da sem vrednost spremenljivke določala na podlagi ubeseditve spora. Intenzivnost konflikta je v veliki meri v tem primeru odvisna od subjektivne ocene in razumevanja družbenega dogajanja s strani komentatorja.

10.4 PRIPRAVLJENOST ZA SODELOVANJE

Z merjenjem pripravljenosti za sodelovanje med akterji v sporu oziroma za razreševanje spora sem želela osvetliti drugo skrajnost konflikta. Pripravljenost za sodelovanje lahko kaže tako na resnost spora, njegovo zapletenost, kompleksnost, celo intenzivnost kot tudi na kulturo in interese vpletenih v spor. O tem, kateri izmed teh vidikov je prevladoval med analiziranimi komentarji, ne moremo govoriti, lahko pa iz podatkov razberemo, kako pogosto je bilo sodelovanje v besedilih omenjeno.

Tako kot vrsto konfliktnosti sem tudi pripravljenost za sodelovanje merila na odnosih med akterji, ki so bili brezpogojno *za* in *proti* stališču, in tistimi *s pridržkom*. Kot sem že razložila, sem se zaradi premajhnega števila akterjev na pozicijah B in C odločila, da njihovih rezultatov oziroma lastnosti ne bom interpretirala.

Zelo skopi so tudi rezultati obravnavane spremenljivke pripravljenosti za sodelovanje. V 73, 4 % vseh treh jabolk spora ni bilo omenjene ali nakazane pripravljenosti za sodelovanje med akterji.¹³ Pod določenimi pogoji so bili akterji pripravljene sodelovati v 12, 2 % primerov, spor pa se je že razreševal le v nekaj manj kot 3 % vseh kodiranih jabolkah spora. Rezultati se med posamezniki jabolki ne razlikujejo veliko, a kljub temu podpirajo tezo, ki sem jo postavila že pri primerjavi glede intenzivnosti konflikta. Prvo jabolko spora ima najvišji odstotek pripravljenosti za sodelovanje pod določenimi pogoji, to je 18, 2 % in tudi najvišji odstotek primerov, ko se spor že razrešuje. Vrednosti C, D in E so bile zabeležene v 33-tih primerih prvega jabolka spora, v 13-tih primerih drugega in le v petih jabolkah spora, ki sem jih analizirala kot tretje. V drugem jabolku spora se je konflikt razreševal v treh primerih, v zadnjem jabolku pa ta vrednost ni nastopila. Menim, da je to ponovno odraz konkretnosti prvega jabolka spora, ki je pogosteje opis realnih dogodkov, medtem ko sta druga dva plod avtorja, kar v večini izključuje možnost, da bi nastopajoči akterji med seboj sodelovali.

¹³ Pripravljenost za sodelovanje je bila nizka tudi v drugih treh temah, ki so bile vključene v raziskavo *oblikovanje spornih tem v javnost*. V mojem primeru ne gre torej za značilnost teme, temveč za značilnost komentarjev ali medijske reprezentacije konfliktov na sploh.

Tabela 10.10: Odstotki vrednosti spremenljivke pripravljenost za sodelovanje med pozicijama A in D v treh jabolkih spora in v njihovem seštevku

Pripravljenost za sodelovanje med pozicijama A in D	JS 1	JS 2	JS3	SEŠTEVEK Js1/Js2/Js3
A - ni dveh takšnih pozicij	8, 3 %	8, 5 %	4, 4 %	7, 8 %
B - ni pripravljenosti za sodelovanje	66, 7 %	77, 7 %	84, 4 %	73, 4 %
C - pripravljenost za sodelovanje pod določenimi pogoji	18, 2 %	6, 4 %	6, 7 %	12, 2 %
D - brezpogojna pripravljenost za sodelovanje	3, 0 %	4, 3 %	4, 4 %	3, 7 %
E – razreševanje konflikta (že poteka)	3, 8 %	3, 2 %	-	2, 9 %
<i>SKUPAJ</i>	100 %	100 %	100 %	100 %

Na osnovi teh podatkov lahko potrdim svojo predpostavko, da se pripravljenost za sodelovanje zaradi novičarskih vrednost v medijih redkeje pojavlja kot pa konfliktnost. Kot sem že navedla, je v vsakem analiziranem komentarju nastopil vsaj en konflikt, medtem ko v večini primerov pripravljenost za sodelovanje med akterji ni bila omenjena.

Na drugo predpostavko, ki sem jo v sklopu te spremenljivke postavila v analizi, sem prav tako že odgovorila v poglavju o pojavljanju jabolk spora oziroma njihovih toposov v času. Kljub temu bom nihanje pripravljenosti za sodelovanje in konfliktnosti še enkrat na kratko povzela na primeru treh toposov ter preverila še zadnjo predpostavko. V slednji trdim, da se v primeru, ko se spor kljub pripravljenost za sodelovanje med akterji še vedno pojavlja v tisku in se torej le navidezno razrešuje, konfliktnost odnosov povečuje. Po Dahrendorfovem mnenju je intenzivnost oziroma nasilnost konflikta moč zmanjšati le z njegovo regulacijo, medtem ko je zatiranje konflikta na dolgi rok neuspešno.

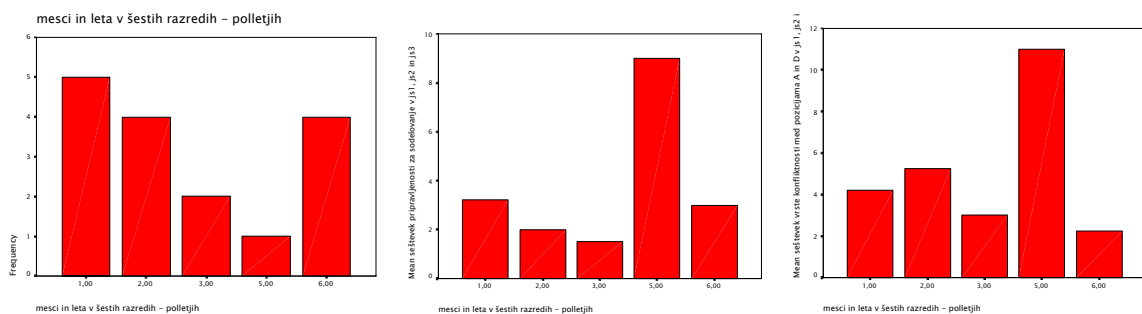
Če so bili akterji, ki so se znašli v sporu zaradi poteka državne meje, pripravljeni sodelovati, je bilo to v večini primerov le pod določenimi pogoji. Slednja je bila najvišja v zadnjem obdobju, ko je konfliktnost nekoliko upadla, pojavljanje v tisku pa je bilo pogosto. V sklopu sporov na tem področju ne moremo trditi, da je bila pripravljenost za sodelovanje večja ob koncu pojavljanje teme v tisku. Spori o meji so bili v vseh treh letih konstantno prisotni, njihov porast pa je bil značilen predvsem za druga polletje. Tudi pripravljenost za sodelovanje ni veliko nihala, medtem ko je intenzivnost konfliktnosti v času naraščalo. Ti podatki pa

sovpadajo s tretjo predpostavko, ki pravi, da se zaradi navideznega razreševanja sporov, njihova intenzivnost v času povečuje.

Najbolj sporna tema, razglasitev izključnega gospodarskega pasu na Jadranskem morju, se je pojavila na začetku leta 2003. Z naraščanjem njene prisotnosti v komentarjih sta naraščali tudi pripravljenost za sodelovanje in intenzivnost sporov. Ko je v prvi polovici leta 2003 konfliktnost dosegla svoj vrh, je pripravljenost za sodelovanje upadla, naraslo pa je pojavljanje teme v komentarjih. V drugi polovici leta so se spori nekoliko pomirili, akterji pa so bili ponovno bolj pripravljeni sodelovati. Nihanja spremenljivk v drugem toposu potrjujejo predpostavko, da je pripravljenost za sodelovanje med akterji večje ob koncu pojavljanja teme v tisku, potrjujejo pa tudi tretjo predpostavko. Pripravljenost za sodelovanje je bila relativno visoka tudi v drugi polovici leta 2002, a je konfliktnost sporov kljub temu narasla.

Pripravljenost za sodelovanje je bila v tretjem toposu v povprečju najvišja v prvi polovici leta 2003, ko je bila visoka tudi konfliktnost sporov, ne pa tudi pojavljanje teme v komentarjih. Ko se je v drugi polovici leta zanimanje za to temo v medijih povečalo, pa sta upadla tako intenzivnost konfliktnosti med akterji kot tudi njihova pripravljenost za sodelovanje. Značilnosti tega toposa ne potrjujejo ne druge in ne tretje predpostavke.

Graf 10.5: TOPOS 3: Nihanje pojavljanja toposa, pripravljenosti in konfliktnost med pozicijama A in D

Legenda: Os x v vseh treh grafih ponazarja šest polletij od leta 2001 do 2003. V prvem grafu y os prikazuje frekvenco oziroma pogostost pojavljanja določenega toposa, v drugem vrednosti spremenljivke pripravljenost za sodelovanje, v tretjem pa vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti. Spremenljivke na y osi so povprečja seštevkov vrednosti za vsa tri jabolka spora.

Ker so nihanja konfliktnosti sporov in pripravljenosti za sodelovanje v posameznih toposih tako različna, preverjanja predpostavk ne morem posplošiti in ju zato ne morem potrditi.

11 PREVERJANJE HIPOTEZ

11.1 I. MODEL:

Hipoteza 1:

- Večje kot bo število akterjev, več bo posledic in intenzivnejši bo konflikt.

V regresijskem modelu za prvo in drugo jabolko spora lahko z manj kot odstotkom tveganja trdim, da ima število akterjev relativno velik vpliv na število posledic. Delež variance, ki jo s tem vplivom uspeš pojasniti, je v prvem jabolku spora nekoliko večji kot v drugem. V tretjem jabolku spora pa ta vpliv ni statistično značilen.

Tabela 11.1: Vrednosti regresijskih koeficientov (vpliv števila akterjev na število posledic)

	JS 1	JS 2	JS 3
popravek R^2 – delež pojasnjene variance modela	15, 7 %	13, 3 %	-0, 2 %
Beta – regresijski koeficient vpliva	0, 405	0, 377	0, 143
Statistična značilnost	0, 000	0, 000	0, 350

Vpliv števila posledic na intenzivnost konflikta je statistično značilen le za prvo jabolko spora. S slednjim pojasnim 4, 7 % variance modela, vrednost regresijskega koeficienta vpliva pa kaže na relativno majhen vpliv neodvisne spremenljivke (Beta je 0, 232). Menim, da vpliva v jabolkih spora dve in tri ni mogoče pojasniti zaradi več razlogov. Ker sta v večini primerov, po mojih ocenah, ta dva spora plod avtorjevega razmisleka ali predvidevanja, redkeje odražata realno dogajanje. Vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti je zato v teh primerih večinoma nizka (cenilka: konflikt je prisoten, vendar vpleteni akterji niso neposredno v stiku - vrednost 1). Manjše je tudi število njunih posledic, kar dodatno zmanjšuje možnosti statistično značilnega izračuna.

Zaporednega vpliva števila akterjev na število posledic in intenzivnost konflikta ne morem potrditi. Regresijski modeli z metodo *stepwise* niso pokazali statistično značilnih povezav, so pa izračuni pokazali relativno velik vpliv števila akterjev na intenzivnost konflikta v vseh treh jabolkih spora. Največji delež, 12 % variance, pojasnim v modelu drugega jabolka spora, kjer lahko vpliv označim kot srednje močen.

Tabela 11.2: Vrednosti regresijskih koeficientov (vpliv števila akterjev na intenzivnost konflikta)

	JS 1	JS 2	JS 3
popravek R^2 – delež pojasnjene variance modela	11,5 %	12,0 %	11,0 %
Beta – regresijski koeficient vpliva	0,349	0,360	0,361
Statistična značilnost	0,000	0,000	0,015

Večje število akterjev v večini primerov poveča število posledic, vendar posrednega vpliva na intenzivnost konflikta ne moremo potrditi. To pa še ne pomeni, da moram prvo hipotezo v celoti zavrniti. Vsaj v prvem jabolku spora se je število posledic konflikta izkazalo kot dejavnik povečanja njegove intenzivnosti. Dahrendorfova teza, iz katere sem pri postavljanju hipoteze izhajala, pravi: »*Več pomembnosti kot posamezniki, ki so vpleteni v konflikt, pripisujejo njegovim rezultatom in vsebini, bolj intenziven bo konflikt*« (Dahrendorf, 1959: 211). Sklepala sem, da so lahko posledice, ki so omenjene ob sporu kazalec pomembnosti izida konflikta, a tega na osnovi podatkov ne morem potrditi. Zagotovo pa lahko trdim, da na intenzivnost konflikta vpliva število vanj vpletenih akterjev.

Hipoteza 2:

- Večja kot bo razlika v moči akterjev, da vplivajo na odločitve oziroma razporeditev dobrin in pravic, večja bo intenzivnost konflikta.

Akterje, ki so bili vpleteni v posamezen spor, sem razvrstila v različne razrede moči. Hipotezo sem preverjala tako, da sem med seboj primerjala akterje, ki so na pozicijah A in D zasedali najmočnejše položaje. Ker je bilo med nastopajočimi akterji največ takih, ki so sodili v najvišji razred moči, je bila razlika med njimi v vseh treh jabolki spora majhna oziroma je ni bilo.

Tabela 11.3: Deleži vrednosti spremenljivke razlika moči najmočnejših akterjev na poziciji A in D v posameznih jabolkih spora

Razlika v moči najmočnejših akterjev na poziciji A in D	JS 1	JS 2	JS 3
0 – ni razlik v moči akterjev	45,9 %	45,6 %	44,8 %
1 – majhna razlika v moči akterjev	38,8 %	35,1 %	37,9 %
2 – srednje velika razlika v moči akterjev	12,2 %	15,8 %	13,8 %
3 – velika razlika v moči akterjev	3,1 %	3,5 %	3,4 %
SKUPAJ	100 %	100 %	100 %

Regresijski modeli niso potrdili pričakovanih povezav. Signifikanca v prvem jabolku spora komaj zadostuje pogojem statistične značilnosti, majhen pa je tudi delež pojasnjene variance modela. Nekoliko boljši so rezultati za drugo jabolko spora, v obeh primerih pa kažejo, na obratno sorazmeren vpliv med spremenljivkami. Večja razlika v moči akterjev, ki so vpleteni v spor, naj bi bila značilna predvsem za manj intenzivne konflikte oziroma naj bi na konflikte vplivala tako, da njihovo intenzivnost zmanjšuje. Izračune sem ponovila tudi z rekodiranimi vrednostmi spremenljivke vrsta konfliktnosti, kjer sem prvi dve vrednosti (ni pozicij A in D in akterji niso neposredno v stiku) izpustila. Nasprotno od prvih izračunov so bili tokrat statistično značilni le tisti za jabolko spora tri, pa še tu je bila vrednost signifikance visoka, 0,046. Drugo hipotezo moram zato zavreči.

Tabela 11.4: Vrednosti regresijskih koeficientov (vpliv razlike moči najmočnejših akterjev na pozicijah A in D na intenzivnost konflikta)

	JS 1	JS 2	JS 3
popravek R^2 – delež pojasnjene variance modela	3,1 %	10,9 %	-3,7 %
Beta – regresijski koeficient vpliva	-0,202	-0,353	0,017
Statistična značilnost	0,046	0,007	0,930

Obratno sorazmeren vpliv med spremenljivkami si morda lahko razlagamo z značilnostmi vpletenih akterjev. V komentarjih, ki opisujejo spore med Slovenijo in Hrvaško najpogosteje nastopajo različni državniki: predsedniki vlad, ministri za zunanje zadeve in druge državne institucije ali veje oblasti. Spore mediji dodatno dramtizirajo, zato se zdijo še toliko bolj intenzivni. Mnenja *manj pomembnih predstavnikov družbe* so le redko objavljena in mnogokrat prezrta tudi s strani državnikov, zato se zdijo tej spori manj intenzivni. Dahrendorf je pri svoji teoriji izhajal iz osnovnega nasprotovanja dveh skupin, skupine privilegiranih in prikrajšanih. V objavljenih oziroma analiziranih komentarjih so bila v večini primerov

omenjena le mnenja privilegiranih, tistih, ki imajo družbeno moč in vpliv na potek dogajanja v konfliktih, medtem ko je druga skupina ostala prikrajšana celo pri javnem izražanju svojega mnenja.

Ker pa je statistična značilnost povezanosti zelo majhna in so bili spori v povprečju *izraziti*, lahko rečemo tudi, da pozicija oziroma družbena moč akterjev ne vpliva na intenzivnost spora. Slednji so torej intenzivni tako v primeru, ko si nasproti stojijo akterji z enako družbeno močjo, kot tedaj ko se v svojih *močeh* razlikujejo.

Hipoteza 3:

- Dlje časa kot se pojavlja jabolko spora, bolj intenziven je konflikt.¹⁴

Vsi izbrani toposi so se večinoma pojavljali skozi celotno obdobje, ki je bilo vključeno v raziskavo. Seveda je njihova pogostost v tisku nihala, tako kot tudi intenzivnost konfliktov znotraj posameznih tem. Za državi je bilo očitno najbolj konfliktno obdobje prva polovica leta 2003, ko so bili povprečno najbolj intenzivni spori o njuni meji, o izključni gospodarski coni, sporazumu o maloobmejnem prometu in sodelovanju, politični kulturi in hrvaški notranji politiki. Spori zaradi skupnega lastništva jedrske elektrarne Krško so bili najbolj intenzivni v prvi polovici leta 2002 in na koncu leta 2003. O naraščanju konfliktnosti v času bi težko govorili v primeru sporov, ki zadevajo slovensko notranjo politiko. Ti so bili relativno intenzivni v prvi polovici leta 2002 in leta 2003.

Večina sporov je bila prisotna že v letu 2001¹⁵, svoj vrh pa so dosegli v letu 2003. To potrjuje mojo hipotezo, da intenzivnost konfliktov v času narašča. Ne morem pa trditi, da so razlogi za naraščanje povečanje števila akterjev in posredno tudi posledic, ki jih spori prinašajo. Pri izpeljavi tretje hipoteze sem namreč izhajala iz prve, ki pa jo v celoti nisem mogla potrditi.

¹⁴ To hipotezo sem delno preverjala že v predpostavkah v prejšnjem poglavju, zato jo bom le na kratko obnovila in povezala ugotovitve. Nihanje pojavljanja izbranih toposov, pripravljenosti za sodelovanje in vrsto konfliktnosti med pozicijama A in D so grafično prikazana tudi v prilogi.

¹⁵ Z izjemo izključno gospodarskega pasu, ki ga je Hrvaška nameravala razglasiti na začetku leta 2002.

Hipoteza 4:

- Bolj intenziven kot je konflikt, več pozornosti in pomembnosti mu bo nakazoval tisk oziroma pogosteje se bo pojavljalo jabolko spora ter večji bo njegov obseg.

Nihanje konfliktnosti in pojavljanja toposov v tisku ni konstantno, zato ne morem trditi, da je povečana intenzivnost konflikta dejavnik, ki poveča tudi možnost njegove objave v tisku. Spori glede meje med državama so se pogosteje pojavljali predvsem v drugih polletjih, njihova konfliktnost pa je z leti naraščala. Premo sorazmerno sta pojavljanje teme in intenzivnost sporov znotraj nje naraščali v toposu, ki zadeva zaščito Jadranskega morja, v določeni meri pa tudi v sporih, ki so obravnavali politično kulturo. Intenzivnost konfliktov zagotovo ni vplivala na pojavljanje sporov glede sporazuma o maloobmejnem prometu in sodelovanju niti v sporih o jedrski elektrarni ali tistih glede notranje politike obeh držav. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da so prav vsi analizirani komentarji omenjali vsaj en konflikt. Slednji ima torej v medijskih vsebinah pomembno vlogo, iz podatkov pa ne morem trditi, da bi se pogostost pojavljanja neke teme povečala zaradi zaostrovanja konfliktov znotraj nje. Prav tako ne morem potrditi drugega dela hipoteze, saj med spremenljivkama vrsta konfliktnosti in obseg jabolka spora ni statistično značilne povezave.

Hipoteza 5:

- Večja kot je pripravljenost za sodelovanje, manj intenziven je konflikt.

Hipoteza je izhajala iz lastnosti spremenljivk, ki naj bi merili nasprotujoča si pojava. V bolj ostrih sporih naj bi bila pripravljenost za sodelovanje manjša kot v primeru blažjih sporov, v katerih so akterji pogosteje pripravljeni na njegovo razreševanje. Z regresijskim modelom sem povezanost spremenljivk potrdila, vendar se ta ni izkazala za obratno sorazmerno.

Tabela 11.5: Vrednosti regresijskih koeficientov (vpliv pripravljenosti za sodelovanje na vrsto konfliktnosti)

	JS 1	JS 2	JS 3
popravek R^2 – delež pojasnjene variance modela	18, 1 %	20, 5 %	8, 5 %
Beta – regresijski koeficient vpliva	0, 432	0, 462	0, 325
Statistična značilnost	0, 000	0, 000	0, 029

Deleža pojasnjene variance modela sta predvsem visoka v prvih dveh jabolkah spora, kjer na relativno veliko povezanost kažeta tudi regresijska koeficienta vpliva na odvisno spremenljivko. O povezanosti med spremenljivkama lahko govorim z manj kot enoodstotnim tveganjem, ne morem pa potrditi, da sta spremenljivki obratno sorazmerno povezani. Menim, da lahko razloge za to iščemo v porazdeljenosti spremenljivk, ki je v obeh primerih zelo neenakomerna. Vrsta konfliktnosti ima dva vrha: v vrednosti, ki označuje konflikt, v katerem akterji niso neposredno v stiku, in v vrednosti za izrazit konflikt. Kot sem že navedla v interpretaciji, pa pripravljenosti za sodelovanje v veliki večini sporov ni bilo oziroma ni bila omenjena. Če bi spremenljivki želela ponovno uporabiti v kakšni raziskavi, bi ju bilo potrebno še bolj definirati in operacionalizirati. V naraščajočo lestvico ne bi vključili prvih dveh vrednosti vrste konfliktnosti, bolje pa bi morali opredeliti tudi pripravljenost za sodelovanje.

Hipoteza 6:

- Večja kot je pripravljenost za sodelovanje, redkeje se jabolko spora pojavlja v tisku.

To hipotezo sem potrdila že v interpretaciji s preverjanjem tretje predpostavke o pojavljanju jabolk spora. Za večino sporov bi lahko trdila, da je visoko povprečje pripravljenosti za sodelovanje med vpletenimi akterji skladno z nižjo prisotnostjo teme v tisku. Pripravljenost za sodelovanje je bila v sporih o izključni gospodarski coni v povprečju najvišja v zadnjem obdobju, ko je njeno pojavljanje v komentarjih upadlo. V obdobju, ko je bila tema o maloobmejnem sporazumu v analiziranih komentarjih najmanj prisotna, so bili akterji v sporih v povprečju najbolj pripravljeni sodelovati. To velja tudi za spore, ki zadevajo politično kulturo in hrvaško notranjo politiko. Tudi pri tej razlagi, pa ne smemo pozabiti, da v večini sporov akterji niso bili pripravljeni sodelovati. Pazljivi pa moramo biti tudi pri posploševanju, saj so se spori o jedrski elektrarni Krško, meji med državama in slovenski notranji politiki nekoliko razlikovali od drugih. V vseh je bila pripravljenost za sodelovanje v povprečju zelo nizka, njihovo pojavljanje v tisku pa je precej nihalo.

11.2 II. MODEL:

Hipoteza 1:

- Večja kot je povezanost jabolka spora toposa x z jabolkom spora toposa y preko posledic ali rešitev, večja je verjetnost, da bodo ob njiju nastopali isti akterji.

Da bi preverila hipotezo, sem med seboj primerjala števila pojavljanj akterjev, ki smo jih določili z dvema dimenzijama v izbranih toposih oziroma povezavah, ki sem jih na podlagi statističnih podatkov in lastnega premisleka izpostavila v interpretaciji.

Tabela 11.6: Deleži prisotnosti posameznih akterjev v izbranih toposih

Akterji	T 1	T 2	T 3	T 4	T 6	T 10
11 – pos. /skupina	3, 4 %	3, 2 %	3, 0 %	6, 3 %	12, 6 %	8, 7 %
12 – pos. /institucija	19, 0 %	18, 5 %	15, 2 %	26, 6 %	15, 3 %	21, 7 %
14 – pos. /država	3, 7 %	4, 2 %	0, 0 %	0, 0 %	5, 4 %	2, 2 %
15 – pos. /nikogar	7, 5 %	5, 3 %	13, 6 %	0, 0 %	8, 1 %	4, 3 %
21 – neorg. /skupina	20, 7 %	6, 9 %	12, 1 %	21, 5 %	8, 1 %	15, 2 %
24 – državljani	2, 4 %	1, 6 %	1, 5 %	3, 8 %	2, 7 %	2, 2 %
31 – org. /skupina	13, 6 %	12, 2 %	21, 2 %	17, 7 %	12, 6 %	17, 4 %
42 – institucija	13, 6 %	11, 1 %	22, 7 %	19, 0 %	13, 5 %	23, 9 %
52/54 – EU	1, 4 %	11, 6 %	0, 0 %	1, 3 %	3, 6 %	0, 0 %
64 – država	14, 6 %	25, 4 %	10, 6 %	3, 8 %	18, 0 %	4, 3 %
SKUPAJ	100, 0 %	100, 0 %	100, 0 %	100, 0 %	100, 0 %	100, 0 %

Po številu povezanosti jabolk spora preko posledic in rešitev je izstopala povezanost med prvim in šestim toposom, torej med spori o poteku meje med državama in spori, ki so zadevali politično kulturo. V obeh so zelo pogosto nastopali posamezniki, ki predstavljajo institucijo in državi.¹⁶ Slednji sta bili najpogostejši akter v sporih o politični kulturi, medtem ko so v sporih o meji bili največkrat vpletene neorganizirane skupine. Oba toposa sta imela relativno visok delež organiziranih skupin in institucij. Podobna sta si tudi po prisotnosti predstavnikov države, državljanov in posameznikov, ki niso predstavljali nikogar. V večjem številu so v sporih o politični kulturi nastopili posamezniki, ki predstavljajo skupino in institucije

¹⁶ V večini primerov sta bili kodirani državi Slovenija in Hrvaška, občasno so nastopile še države iz bivše Jugoslavije ter Italija (predvsem v sporih o izključnem gospodarskem pasu na Jadranu).

Evropske unije. V splošnem pa bi po porazdelitvi deležev lahko trdili, da so se v sporih bolj ali manj pojavljali isti akterji.

Jabolka spora, ki so izhajala s področja izključne gospodarske cone, so bila s posledicami in rešitvami povezana s spori o meji, politični kulturi in hrvaški notranji politiki. V vseh toposih so bili v spore zelo pogosto vpleteni posamezniki, ki predstavljajo institucijo. Država je bila najpogostejši akter v sporih o gospodarski coni in politični kulturi, pogosto pa je bilo njena pozicija izražena tudi v tistih o meji med državama. Prvi in drugi topos se razlikujeta predvsem po prisotnosti neorganiziranih skupin in institucij Evropske unije. Slednje v zelo majhni meri nastopajo v sporih o politični kulturi, ki pa ima za razliko od tistih o gospodarski coni velik delež posameznikov, ki predstavljajo skupino. Če drugi topos primerjam z desetim, ima slednji večji delež neorganiziranih skupin in zelo manjšo prisotnost države. Institucije Evropske unije v sporih hrvaške notranje politike niso nastopile. Do neke mere so si nastopajoči akterji v sporih o gospodarski coni na Jadranu, meji med državama, politični kulturi ter hrvaški notranji politiki podobni¹⁷, težko pa bi trdila, da povsod nastopajo isti akterji. Ta ugotovitev pravzaprav velja za vse izbrane povezave. Prvi topos se tako s tretjim in četrtem ujema v relativno pogostem pojavljanju organiziranih skupin in institucij. V sporih o meji in jedrski elektrarni izstopajo tudi neorganizirane skupine. Na drugi strani pa je zastopanost mnenj predstavnikov države in posameznikov, ki ne predstavljajo nikogar, zelo različna.

Čeprav se toposi po deležih prisotnosti akterjev v določenih pogledih ujemajo, hipoteze zaradi razlik, ki so na drugi strani prav tako prisotne, ne morem potrditi. Vsak topos ima namreč svojo značilno strukturo nastopajočih akterjev. V prvem so to neorganizirane skupine in posamezniki, ki predstavljajo institucijo. V drugem poleg države in njenih institucij izstopa tudi prisotnost Evropske unije, tretji topos pa označujejo lokalne skupnosti in njihovi predstavniki, ki v drugih toposih niso bili zastopani. Topos štiri so zaznamovali akterji, ki predstavljajo institucije, organizirane in neorganizirane skupine. V toposu šest je kot akter najpogosteje nastopila država in njene institucije ter posamezniki, ki predstavljajo skupino, topos deset pa so zaznamovale institucije in njihovi predstavniki.

¹⁷ Največkrat se deleži prisotnih akterjev v posameznih toposih ujemajo v dveh primerih, v enakem številu pa se tudi razlikujejo.

Hipoteza 2:

- Večja kot je povezanost jabolka spora ena preko posledic ali rešitev z jabolkom spora dve, tri, štiri itd., manjša bo frekvenca pojavljanja jabolka spora ena v času.

Hipoteza je izhajala iz predpostavke, da bom lahko iz kodiranih jabolk spora dobila nekakšno sosledje med seboj povezanih sporov. Povezanost sporov oziroma toposov preko toposov njihovih posledic ali rešitev sem potrdila, vendar o povezanosti konkretnih jabolk spora ne morem govoriti. Prav tako ne morem govoriti o sosledju sporov, saj ga na podlagi pojavljanja posameznih toposov v času ni moč določiti. Če bi lahko v analiziranem obdobju sledila pojavljanju konkretnim spornim vprašanjem, bi lahko hipotezo preverila, s pridobljenimi podatki pa lahko hipotezo le zavrnem.

12 SKLEP

Če sledimo definiciji Ralfa Dahrendorfa, je konflikt prisoten vedno in povsod. Ne moremo se mu izogniti, saj izvira iz neenakih položajev in interesov posameznikov, ki so posledica družbene ureditve. Vse to ni nič nenavadnega ali slabega, konflikti so namreč za izbranega avtorja vir sprememb in družbenega dogajanja, z njihovo razrešitvijo pa skupnost naredi še korak več v svojem razvoju. Vsaka nova ureditev pripelje tudi do novih razhajanj. Zgodovina tako postane neskončno zaporedje konfliktov in njihovih razreševanj.

Konflikte lahko razlikujemo po obsegu družbene skupine, ki jo zajamejo, pa tudi po njihovi intenzivnosti. Ker v skrajnih primerih lahko pripeljejo do nasilnih dejanj, Dahrendorf opozarja, da: *»/.../morajo biti konflikti, če želijo biti konstruktivni za družbo, nadzorovani s strani institucij«* (Dahrendorf, 1988: XII). To po njegovem mnenju omogoča demokratična družbena ureditev, ki s pravicami svobodnega izražanja, združevanja in enakopravnih volitev v parlament zagotavlja pretok informacij in uveljavljanje interesov vseh državljanov. Da ne bi predstavniki politične oblasti izkoristili svojega položaja in da ne bi prišlo do nepravilnih odločitev, mora biti oblast strogo nadzorovana. Eden izmed izvršiteljev tega nadzora so tudi mediji, ki morajo imeti po Dahrendorfovem mnenju vlogo *psa čuvaja*. S kritičnim vrednotenjem, ocenjevanjem in podeljevanjem objektivnih informacij o delovanju politične in ekonomske elite ponujajo državljanom celosten pogled na družbeno dogajanje.

Ker so v številnih primerih mediji edini vir informacij, na osnovi katerih si posamezniki oblikujejo svoja mnenja, je njihova vloga še toliko bolj pomembna. Z opredeljevanjem do določenih spornih vprašanj in kritičnim pristopom do akterjev, ki so vanj vpleteni, gradijo avtorji časopisnih komentarjev, v očeh svojih bralcev, sliko nastale situacije. V empiričnem delu moje naloge me je zanimalo, kakšne *odtenke* ima lahko ta slika in katere *tehnike* avtorji pri oblikovanju uporabljajo.

V sklopu raziskave *Oblikovanje spornih tem v javnosti* sem analizirala skoraj 150 časopisnih komentarjev, ki so vsebovali ključno besedo *odnosi Slovenija Hrvaška* in so bili objavljeni v letih od 2001 do 2003. V raziskavi sem se osredotočila na mnenjski konflikt, ki so ga avtorji predstavili kot nasprotujoča si mnenja, dejanja ali pričakovanja posameznih akterjev. Znotraj prve raziskovalne enote oziroma komentarja sem iskala drugo enoto - jabolko spora, ki je strukturno združevalo sporno vprašanje ali trditev ter vsaj dva različna mnenja, ki ju je bilo

moč pripisati določenim akterjem. Glede na stališče, ki so ga slednji imeli do ključnega vprašanja, sem akterje uvrščala na različne pozicije: brezpogojno *za* ali *proti* stališču, s pridržkom *za* ali *proti* stališču, ki je predmet spora, zagovarjanje redefinicije problema in opredeljenost oziroma nevtralnost komentatorja. Na osnovi ubeseditve in predstavitve odnosa med akterji sem nato ocenjevala intenzivnost konflikta in pripravljenost akterjev za sodelovanje.

V vsakem komentarju sem analizirala največ tri jabolka spora, ki jih je bilo mogoče kodirati na osnovi shematskega prikaza. Vrednosti spremenljivk znotraj prvega jabolka spora so se v večini primerov razlikovale od vrednosti drugega in tretjega jabolka. Prvo jabolko spora je po obsegu povedi in številu akterjev izstopalo že zaradi kriterijev razvrščanja, vendar vrednosti spremenljivke, s katero sem merila vrsto konfliktnosti, ter število posledic in rešitev, kažejo na še eno bistveno razliko. Akterji, ki so bili predstavljeni v sklopu drugega in tretjega jabolka spora, so si v večini primerov v mnenjih nasprotovali, vendar pri tem niso bili neposredno v stiku. Menim, da je bil prvi spor, kjer je bila najpogostejša vrednost spremenljivke vrsta konfliktnosti *izrazit konflikt*, opis resnično odvijajočega se konflikta, medtem ko sta bila druga dva pogosto plod avtorjevega razmišljanja in postavljanja vzporednic med mnenji različnih akterjev. To je najverjetneje odraz žanra, ki smo ga analizirali, saj so v komentarjih predstavljene predvsem subjektivne ocene avtorja, njegove predpostavke o možnih zapletih in razpletih.¹⁸

Komentatorji opozarjajo tudi na dogajanja, ki so potisnjena v ozadje, a pogosto ključna za razumevanje določenih dogodkov. O prepletanju konfliktov in njihovem prehajanju iz enega v drugo družbeno področje je v svoji teoriji razpravljal že Dahrendorf. Ker so na povezanost posameznih sporov v besedilih nakazovali tudi komentatorji, sem v raziskavo vpeljala novo enoto – topos, s katero sem kodirala vsebino jabolka spora, njihovih posledic in rešitev. Na ta način sem dokazala povezanost med spori, ki se znotraj odnosov med Slovenijo in Hrvaško odvijajo na različnih področjih.

Nekakšen efekt snežne kepe je povzročila hrvaška namera o razglasitvi izključne gospodarske cone na Jadranu. Tudi iz podatkov je bilo razvidno, da so spori, ki so se zaradi tega razvili, imeli največ omenjenih posledic na področju meje med državama. Slednja na morju še ni bila določena, z izključnim gospodarskim pasom pa se je to vprašanje ponovno odprlo.

»Kolovodja javnih nastopov na temo EEZ na Jadranu ostaja, po Cirilu Ribičiču, eden najbolj lucidnih politikov na prostorih nekdanje Jugoslavije, hrvaški predsednik Stipe Mesić. Svojim državljanom že nekaj mesecev ponuja nekaj razlag, govori pa tudi Slovencem. Tisto prvo, da bo s hrvaško-italijansko izključno ekonomsko cono Slovenja dokončno rešila svoje težave z mejo in dostopom v mednarodne vode, razumejo le redki, in še oni verjetno živijo na Hrvaškem« (Ugrin v *Primorske novice*, 12. 8. 2003: 2). Posledično je torej v tisku naraslo pojavljanje sporov o poteku državne meje, odprla pa so se tudi stara vprašanja o mednarodno pravni teži parafiranega, a ne sprejetega sporazuma med Drnovškom in Račanom ter razprave o razreševanju problema s pomočjo arbitraže. Spori pa so se odprli še na enem področju, politični kulturi. Hrvaška enostranska odločitev ni bila v skladu z evropsko politično kulturo, nič boljše pa se niso odrezali niti slovenski politiki. »Popadljivi toni iz druge strani niso opravičilo za to, da država opusti vljuden dialog. Slovenski največji problem, ki je državi odvzemal dostojnost in je povzročil osuplost v evropskih prestolnicah, so bile grožnje Hrvaški glede njenega pridruževanja Evropski uniji« (Vidmajer v *Delo*, 6. 9. 2003: 10). Predpostavko o povezanosti in prepletanju sporov med seboj sem potrdila, a o konkretnih posledicah, ki so v času postala nova jabolka spora, ne morem govoriti, saj mi način kodiranja toposov ni omogočil tako natančne opredelitve spremenljivk.

Kot najbolj konfliktno obdobje se je po povprečju intenzivnosti sporov izkazala prva polovica leta 2003. V tem letu je bilo število kodiranih sporov največje, pester pa je bil tudi spekter področij, na katerih so se odvijali. Prisotnost posameznih toposov, intenzivnost konfliktov znotraj njih in pripravljenost za sodelovanje so se v času spreminjali. Za spore, ki so se odvijali v okviru izključne gospodarske cone, maloobmejnega sporazuma, jedrske elektrarne, politične kulture in hrvaške notranje politike, lahko trdim, da se je ob povprečni povečani pripravljenosti za sodelovanje med akterji, prisotnost teme v tisku zmanjšala. Če se ne oziram na pogostost pojavljanja posameznega toposa, lahko trdim tudi, da se je v večini primerov intenzivnost konfliktov v času stopnjevala. S podatki pa nisem mogla potrditi predpostavke, da povečana intenzivnost sporov poveča tudi njihovo pojavljanje v tisku. Zaradi razlik v časovnem pojavljanju in lastnosti posameznih toposov nisem mogla določiti skupnih dejavnikov, ki bi pojasnili nihanje teme v času. Menim pa, da si lahko povišano prisotnost teme *odnosi med Slovenijo in Hrvaško* v poletnih in jesenskih mesecih pojasnimo predvsem s porastom incidentov, ki so ob meji pogostejši v turistični in ribolovni sezoni.

¹⁸ Te lastnosti močno vplivajo tudi na druge spremenljivke in ugotovitve v nadaljevanju.

Odnos med vpletenimi akterji sem v povprečju najpogosteje ocenila kot izrazit konflikt, ki je označeval izključujoča si mnenja akterjev. Slednji v veliki večini primerov niso bili pripravljeni sodelovati oziroma njihova pripravljenost ni bila omenjena v komentarju. S tem sem potrdila predpostavko, da zaradi novičarskih vrednost mediji pogosteje poročajo o intenzivnih konfliktih kot pa o njihovih rešitvah. Vrednost pripravljenost za sodelovanje pod določenimi pogoji je kot najnižja možna ocena sodelovanja nastopila največkrat in to predvsem v prvem jabolku spora. To še dodatno podpira mojo tezo, da sta drugi dve jabolki, kjer akterji najpogosteje niso bili v stiku, iz česar logično sledi, da med njimi tudi ni sodelovanja, največkrat plod avtorjevega razmisleka. Seveda pa ne gre pozabiti, da so tudi ocene konfliktnosti vezane na avtorjevo ubeseditev.

Poleg lastnosti predstavljenih konfliktov so me zanimali tudi akterji, ki so jim komentatorji z objavo njihovih mnenj podelili konkretno in pomembno vlogo v očeh bralcev. Akterje sem z dvojno klasifikacijo kodirala glede na njihovo število oziroma družbeni obseg, funkcijo in reprezentacijo. Glede na analizirano temo ni presenetljivo, da so se v komentarjih kot vpleteni akterji najpogosteje pojavljali posamezniki, ki so predstavljali institucijo. To so v večini primerov bili predsedniki vlade ali parlamenta ter ministri za zunanje zadeve. Po pogostosti sta sledili državi in neorganizirane skupine. Najpogosteje so si v sporu nasprotovali predstavniki institucij in različne neorganizirane skupine, v katere sodijo različne javnosti, strokovnjaki, politiki ali civilna združenja. Ti podatki so potrdili predpostavko, da se v medijih pojavljajo javno že uveljavljene in poznane osebe, ki zasedajo državne funkcije ali pa svoja mnenja izražajo kot strokovnjaki oziroma politiki. *Navadni ljudje* lahko do objave svojih mnenj pridejo le, če se povežejo v skupino bodisi kot krajan oziroma prebivalci kraja, ki ga spor zadeva, bodisi kot skupina protestnikov.

Podatki pa potrjujejo še eno predpostavko, ki sloni na Dahrendorfovem razumevanju konflikta. Vir slednjega so neenaki položaji, ki jih posamezniki zasedajo in posledično nasprotujoči si interesi. V analiziranih sporih so prebivalci obmejnih krajev, strokovnjaki ali skupina politikov pogosto nasprotovali odločitvam, ki so jih sprejele državne institucije oziroma ki so jih zagovarjali njihovi predstavniki.¹⁹ Z oblikovanjem nove spremenljivke, ki je merila razliko v moči med akterji, ki so na posameznih pozicijah zasedali najmočnejši

¹⁹ Na poziciji brezpogojno *za* predmet spora se je najpogosteje pojavil posameznik, ki predstavlja institucijo, na poziciji, ki je združevala akterje, ki so bili brezpogojno *proti* vsebini jabolka spora, pa so se najpogosteje pojavljale neorganizirane skupine.

položaj, pa nisem uspela dokazati, da neenakost akterjev vpliva na intenzivnost sporov. Ker so v sporih pogosto nastopali akterji z večjo družbeno močjo, je bila razlika med njimi majhna, kar je najverjetneje tudi vplivalo na statistično neznačilno povezanost.

Pogostost prisotnosti posameznikov, ki so predstavljali institucijo oziroma eno od vej državne oblasti, kaže na privilegiranje uradnih virov in po mnenju Polarjeve (2004) tudi na rutinizacijo novinarskega dela. V informativnih žanrih je zato kriza novinarstva vse večja, odraža pa se predvsem v neobjektivnosti novic ter zatonu preiskovalnega novinarstva. Menim, da moramo te podatke v primeru komentarja, interpretirati nekoliko previdneje. Kot subjektivni žanr, katerega osnovno vodilo je kritična ocena družbenega dogajanja, se že v osnovi ozira predvsem po dejanjih javnih in državnih funkcionarjev. Pogostost pojavljanja akterjev, ki sodijo v državno ali politično sfero v tem pogledu ni tako zaskrbljujoča, zagotovo pa bi bila slika predstavljenega konflikta popolnejša, če bi bili vanjo vpleteni tudi pogledi navadnih ljudi. Prav vsi imamo namreč pravico izražati svoja menja, le da so *naša* v večini primerov za medije nepomembna.

V povprečju so v jabolkih spora nastopili trije akterji, ki so v veliki večini bili ali brezpogojno *za* ali pa *proti* stališču, ki je bil predmet spora. Večje število akterjev v večini primerov poveča število posledic, ki jih ima jabolko spora, ki pa se niso izkazale kot posrednik vpliva na povečano intenzivnost spora. Kot statistično značilen se je izkazal le neposreden vpliv števila akterjev na intenzivnost konflikta. Večje število vpletenih je najverjetneje povečalo kompleksnost spora, pa tudi njegov družbeni obseg je bil v teh primerih lahko večji.

Rezultati raziskave so pokazali, da so odnosi med Slovenijo in Hrvaško v medijih predstavljeni predvsem v okviru nerazumevanj, nasprotovanj in različnih interesov. V vsakem analiziranem komentarju je bil omenjen vsaj en konflikt, v večini primerov pa je bilo moč določiti tudi konkretno sporno vprašanje, o katerem so imeli nastopajoči akterji največkrat izključujoča si mnenja. Z izpostavljanjem mnenj, ki so brezpogojno *za* ali *proti* ključnemu vprašanju in zanemarjanje drugih možnih pogledov na spor, avtorji komentarjev še dodatno dramtizirajo nastalo situacijo. S tem ko bralcu ne ponudijo informacij o možnih rešitvah ali pripravljenosti za sodelovanje med akterji, ki so vpleteni v spor, ustvarijo sliko nerešljivega konflikta. Na ta način si državljani obeh držav drug o drugem ustvarijo zrcalno, negativno podobo, kar še dodatno poslabša medsebojne odnose.

Menim, da so spori, ki nastajajo in se med Slovenijo in Hrvaško že več kot deset let nenehno obujajo, v veliki meri spodbujeni zaradi političnih interesov. Tako slovenski kot hrvaški politiki skušajo z opozarjanjem na nerešena vprašanja med državama odvrti pozornost svojih državljanov od notranjepolitičnih težav. S poudarjanjem nacionalnih interesov in obljubami o razrešitvi sporov pa si pridobivajo glasove za naslednje parlamentarne volitve. Lewis Coser take konflikte definira kot nerealne: »Razlikovanje med realnimi in nerealnimi konflikti vključuje razlikovanje med konflikti kot nameni in konflikti kot sredstvi« (Coser, 1967: 261). Ker so skupni imenovalec sporov med državama politični interesi in ker se do danes v večini niso še razrešili, menim, da se bodo v slovenskem pa tudi hrvaškem tisku še dolgo pojavljali. Če poskušam na take meddržavne odnose pogledati z vidika Dahrendorfove teorije, postane slika nekoliko svetlejša. Konflikti so očitno postali ustaljen način komuniciranja med Slovenijo in Hrvaško, kar pa je nenazadnje bistveno tudi za začetek njihovega razreševanja. V teh letih smo marsikatero težavo tudi premostili, vsaka pogajanja in meddržavni pogovori pa so prav tako korak naprej. Če bi bili konflikti med državama v medijih predstavljeni manj dramatično in v bolj pozitivni luči, na katero se opira Dahrendorf, bi morda tudi bralci oziroma državljani na sosede gledali z drugačnimi očmi.

Iz številnih drugih zornih kotov pa bi lahko pri raziskovanju tega problema gledala tudi sama. Z raziskavo smo namreč pridobili toliko podatkov, da se je bilo potrebno odločiti le za manjši izsek ponujenega izbora. Osredotočila bi se bila lahko na razlike jabolk spora ena, dve in tri, ki so jih nakazale izbrane spremenljivke. Na ta način bi morda lahko prišla do nekakšnih splošnih značilnosti komentarja kot besedila. S pridobljenimi podatki bi lahko iskala razlike med avtorji komentarjev, njihovo argumentacijo in opredeljenostjo do spornega vprašanja.

Veliko neizkoriščenih možnosti ponujajo toposi. Kodirala sem jih v treh tipologijah, v interpretacijo pa vključila le eno. Lahko bi natančneje preučila le en topos, morda prvega, najboljšejšega, in ga poskušala razdelati do te mere, da bi lahko s povezavo med konkretnimi jabolki spora in njihovimi posledicami ter rešitvami preverila obstoj sosledja. Najverjetneje bi v tem primeru morale biti analizirano časovno obdobje daljše. Zanimivo pa bi bilo videti tudi, kako so se izbrane spremenljivke oziroma spori znotraj posameznih toposov razvijali po letu 2003. V zadnjem obdobju so se spori odvijali na najrazličnejših področjih in njihova intenzivnost je bila visoka, kar kaže, da smo z interpretacijo pridobljenih podatkov prišli do vrha nekega obdobja, ki je bil za državi zelo težaven. Bi povprečje intenzivnosti sporov vpadlo? Dvomim. Bi se v povprečju povečala pripravljenost za

sodelovanje in znižala prisotnost teme v tisku? Najverjetneje. Bi morda kakšen spor dočakal svoj epilog? Na osnovi današnjih nerešenih vprašanj med državama si upam trditi, da ne.

13 LITERATURA

Monografske publikacije:

- Coser, Lewis A. 1967. The Functions of Conflict. V: N. J. Demerath in Richard A. Peterson (ur.), *System, Change, and Conflict*, 307-311. New York: The Free Press.
- Coser, Lewis A. 1967. *Continuities in the study of Social Conflict*. New York: The Free Press.
- Coser, Lewis A. 1968. Conflict: Social Aspects. V: *A Reprint form the International Encyclopedia of Social Sciences*, 232-236. New York: The Free Press.
- Dahrendorf, Ralf. 1959. *Class and Class Conflict in Industrial Society*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Dahrendorf, Ralf. 1967. Out of Utopia: Toward a Reorientation of Sociological Analysis. V: N. J., Demerath in Richard A., Peterson (ur.), *System, Change, and Conflict*, 465-480. New York: The Free Press.
- Dahrendorf, Ralf. 1992. Prihodnje naloge liberalizma – politični program. V: Rizman, Rudi (ur.) *Sodobni liberalizem: zbornik*, 309-329. Ljubljana: Krt.
- Habermas, Jurgen. 1989. *Strukturne spremembe javnosti*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Haralambos, Michael in Holborn, Martin. 2001. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
- Hovland, Carl. I., Janis, Irving. L. in Kelley, Harold. H. 1999. Sporočanje in prepričevanje. V: Splichal, Slavko (ur.), *Komunikološka hrestomatija 2*, 109-135. Ljubljana: FDV Zbirka javnost.
- Milosavljević, Marko. 2004. Primanjkljaj javnega delovanja: (ne)transparentnost novinarstva in množičnih medijev v Sloveniji. V: Poler Kovačič, Melita in Kalin Golob, Monika (ur.), *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*, 139-155. Ljubljana: FDV.
- Pinter, Andrej. 2005. *Končno poročilo: Oblikovanje spornih tem v javnosti: metodološki korektiv longitudinalnega anketnega raziskovanja na podlagi uporabe analize besedil in procesne teorije javnega mnenja*. Koper: UP ZRS.
- Poler Kovačič, Melita. 2004. *Novinarska (iz)virnost: Novinarji in njihovi viri v sodobni slovenski družbi*. Ljubljana: FDV.
- Putnam, Linda L. 2002. Framing environmental conflicts: The Edwards aquifer dispute. V: Gilboa, Eytan (ur.), *Media and conflict*, 117-132. New York: Transnational Publishers, Inc.

- Ritzer, George. 1992. *Sociological Theory*. ZDA: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.
- Rojecki, Andrew. 2002. Media and the new post-cold war movements. V: Gilboa, Eytan (ur.), *Media and conflict*, 3-24. New York: Transnational Publishers, Inc.
- Splichal, Slavko. 1997. *Javno mnenje*. Ljubljana: FDV Zbirka javnost.
- Splichal, Slavko. 1990. *Analiza besedil: statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah*. Ljubljana: Raziskovalni inštitut FSPN.
- Yoon, Young Chul in Qwangho E. 2002. Framing international conflicts in Asia: A comparative analysis of news coverage of Tokdo. V: Gilboa, Eytan (ur.), *Media and conflict*, 89-115. New York: Transnational Publishers, Inc.
- Van den Berghe, Pierre L. 1967. Dialectic and Functionalism: Toward a Synthesis. V: N. J. Demerath in Richard A. Peterson (ur.), *System, Change, and Conflict*, 293-306. New York: The Free Press.

Strokovni in časopisni članki:

- Dahrendorf, Ralf. 1989. Čudni konec socializma. *Naši razgledi* 18, 542-544.
- Dahrendorf, Ralf. 1989. Tri stoletja sanj (Razgovor). *Teorija in praksa* 6-7, 854-859.
- Jogan, Maca. 1976. Ralf Dahrendorf in razredni konflikt v 'industrijski' družbi. *Časopis za kritiko znanosti* 17/18, 46-71.
- Keane, John. 1990. Intervju Johna Keanea z Ralfom Dahrendorfom. *Časopis za kritiko znanosti* 132/133, 98-105.
- Pušnik, Maruša. 2004. Novičarsko upravljanje z javnim mnenjem. *Teorija in praksa* 3-4, 678-689.
- Žokalj Jesih, Bojana. 2003. »Resne raziskave o morebitni pristranskosti medijev še ni«. *Svobodna misel*. Let. 41, št.19, 10.oktober, 20-21.

Časopisni komentarji:

- Bauman, Bojan. 2002. Ministrova neomajnost. *Večer*. 27. 07., 5.
- Brelec, Metod. 2003. Nestrpni toni iz juga. *Demokracija*. 04. 09., 3.
- Koron, Davorin. 2003. Vojne med sosedi pač ne bo. *Primorske novice*. 05.09., 2.
- Maksimovič, Branko. 2003. Sosedi in prijatelji. *Večer*. 14. 05., 2.
- Mecilošek, Robert. 2001. Lahkotnost sprenevedanja. *Primorske novice*. 08.06., 2.
- Rakovac, Milan. 2003. Mrhovinarji na moji rami. *Primorske novice*. 09. 09., 18 .

- Rojc, Žare. 2003. Čas za zrelost. *Večer*. 13. 03., 5.
- Senković, Zoran. 2001. Zvita vrv in kača. *Dnevnik*. 11. 06., 2.
- Slabe, Damijan. 2003. Priložnost za evropeizacijo. *Delo*. 08. 10., 5.
- Slivnik, Danilo. 2003. Lutkarji s čolni. *Mag*. 17. 09., 27.
- Trampuš, Jure. 2002. Piranska ribiška vojna. *Mladina*. 12. 08., 8.
- Ugrin, Boris. 2003. Kaj ribe, nafta! Primorske novice. 12. 08., 2.
- Vidmajer, Saša. 2001. Težave s sporazumom. *Delo*. 23. 05., 1.
- Vidmajer, Saša. 2001. Meja na morju je v zraku. *Delo*. 06.09., 1.
- Vidmajer, Saša. 2003. Ste pozabili na kurtoaznost? *Delo*. 06. 09., 10.

14 PRILOGE

14.1 PRILOGA A: KODIRNI LIST

KODIRNI LIST SPREMENLJIVK S ŠIFRANTOM VREDNOSTI ZA ANALIZO ČASOPISNIH KOMENTARJEV

RAZISKAVA: OBLIKOVANJE SPORNIH TEM V JAVNOSTI
Ljubljana-Koper: 12. JULIJ 2005

Nosilec: Andrej Pinter
e-mail: andrej.pinter@guest.arnes.si

Raziskovalna skupina za **KODIRANJE ČASOPISNIH KOMENTARJEV** (e-naslovi):
Špela Lenardič (spela_len@hotmail.com)
Tadeja Hočevar (tadejapiki@yahoo.com)
Andreja Vezovnik (andrejavezovnik@yahoo.com)
Jerneja Domajnko (pomiranca@yahoo.com)

Navodilo za določanje vrednosti spremenljivk:

RAZISKOVALCI/KODERJI

- Šifre: (1) Špela Lenardič
(2) Jerneja Domajnko
(3) Tadeja Hočevar
(4) Andreja Vezovnik
(5) Blaž Lenarčič
(6) Peter Sekloča
(7) Eva Podovšovnik
(8) Mojca Pajnik
(9) Andrej Pinter

ENOTA ANALIZE: PRISPEVEK

1) Ključna beseda prispevka:

Zapiši vrednost (od 1 do 6) v kodirni list z rešitvami!

VREDNOSTI:

1	EU
2	ilegalni prehodi meje
3	odnosi CRO-SLO
4	stanovanjska politika
5	delovanje sodstva
6	obolevanje za rakom

2) Časopis:

Zapiši vrednost (od 01 do 26) v kodirni list z rešitvami!

VREDNOSTI SPREMENLJIVKE:

- 01 Delo
- 02 Dnevnik
- 03 Večer
- 04 Slovenske novice
- 05 Dolenjski list
- 06 Primorske novice
- 07 Gorenjski glas
- 08 Gospodarski vestnik
- 09 Kmečki glas
- 10 Mladina
- 11 Nedeljski dnevnik
- 12 Nedelo
- 13 Mag
- 14 Panorama
- 15 Svobodna misel
- 16 Štajerski tednik
- 17 Vestnik Murska Sobota
- 18 Družina
- 19 Delavska enotnost
- 20 Finance
- 21 Ampak
- 22 Novi tednik Celje
- 23 Jana
- 24 Manager
- 25 Demokracija
- 26 Denar
- 27 7D
- 28 Naša žena

3) Datum prispevka: (dd/mm/ll)

Zapiši v kodirni list z rešitvami!

4) Koliko je v besedilu konfliktov?

Zapiši **število konfliktov** v kodirni list z rešitvami!

KONFLIKT (OPREDELITEV). Konflikt je izrecno omenjeno nasprotje med stališči, ocenami dogodkov, dejstev in tudi med dejanji o nekem skupnem objektu pozornosti, pri čemer (a) sta identificirani vsaj dve strani oziroma vsaj dva akterja, ki sta vanj dejansko vpletena oziroma se nanašata na skupni objekt, **ali (b)** so omenjena tudi nasprotja med prihodnjim delovanjem, napovedmi in obljubami o nekem skupnem objektu pozornosti – npr. “bi se v nasprotju z XY opredelil”, “če WW stori to, bom storil”, “napovedujem, da bomo ukrepali proti...” itd., **ali pa (c)** neka tretja oseba predvideva, da bo konflikt med akterji o nekem skupnem objektu pozornosti šele nastal.

Nujne sestavine konflikta so torej: skupni objekt pozornosti, dva ali več akterjev, ki se nanašata na skupni objekt pozornosti, ter določljivo nasprotje med akterjema oz. akterji o tem skupnem objektu pozornosti!!!

VREDNOSTI SPREMENLJIVKE: 1, 2, 3, 4, 5 ... → (naravna števila)

OPOMBA: ker gre za analizo časopisnih **KOMENTARJEV**, ni pričakovati, da bi bilo konfliktov (izrecno omenjenih nasprotij itd...) v besedilih več kot pet. Vseeno pa vrednost te spremenljivke določimo s preprostim štetjem.

5) Vsebina »jabolk spora«?!

Poišči največ 3 skupne objekte oziroma “jabolka spora” (JS) v besedilu in:

- Izpolni okenca JABOLKA SPORA: JS1, JS2, JS3 v **kodirnem listu z rešitvami**,

in sicer tako, da vneseš vrednosti iz **ŠIFRANTA** “jabolk spora” (glej spodaj).

- Izpolni ustrezno v **kodirnem listu za JS**,

in sicer tako, da zapišeš formulacije izbranih JS.

JABOLKO SPORA (OPREDELITEV). Jabolko spora (JS) je vprašanje ali konkreten problem, ki opredeljuje KONFLIKT, je njegovo izhodišče. Jabolko spora je vselej skupni objekt pozornosti dveh ali več akterjev. Če je konflikt torej abstraktna celota različnih stališč, različnih možnosti opredeljevanja do spornega vprašanja oz. do jabolka spora, je jabolko spora konkretna vsebina, konkretno sporno vprašanje. JS je praviloma neko stališče, lahko pa je tudi interpretacija dogodka, ocena prihodnjega delovanja in predmet delovanja ipd. JS se vsebinsko povezujejo z različnimi **temami**.

POJASNITEV: Če, denimo, opazujemo teme v daljšem časovnem obdobju, se nekatera “jabolka spora” pojavljajo večkrat in pritegnejo tudi zelo drugačne akterje (tipičen primer – ali naj Slovenija vstopi v EU?), konflikti pa se spreminjajo – torej ista jabolka spora lahko v več časovnih točkah zajamejo različne akterje, njihova stališča se lahko modificirajo ipd.

POZOR: Za ponazoritev razlike med konfliktom (v analiziranem besedilu) in jabolkom spora (v analiziranem besedilu) velja naslednja misel: lahko se zgodi, da imamo več JS, pa iste akterje – tehnično je to tudi novi konflikt – ampak, seveda, JS je ves čas isti! Lahko pa se zgodi obratno, namreč, da so akterji ob različnih časovnih točkah isti, da so tudi na istih pozicija, vendar vsakič obravnavajo drugačno JS! Torej ta slednji primer govori o obnavljanju konflikta in po drugi strani o spreminjanju JS.

Seznam JS naj bo razvrščen po zaporedju, kot se JS sama pojavijo v besedilu.

Če bo v komentarju vseeno število JS več kot 3, izberi najbolj izpostavljene = spr. 6!

ŠIFRANT JABOLK SPORA – VREDNOSTI SPREMENLJIVKE:

- 01 določitev nove meje Slovenije s Hrvaško
- 02 naklonjenost mednarodni arbitraži za ureditev meje med SLO in CRO
- 03 delovanje SOPSa – sporazuma o obmejnem prometu in sodelovanju
- 04 izdajanje prepustnic za prehod meje med SLO in CRO
- 05 aretacija Joška Jorasa
- 06 sporazum med Drnovškom in Račanom
- 07 razglasitev izključne gospodarske in ekonomske cone

- 08 vključitev Slovenije v EU
- 09 povečevanje nezakonitega priseljevanja znotraj EU
- 10 vključitev Hrvaške v EU
- 11 večje možnosti zaposlovanja (dela) v EU
- 12 povečevanje obsega kmetijskih subvencij
- 13 nekonkurenčnost slovenskega gospodarstva po vstopu v EU
- 14 uporaba slovenskega jezika v institucijah EU
- 15 sprejem ustavne pogodbe v EU
- 16 uvedba evropske monetarne unije
- 17 vlaganje tujih investitorjev iz EU v slovensko gospodarstvo

- 18 zaostanki na slovenskih sodiščih
- 19 sprememba kazenske zakonodaje za večjo učinkovitost sodstva
- 20 previsoke plače sodnikov
- 21 razplet afere Depala vas
- 22 razplet afere Miro Petek
- 23 vpliv politike na delovanje sodstva
- 24 uporaba prisluškovalnih metod
- 25 delo varuha človekovih pravic

- 26 nepravilnosti v Zbiljskem Gaju
- 27 učinkovitost nacionalne stanovanjske varčevalne sheme
- 28 sprejetje zakonov o nepremičninah, najemništvu in trgovanju z nepremičninami
- 29 možnost nakupa nepremičnin za tujce
- 30 uvedba licenc za posrednike z nepremičninami
- 31 razpisovanje neprofitnih stanovanj
- 32 posodabljanje zemljiške knjige
- 33 neurejeno lastništvo stanovanj nekdanje JLA

34 drugo !!!

OPOMBA: Če “jabolkom spora”, ki jih omenja besedilo komentarja, ni mogoče prirediti vrednosti iz zgornjega nabora, avtomatično dobijo vrednost 34 = drugo. Ne pozabi zapisati JS v kodirni list za JS – dodaten dokument!

6) Glede na kritične parametre razvrsti jabolka spora:

- a. po obsegu v besedilu (obseg je število stavkov)
 - i. število stavkov za JS1
 - ii. število stavkov za JS2
 - iii. število stavkov za JS3

OPOMBA: pri štetju stavkov v zvezi z JS lahko pride do nejasnosti, kje ga začeti in kje zaključiti. Sprejeti dogovor raziskovalcev in koderjev je naslednji: (1) *štejemo stavke od točke, ko je JS omenjeno, do točke, ko besedilo dokončno preneha govoriti o JS*, (2) *pri tem iz štetja izločimo prinjene dele, ki so daljši od 3 stavkov*. (3) *Štejemo stavke, ne povedi – upoštevamo torej naslednja ločila: veliko začetnico in piko!!!* (4) *smiselno presodimo, kje besedilo dejansko govori o JS – ali se o tem tudi posvetujemo*.
OPOMBA: Izkazalo se je, da obstajajo tudi primeri, ko sta v istem stavku dve ali več JS.

- b. po izpostavljenosti
 - i. izpostavljenost JS1
 - ii. izpostavljenost JS2
 - iii. izpostavljenost JS3

VREDNOSTI SPREMENLJIVKE: omemba JS v podnaslovu = 1 tč, omemba stališča v “obbesedilnem izseku” = 2 tč; omemba stališča v naslovu = 3 tč. Končna vrednost je **seštevek!**

- c. po številu vseh akterjev, ki so v besedilu vključeni v konflikt
 - i. št. akterjev pri JS1
 - ii. št. akterjev pri JS2
 - iii. št. akterjev pri JS3

OPOMBA: pri preštevanju akterjev velja biti pozoren na naslednje: *Akterji, ki so vključeni v konflikt, so vsi tisti akterji (posamezniki, skupine, institucije, države ipd.), za katere vemo, kakšno stališče oziroma kakšno pozicijo zavzemajo v odnosu do JS!!!* Ergo: če komentator ni opredeljen v odnosu od JS, ga tudi ne štejemo med akterje v tej spremenljivki.

d. opredeli vlogo posameznih JS v avtorjevi (komentatorjevi) argumentaciji   i. vloga JS1ii. vloga JS2iii. vloga JS3

VREDNOSTI SPREMENLJIVKE: avtor se kakorkoli opredeli do JS = **1 tč**. Avtor opozori na svoje razmišljanje o JS v kakšnem drugem besedilu = **1 tč**. JS avtor izpelje iz različnih stališč akterjev, pri čemer ti niso bili med seboj neposredno v skupni konfliktni situaciji = **2 tč**. Avtor opredeli neko stopnjo obče pomembnosti JS = **3 tč** (obča pomembnost je pomembnost *za vse*, za celotno javnost ali državo: npr. ta JS je ključen za prihodnost Slovenije).
Končna vrednost je **seštevek!**

ENOTA ANALIZE: JS

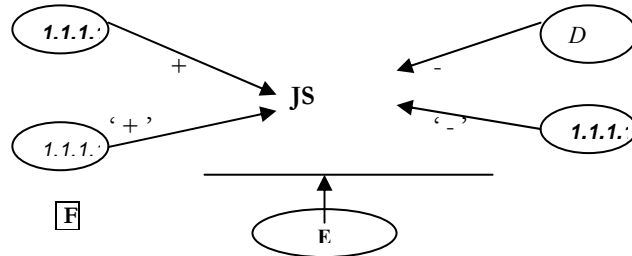
7) Ob vsakem "jabolku spora" (JS) opredeli pet tipičnih pozicij v konfliktu:

JS 1: a b c d e f

JS 2: a b c d e f

JS 3: a b c d e f

SLIKA KONFLIKTA ZA POSAMEZNO JS – **TIPICNE POZICIJE:**

VREDNOSTI SPREMENLJIVKE:

A akterji, ki so brezpogojno za stališče, ki je predmet spora

B akterji, ki so s pridržkom za stališče, ki je predmet spora

C akterji, ki so s pridržkom proti stališču, ki je predmet spora

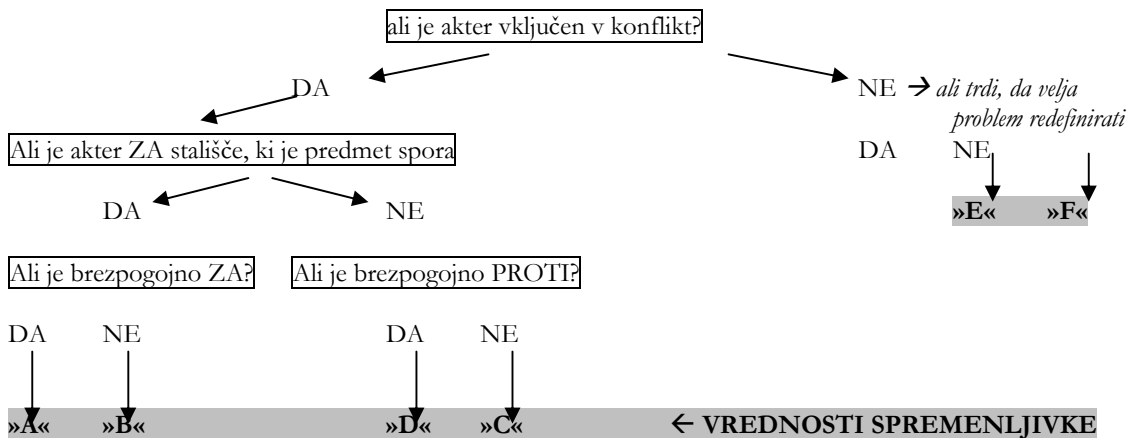
D akterji, ki so brezpogojno proti stališču, ki je predmet spora

E akterji, ki zagovarjajo redefinicijo problema oziroma JS

F komentator se ne opredeli do JS (samo za komentatorja!!!)

OPOMBA: Pri postopku, s katerim lahko določimo vrednosti te spremenljivke, lahko nastopijo težave pri razlikovanju a od b ali c od d; pogosto tudi ni jasno, ali je prava vredost za akterja b ali c. INFORMACIJA z uvajalnega seminarja, ki rešuje to zadrego, je bila, da lahko postopek določanja vrednosti poteka na naslednji način:

(1) Pozicije opredeljujemo le za tiste akterje, ki so vključeni v konflikt. (2) Ugotovimo, ali je akter za ali proti JS, kakor smo ga napisali v spremenljivki 6! (3) ugotovimo ali je akter brezpogojno za oziroma proti. Ta postopek imenujemo tudi Osgoodov postopek določanja vrednosti. Takle pa je njegov organigram:

V primeru, ko ni mogoče odpraviti nejasnost, je vselej na voljo še posvet z nosilcem projekta.

8) Za vsa "jabolka spora" razvrsti vrsto akterjev, ki so vključeni v konflikt

JS 1:

- A 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- B 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- C 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- D 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- E 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e

JS 2:

- A 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- B 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- C 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- D 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- E 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e

JS 3:

- A 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- B 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- C 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- D 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e
- E 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 + a, b, c, d, e

VREDNOSTI SPREMENLJIVKE:

prva dimenzija 1- 7: (1) POSAMEZNIK, (2) NEORGANIZIRANA SKUPINA (naključna skupina, množica, razpršena ali neorganizirana skupnost, tudi skupine v organiziranih skupinah – npr. »del stavkajočih«, »navijači slovenske reprezentance so po tekmi v Zagrebu protestirali«), (3) ORGANIZIRANA SKUPINA (društvo, stranka, sindikat, tudi skupina v organizirani skupini skupini – npr. ena od struj v LDS, (4) INSTITUCIJE (uradni organi, zavodi, podjetja, veje oblasti ipd). (5) širše GEOGRAFSKO OBMOČJE znotraj države, npr. regija, pokrajina, mesto, kraj, (6) DRŽAVE; **(7) KOMENTATOR !!!**

druga dimenzija a-e: PREDSTAVLJANJE oz. ZASTOPANJE (a) predstavlja skupino, (b) predstavlja institucijo, (c) predstavlja širše geografsko območje, (d) predstavlja državo, (e) ne predstavlja ničesar-nikogar.

POZOR: *Predstavniska vloga akterja mora biti v besedilu izrecno opredeljena, sicer ni mogoče določiti vrednosti. Posamezni akterji imajo lahko tudi več vlog, zato se – tudi če se zdi iz konteksta povsem jasno – uporabljajo le izrecno omenjene vrednosti.*

OPOMBE: * število akterjev, ki smo jih razvrstili po zgornji tipologiji mora biti enako številu, ki smo ga zapisali v 7c!! * če je akter avtor besedila oziroma komentator, mu pripišemo 7, ne 1! * pozicijo komentatorja je treba obvezno opredeliti!!! * posamezni akterji dobijo pri tej spremenljivki dve vrednosti – glede na dve dimenziji, prvo in drugo.

- 9) **Oceni VRSTO KONFLIKTNOSTI med ekstremnimi pozicijami »a« in »d« v izbranem JS;** tj. med najbolj oddaljenima stališčema v konfliktu! **V oklepaju so vrednosti z lestvice, ki jo uporabljamo v SPSS bazi podatkov (a=0, b=1, itd.)**
- (0) Ni dveh takšnih pozicij!!
 - (1) Akterji niso neposredno v stiku (njihova stališča si nasprotujejo vendar niso v neposredni komunikaciji oziroma v skupni situaciji)
 - (2) Blag konflikt (akterji so v stiku, konflikt je neizrazit)
 - (3) Izrazit konflikt (akterji so v stiku, gre za izključnosti stališč akterjev)
 - (4) Oster konflikt (akterji so v stiku, med njimi obstaja spor, se ostro odzivajo na nasprotnikova stališča, praviloma se na isto vprašanje odzoveta obe strani.)

Stopnjevanje vrednosti zgornje lestvice narašča glede na vrsto konfliktno situacije.

Zgled za vrednost »b« ponuja besedilo z naslovom »Praktične težave«, ki je pripeto ob koncu dokumenta.

- odlomek iz besedila: »...praktične težave pri prehajanju meje...dvojna kontrola...« = vrednost »b« - ARGUMENT za določitev vrednosti: Obmejni prebivalci očitno niso zadovoljni z izvajanjem sporazuma o obmejnem prometu, ki sta ga določila ministrstva, vendar niso neposredno v konfliktu z oblastjo, niso se pritožili na ministrstvo ali demonstrirali itd.
- odlomek iz besedila: »...še vedno lahko lovijo s pri nas prepovedanimi ramponi...« = vrednost »b« - ARGUMENT za določitev vrednosti: Nekateri ribiči kršijo oziroma ne spoštujejo ribolovna določila, prakse različnih ribičev so torej konfliktno, niso pa v ribiči kot akterji v neposrednem konfliktu zaradi tega.

Zgled za vrednost »c«, »d« in »e« ponujajo besedila z naslovom »Mrhovinar na moji rami«, »Nestrpni toni iz juga« ki smo jih obravnavali na enem od uvajalnih seminarjev.

- odlomek iz besedila Mrhovinar na moji rami: »...so se kislo nasmihali...« = vrednost »c« - ARGUMENT za določitev vrednosti: Akterji so v stiku in si v pogledih nasprotujejo, a niso ne v izrazitem konfliktu, ne v kakšnem izrecnem sporu.
- odlomka iz besedila Nestrpni toni iz juga: »Picula:...Slovenje se ne tiče...«; »Hrvaška ni »želela potrditi sporazuma Drnovšek Račan...«; itd. = vrednost »d« - ARGUMENT za določitev vrednosti: akterji so v stiku, neposredno se odzivajo na stališča ali dejanja drugih.
- odlomka iz besedila Mrhovinar na moji rami: Tomič: »...napoved...« Rupel: »...ostre reakcije; grožnje za vstop v EU...« = vrednost »e« - ARGUMENT za določitev vrednosti: akterji so v neposrednem stiku, nastopajo proti akterjem, ki imajo nasprotna stališča!

NAPOTEK: Ko obstaja več akterjev na neki poziciji (tj. npr. pozicijo »a« zagovarja več različnih akterjev), izberi tistega, ki je vključen v čim višjo vrsto konflikta, ki je povezana s posamezno pozicijo, tj. skupino akterjev!

NAPOTEK: Če ni dveh ekstremnih pozicij, ne moremo pripisati drugega kot »a«. – tj. »ni dveh takšnih pozicij«.

POMEMBNO: Za določitev vrednosti te spremenljivke je dovolj, da je mogoče že samo enemu akterju s pozicije »a« ali »d«, pripisati neko vrednost za spremenljivko **vrsto konfliktnosti**.

- 10) **Oceni VRSTO KONFLIKTNOSTI med nasprotnimi pozicijami o JS s pridržkom, tj. med b in c!!!** V oklepaju so vrednosti z lestvice, ki jo uporabljamo v SPSS bazi podatkov (a=0, b=1, itd.)
- (0) Ni dveh takšnih pozicij!!
 - (1) Akterji niso neposredno v stiku (njihova stališča si nasprotujejo, vendar niso v neposredni komunikaciji oziroma v skupni situaciji)
 - (2) Blag konflikt (akterji so v stiku, konflikt je neizrazit)
 - (3) Izrazit konflikt (akterji so v stiku, gre za izključnosti stališč akterjev)
 - (4) Oster konflikt (akterji so v stiku, med njimi obstaja spor, se ostro odzivajo na nasprotnikova stališča, praviloma se na isto vprašanje odzoveta obe strani.)

Določitev vrednosti kot zgoraj, za spremenljivko 9!!

NOVO!!! Če pri obeh spremenljivkah 9 in 10 za analizirano JS obakrat pripišemo vrednost »a«, potem **kombiniramo** pozicije in tako rešimo **samo spremenljivko 12!** **Primer:** pri analiziranem JS imamo z akterji zapolnjene naslednje pozicije b, d in f. Torej, na spremenljivka 9 je vrednost »a-ni dveh takšnih pozicij«, na spremenljivki 12 pa je vrednost tudi »a-ni dveh takšnih pozicij« – vendar tu naredimo izjemo in vzamemo poziciji akterjev b in d, kot da odgovarjata kriteriju za spremenljivko 10!!!

- 11) **Oceni stopnjo PRIPRAVLJENOSTI ZA SODELOVANJE med ekstremno nasprotnimi pozicijami** – tj. med najbolj oddaljenima stališčema v konfliktu, ki sta izrecno omenjena v prispevku a

in d – v izbranem konfliktu! V oklepaju so vrednosti z lestvice, ki jo uporabljamo v SPSS bazi podatkov (a=0, b=1, itd.).

- a. (0) Ni dveh takih pozicij
- b. (1) Ni pripravljenosti
- c. (2) Pripravljenost za sodelovanje pod določenimi pogoji
- d. (3) Brezpogojna pripravljenost za sodelovanje
- e. (4) Razreševanje konflikta

NAPOTEK: Ko obstaja več akterjev in več stopenj pripravljenosti sodelovanja, izberi najvišjo obliko, ki je povezana s posamezno pozicijo, tj skupino akterjev!

POMEMBNO!!! Če ni dveh ekstremnih pozicij, ne moremo pripisati druge vrednosti kot »a«.

12) Oцени stopnjo PRIPRAVLJENOSTI ZA SODELOVANJE med nasprotnimi pozicijami – tj. b in c; podobno kot pri spremenljivki 10 – **v izbranem konfliktu!!!** V oklepaju so vrednosti z lestvice, ki jo uporabljamo v SPSS bazi podatkov (a=0, b=1, itd.).

- a. (0) Ni dveh takšnih pozicij
- b. (1) Ni pripravljenosti
- c. (2) Pripravljenost za sodelovanje pod določenimi pogoji
- d. (3) Brezpogojna pripravljenost za sodelovanje
- e. (4) Razreševanje konflikta

NAPOTEK: Ko obstaja več akterjev in več stopenj pripravljenosti za sodelovanje, izberi najvišjo, ki je povezana s posamezno pozicijo, tj skupino akterjev.

POMEMBNO!!! Če pri obeh spremenljivkah 11 in 12 za isto JS pripišemo vrednost »a«, potem **kombiniramo** pozicije in s tem rešimo **samo spremenljivko 12!** **Primer:** pri analiziranem JS imamo z akterji zapolnjene naslednje pozicije a, c, e in f. Torej, na spremenljivka 11 je vrednost a, na spremenljivki 12 pa je vrednost tudi a – vendar tu naredimo izjemo in vzamemo a in c, kot da odgovarjata kriteriju za spremenljivko 12!!!

13) Katera od pozicij izraža najvišjo PRIPRAVLJENOST ZA SODELOVANJE?

VREDNOSTI SPREMENLJIVKE:

A	(1) akterji, ki so brezpogojno za stališče, ki je predmet spora
B	(2) akterji, ki so s pridržkom za stališče, ki je predmet spora
C	(3) akterji, ki so s pridržkom proti stališču, ki je predmet spora
D	(4) akterji, ki so brezpogojno proti stališču, ki je predmet spora
E	(5) akterji, ki zagovarjajo redefinicijo problema oziroma JS
F	(6) nihče od akterjev ne izraza pripravljenosti

V oklepajih zgoraj so vrednosti z lestvice, ki jih zaradi transformacije tekstovne informacije v alfa-numerično uporabljamo v SPSS bazi podatkov (a=1, b=2, c=3, itd.).

NAPOTEK: Ko na neki poziciji obstaja več akterjev in ti izkazujejo več stopenj pripravljenosti za sodelovanje, izberi najvišjo!

14) Javnomenjska glasovanja

14.1) Je v zvezi z »JS« omenjeno javnomnenjsko glasovanje?

- 0 = ne
1 = da

14.2) Katero od pozicij glede na JS podpirajo rezultati (gl. vrednosti a-e pri spremenljivki 8)

A	(1) akterje, ki so brezpogojno za stališče, ki je predmet spora
B	(2) akterje, ki so s pridržkom za stališče, ki je predmet spora
C	(3) akterje, ki so s pridržkom proti stališču, ki je predmet spora
D	(4) akterje, ki so brezpogojno proti stališču, ki je predmet spora
E	(5) akterje, ki zagovarjajo redefinicijo problema oziroma JS
F	(6) nikogar

Opomba: V oklepajih zgoraj so vrednosti z lestvice, ki jih zaradi transformacije tekstovne informacije v alfa-numerično uporabljamo v SPSS bazi podatkov (a=1, b=2, c=3, itd.).

- 15) **Koliko konkretnih posledic JS, ki izhajajo iz konflikta, je izrecno omenjenih v besedilu** (ang. aspects of issue)?
V osnovni kodirni list vnesi številko, v posebni KODIRNI LIST ZA POSLEDICE pa (s ključno besedo) izrecno omenjene posledice.
- 16) **Koliko oblik razreševanja JS je izrecno omenjenih** (ang. policy)?
V osnovni kodirni list vnesi številko, v POSEBNI KODIRNI LIST ZA POLITIKE pa (s ključno besedo) izrecno omenjene oblike.
- 17) **Komu od akterjev je v besedilu pripisana odgovornost za nastanek konflikta JS** (gl. vrednosti a-e pri spremenljivki 8)?
A (1) akterjem, ki so brezpogojno za stališče, ki je predmet spora
B (2) akterjem, ki so s pridržkom za stališče, ki je predmet spora
C (3) akterjem, ki so s pridržkom proti stališču, ki je predmet spora
D (4) akterjem, ki so brezpogojno proti stališču, ki je predmet spora
E (5) akterjem, ki zagovarjajo redefinicijo problema oziroma JS
0 (0) nikomur
Opomba: V oklepajih zgoraj so vrednosti z lestvice, ki jih zaradi transformacije tekstovne informacije v alfa-numerično uporabljamo v SPSS bazi podatkov (a=1, b=2, c=3, itd.).
- 18) **Komu od akterjev je v besedilu pripisana odgovornost, da sproži aktivnosti za delovanje v skladu z rešitvijo JS?**
A (1) akterjem, ki so brezpogojno za stališče, ki je predmet spora
B (2) akterjem, ki so s pridržkom za stališče, ki je predmet spora
C (3) akterjem, ki so s pridržkom proti stališču, ki je predmet spora
D (4) akterjem, ki so brezpogojno proti stališču, ki je predmet spora
E (5) akterjem, ki zagovarjajo redefinicijo problema oziroma JS
0 (0) nikomur
Opomba: V oklepajih zgoraj so vrednosti z lestvice, ki jih zaradi transformacije tekstovne informacije v alfa-numerično uporabljamo v SPSS bazi podatkov (a=1, b=2, c=3, itd.).

HVALA ZA SODELOVANJE!!!

VEČER
15.04.2003DANES
REPUBLIKA SLOVENIJA**Praktične težave**

Slovenija ina menda s Hrvaško izredno dobre odnose. Kot pravi slovenski zunanji minister dr. Dimitrij Rupel, pa imata državi "nekatero praktično težavo, nekaj starih in nekaj novih". Kako lahko razumemo te "praktične" težave, je tudi po večeršnjem koprskem delovnem srečanju ministra Rupla s hrvaškim kolegom Toninom Piculo ostalo bolj kot ne odprto.

Gotovo minister Rupel ni imel v mislih, da državam takšne težave kje pridejo prav, ker so potem naši in njihovi politiki pred javnostjo še pomembnejši. Bolj povedna je sicer njegova želja ob koncu skupne tiskovne konference v znameniti Pretorski palači, da ministra upata, da ju poleti ne bodo znova presenetile "počitniške afere iz Piranskega zaliva". Če inu mo to v mislih, potem si praktične težave pravzaprav lahko prevajamo z modernim diplomatskim jezikom, saj v angleščini "practical joke" (prevod kalka: praktična šala) seveda pomeni potegavščina.

Takšna praktična težava oziroma potegavščina je spremljala tudi večerajšnji, diplomatsko vtiudni in, verjamemo, sicer odprti pogovor med ministroma. Na umaškem območju so se namreč namenili z buldožerji porušiti okrog 800 počitniških lesenih hišic in lop, ki so si jih Slovenci postavili na koščkih zemlje ob morju, kupljene že v nekdanji skupni državi, so pa menda res postavljene na črno. Takšna praktična težava ali potegavščina je seveda tudi podpis sporazuma med ministroma o poenostavljanju mejne kontrole med državama. Če bi to bilo resno, bi nemara praktične težave ljudi z režimom Sopsa ne bile tako hude, kot so zdaj, ko so omenjeni sporazum z aprilom začeli tudi izvajati. Vsaj prebivalci ob mejnem prehodu Razkrižje-Barfi bi morda po tem sporazumu lažje prehajali mejo med državama in bi kontrola, če sploh, imeli na enem mestu, na skupni ploščadi, kot to menda predvideva ta sporazum. Recimo pri hrvaški kontrolni točki v Barfih. Bi, če bi se ministra res kaj zmerila. Toda v imenu tjemno dobrih sosedskih odnosov se raje nista.

Ampak voljo za čim pogostejša srečanja pa imata. Zato namreč, da bi težave lahko reševala sproti. Še ena praktična težava oziroma potegavščina. Ko so ju lani presenetili incidenti na morju in še posebno pripor Jožka Jorasa, Picula naenkrat ni imel nobene volje, da bi se srečal s slovenskim kolegom, pa če se je temu zadeva zdela še tako pereča, zlasti zato, ker je mož odklanjal hrano. Ali pa, če hrvaška stran omeni problem hrvaških deviznih varčevalcev nekdanje Ljubljanske banke, jo slovenska stran šaljivo napoti na multilateralo in sukcesijo, pa čeprav je nekaj slovenskih predstavnikov lani že priznavalo, da ne bi bilo slabo, ko bi se državi začeli morda dvostransko praktično pogovarjati o tej težavi.

Praktična težava, torej potegavščina, je tudi famozni sporazum o meji. Hrvaška ga je potisnila globoko v zamrzovalnik, ampak razne zamisli o razglasitvi ekskluzivne ekonomske cone na morju grozijo, da bo sporazum ne samo ostal zamrznjen, ampak se bo kmalu še usmradil. Mimogrede, skupna skrb za ekološko varstvo Jadranskega morja je tudi bolj potegavščina, če pa po Sopsu hrvaški ribiči v skupnem ribolovnem območju, denimo v južni polovici Piranskega zaliva, še zmeraj lahko lovijo s pri nas prepovedanimi ranploni in kočami.

Hja, državam pa je le uspelo najti dogovor o vsaj eni veliki praktični težavi: končno sta dosegli sporazum o nuklearni v Krškem. Mimogrede, ministra Rupel in Picula si za to veliko praktičnih zaslug že ne moreta lastiti, čeprav se tega veselita. Ampak zdaj se, da tudi pri tem sporazumu medsebojna zaloga potegavščin med državama praktično še ni izčrpana.

Boris Jaušovec

14.2 PRILOGA B: PRIMERI TREH ANALIZIRANIH KOMENTARJEV

Urad vlade za informiranje

43 466

KOMENTAR

Zgodba o ratifikaciji sporazuma o obmejnem prometu in sodelovanju s Hrvaško se v zadnjih tednih spreminja v nekakšno osladno nadaljevanje tipa Melrose Place, v kateri nekateri akterji iz epizode v epizodo spreminjajo svoje obnašanje, kar omogoča, da se zgodba nikoli ne dokonča. Nerodno pa je, če poskušamo odnose med dvema državama uravnavati v skladu s takšnimi scenariji, saj v tem primeru običajno ni moč pričakovati srečnega konca, ki je sicer na malih ekranih pričakovan in razumljiv sam po sebi.

Ko je pred dobrimi tremi leti v slovenskem parlamentu prišlo do blokade ratifikacije omenjenega sporazuma, je politika na koncu na nek način vsaj začasno prevzela odgovornost na ustavno sodišče, ki naj bi presodilo, če nekatera določila zares prejšnjicirajo potek meja na morju, kar je bil takrat argument, ki so ga najbolj glasno zastopali v takratni SLS. Iz izjav večine parlamentarnih strank je bilo tedaj tudi razumeti, da ratifikacijo zavračajo predvsem zaradi takšnih pomislekov.

Robert Mecilošek

PRIMORSKE NOVICE
08.06.2001

Lahkotnost sprenevedanja ²

Ustavno sodišče je medtem presodilo, da omenjene trditve niso utemeljene, kar naj bi pomenilo, da lahko pričakujemo skorajšnjo ratifikacijo sporazuma, vsekakor pa še pred poletnimi počitnicami. Zal pa se v zadnjih dneh potrjuje prepričanje, da je mazohizem nekakšna stalnica dela slovenske politike, saj je lahkotnost sprenevedanja v nekaterih primerih presenetljiva. Zdi se, da nekatere stranke sporazum o obmejnem sodelovanju s Hrvaško še vedno razumejo kot nekakšno blago za menjavo, in ne kot sredstvo, ki naj bi slovenskim državljanom v obmejnih območjih v prehodnem obdobju vsaj malce olajšalo vsakdanje življenje. Glede na vse omenjeno se namreč zdi, da pri delu politike sploh ne gre za iskreno željo, da bi sodelovanje s Hrvaško dejansko razvili na višjo stopnjo.

V tem pogledu so zato veliko bolj dostedni tisti politiki, ki že od samega začetka jasno nasprotujejo omenjenemu sporazumu, saj so ob tem na enak način izrazili tudi prepričanje o 'krivičnosti' razmejitve med Hrvaško in Slovenijo, vendar ne zgolj zaradi Piranskega zaliva, temveč zaradi poteka meje, ki naj bi bila pomaknjena precej proti notranjosti območja, ki se danes imenuje Hrvaška. Slovenska politika si je z najnovejšo zahtevo SLS+SKD nakopala novo nepotrebno breme, saj lahko še enkrat zgolj ugotovimo, da dokazovanje slovenskosti Piranskega zaliva in naselij ob Dragonji nima nobene neposredne zveze s sporazumom, ki je nastal prav zaradi želje, da bi tovrstne globalne nesporazume ločili od nekaterih vsakdanjih zagat.

Vse to se dogaja v obdobju, ko na vse načine hitimo proti EU. Natu in še kam. Dokazujemo, da smo že na ravni, ko bi morali biti v omenjeni zruški že 'včera'. Če nič drugega, si moramo ob tem priznati, da smo še pravi začetniki, ko gre za umetnost reševanja posameznih dilem, tako doma kot tudi v odnosih s posameznimi državami. Ali si lahko zamislimo, kako bi delovala, denimo, EU, če bi iz meseca v mesec in iz leta v leto odlagali posamezne težave v predale in čakali na nekakšne čudeže, za katere pa zagotovo vemo, da jih ne bo?

Zgodbo s Hrvaško bomo morali razplesti sami, saj v obeh državah ponovno ugotavljamo, da arbitraža morda le ni najboljša rešitev. Pri tem seveda ne zagovarjamo odstopanja od temeljnih nacionalnih interesov; naloga politike pa je, da realno oceni, kaj dejansko so omenjeni nacionalni interesi, kaj pa zgolj trmasto zagovarjanje (samo) lastnih stališč. V zgodovini verjetno še ni bilo uspešnih pogajanj, če ni bilo na obeh straneh pripravljenosti na sklepanje kompromisov, in tako bo moralo biti tudi v našem primeru.

ustavno sodišče

SLS

Ali tops prepovedava podelje meje na morju?

kon

konst. ratifikacija SOPS (slo. parlament) del slo. politike ozi. nekatere stranke

pod.

pod.

pod.

argorionit slo politike

126

ODMEV

Ministrova neomajnost

Janez Kopač, slovenski minister za okolje, prostor in energetiko, je ta teden presenetil z novim komentarjem še zmeraj neratificirane meddržavne pogodbe o lastništvu Jedsrke elektrarne Krško. Ocenil je, da dodatek k meddržavni pogodbi, ki ga je ob ratifikaciji sprejel hrvaški sabor, ni poseg v pogodbo. Amandma, po katerem bo hrvaški sabor šele moral prižgati zeleno luč za sprejemanje jedrskih odpadkov in za razgradnjo, ki ga nekateri ocenjujejo kot še eno hrvaško varovalko pri prevzemanju odgovornosti za jedrske odpadke in za razgradnjo po prenehanju delovanja slovenske nuklearke, za slovensko uradno politiko torej ni sporen. Po tej logiki lahko dobronamerni ocenjevalci amandmaja samo še ugotovijo, da so si hrvaški poslanci izposlovali le pravico do dodatnega odločanja o sestavi strokovne komisije, ki bo na hrvaški strani vodila posle pri odstranjevanju posledic uporabe radioaktivnega materiala za pridobivanje elektrike v Krškem. Podobna pravica naj bi bila zagotovljena tudi na slovenski strani v zakonu o jedrski varnosti, zato nam ne bo treba pisati amandmaja.

Ne glede na vsebino hrvaškega amandmaja, ki ga je očitno mogoče ocenjevati na več načinov, ostaja izhodišče, ki je doslej veljalo pri vseh ratifikacijah meddržavnih dogovorov v parlamentih, nedvoumno. Pogodbe je mogoče sprejeti brez kakršnikoli dodatkov, ob popravkih pa so potrebna nova pogajanja.

Oceno ministra Janeza Kopača, ki je ta teden zagotovil, da amandma ne spreminja vsebine pogodbe, je mogoče razumeti tudi v luči njegovega doslej izjemno zavzetega zavzemanja za sprejetje te pogodbe. Neomajno podporo ji je potrjeval že od podpisa sporazuma pred meseci v Krškem. Odločenoosti zatem ni spreminjal - navkljub bistveno spremenjenim političnim razmeram med Slovenijo in Hrvaško (ohladitvi odnosov in predvsem enostranski zavrnitvi že podpisanega sporazuma o meji v Piranskem zalivu).

Zatem je minister s trditvijo, da je sporazum največ, kar je bilo mogoče izposlovati, zavrnil tudi vse pripombe strokovnjakov, ki so opozarjali na pomanjkljivosti pogodbe. Ni ga omajalo niti 31 poslancev, ki so meddržavno pogodbo predali v presojo ustavnemu sodišču. Minister je takrat izjavil, da gre za neupravičeno zavlačevanje in za kršitev ugleda Slovenije v mednarodni skupnosti. Čeprav bi se lahko slovenska vlada prav tako še najbolj neposredno otresla očitkov, da morda predlaga nekaj, kar ni skladno niti s slovenskimi interesi niti z našo ustavo!

Janez Kopač nejevolje ni mogel skriti niti ob hrvaški ratifikaciji sporazuma, ko je ocenil, da so Hrvati posej v očitni prednosti. Pri čemer je spregledal pripombe, po katerih naj bi bili sosedje sporazum ratificirali, ker jim je v očitno korist, saj bodo z njim dobili prepotrebne količine poceni elektrike, medtem ko je njihova soodgovornost za ravnanje z odpadki zelo zamegljena in je celo v nasprotju z veljavnim hrvaškim zakonom o sevalni varnosti, po katerem tam ni mogoče skladiščiti jedrskih odpadkov iz tujine. Ministru ni bilo pomembno, da tudi hrvaška stran meddržavne pogodbe ni ratificirala v dogovorjenem roku in so torej tudi pri tem precej podobni Slovencem.

Najmanj, kar bi bilo mogoče pričakovati ob morebitni zavrnitvi ustavne pritožbe in kasnejši parlamentarni debati o sporazumu v slovenskem parlamentu (kjer ima pozicija sicer zagotovljenih dovolj glasov za ratifikacijo), bi bil kak amandma k sporazumu tudi na slovenski strani. Tak, s katerim bi zaščitili slovenske interese pri morebitnem odkupu hrvaškega deleža nuklearke, zagotovili redno plačilo prispevkov za razgradnjo in kjer bi nedvoumno določili, kdaj in kje bo mogoče dokončno skladiščenje nizko in srednje radioaktivnih odpadkov. Ob takšnem razpletu seveda ne bi bilo realno pričakovati, da bi kak minister hrvaške vlade podprl slovensko odločitev in ocenil, da je vse v najlepšem redu.

Bojan Bauman

posledica razgradnje
posledica
konstr.

posledica
posledica

razgradnje
konstr.

Priložnost za evropeizacijo

Damijan Slabe

Jasno je, da je Hrvaška zaradi skorajšnjih (novembrskih) parlamentarnih volitev na pragu nacionalne histerije in da se je premier Račan s svojo nacionalistični opoziciji speljano idejo o izključni ekonomski coni sam zapeljal globoko v slepo ulico. Tam bi se zelo verjetno znašel, tudi če slovenska diplomacija ne bi tako divje robančila in na trenutke nepremišljeno grozila. To je, na žalost in dokaj nerodno, zmogla šele potem, ko je diplomatsko nespretno nasedla igri Zagreba ali pa celo podcenila Simonovičeve ideje o »širjenju nacionalne suverenosti« (beri: o predvolilnem izničevanju sporazuma Drnovšek-Račan).

[Prav je bilo sicer, da je zunanje ministrstvo tudi zaradi skorajšnjega članstva v EU takoj po narejeni napaki jasno opozorilo ključne evropske države na morebitne zaplete v enem najbolj zaprtih evropskih morij, v katerem se je bil potihom in nikakor ne brez svojih interesov sprva pripravljen poigravati tudi Rim. O raznih grožnjah, kaj vse da bi Slovenija utegnila storiti kot skorajšnja članica EU, pa verjetno nima smisla razpravljati. V marsičem so bile prenapihnjene. Zvenele so nekam balkansko in zagotovo so povzročile več škode kakor koristi. Premišljeno preventivno diplomacijo (tisto evropsko, o kateri so nekateri tako prepričani, da jo že obvladamo) bi bilo marsikaj mogoče izpeljati veliko bolj elegantno. Z enakim učinkom.]

Zakaj? Zato, ker se v Evropski uniji še marsikdo zaveda, da se južno od Kolpe in tja do grških meja na evropskem zemljevidu še vedno razteza velikanska bela lisa (Rupel ji je robato rekel »črna luknja«), ki je Slovenija sama ne more evropeizirati, regionalnim članicam EU pa tega zapletenega procesa ne bodo prepustili. To so v Rimu, čeprav kot predsedujoči, zelo hitro dojeli. Problema se bodo morali lotiti vsi v Uniji. Pri tem pa predvsem paziti, da z nepremišljenimi potezami ne bi bolj škodili kot pomagali tistim najmanj populistično zasvojenim politikom, ki so vsaj približno evropsko usmerjeni – kar koli že to v Zagrebu ta trenutek pomeni. Tudi zato EU tako previdno odmerja grožnje z Gotovino in Bobetkom, tudi zato so ji bližnje hrvaške volitve tako pomembne in tudi zato je na slovenske poteze reagirala, kakor je – in Račana hitro postavila pred zelo jasno izbiro. To seveda velja tudi za hrvaško opozicijo, če bo novembra zmagala.

Neumen bi bil politik, ki v razglasitvi nečesa (ribiške in ekološke cone), česar v normalnih pogojih sploh ne moreš razglasiti, še najmanj pa tako, da bi začelo veljati čez eno le-

to, ne bi videl popolne kapitulacije Zagreba (o oblikah, kako jo prekriti pred javnostjo, se seveda lahko pogovarjamo). Še bolj nespreten bi bil tisti, ki bi po diplomatsko prefinjeni potezi Bruslja – problem je po rimskem vrhu poslal na bližnje luksemburško zasedanje zunanjih ministrov, nato pa še na beneško novembrsko sredozemsko konferenco o ribištvu – še kar tolkel s čevljem po mizi. Ali pa Hrvatom, čenudi zgolj preventivno, vračal milo za drago na enak (neevropski?) način, ki jim ga sam oporeka: na primer z nekakšnimi svojimi ribiški in ekološkimi conami ali s časovno dokaj ponesrečeno in prav zdaj sprejeto novelo zakona o pomorstvu.]

Seveda se je težko brzdati po vsem, kar se je nabralo v dolgih letih posamosvojitvene političnega ravnanja. Toda zdaj prvič tudi EU dela za nas. In zelo nespametno bi bilo zaradi političnih točk zajahati gnev množic in zapraviti prvo po evropsko zastavljeno priložnost, ki se ponuja. Hrvaška je namreč nepremišljeno in v predvolilni vročici ustvarila povsem nov problem, ki je pomemben tako za Evropo kot za lastno evropeizacijo. Bruselj se pri vseh tistih nasledstvenih »težavah«, ki sta jih Zagreb in Ljubljana toliko let privošljivo pogrevala, ni mogel vmešavati. Tudi zanimala ga niso. Izključne ekonomske, ribiške ali ekološke cone pa so nekaj povsem drugega.]

Če bo torej Slovenija, tudi v vlogi jutrišnje članice, znala reagirati po evropsko, s pravo mero takta, občutka in multilateralnega usklajevanja, bo to v pomoč njej, Evropski uniji in navsezadnje tudi Hrvaški. Laže bo evropeizirati »belo liso« in odpirati poti tistim hrvaškim politikom, ki jim pridruženje EU ni zgolj politična floskula. To je zagotovo tudi naš interes.

Seveda pa se bo pri tem tudi v Ljubljani treba naučiti še kakšne evropske, za zahodne diplomate povsem običajne diplomatske čarovnije, ki se ji v vsakdanjem bruseljskem žargonu reče pravočasno detektiranje problemov, preventivno oblikovanje stališč in hitro iskanje zavezništev. V tistih evropskih razmerah, ki jih bomo zelo kmalu čutili tudi na svoji koži, je to zakon. Pravzaprav je marsikdaj prav to tisto bistvo evropskosti, ki jo tako radi oporekamo drugim.

Če ne bi bilo, bi si tudi tamkajšnji diplomati lahko vsak dan izmenjevali protestne note, si podtikali desetletja stare nerešene probleme in tolkli s pestmi po diplomatskih mizah. Njihovi volivci pa po gostilniških.]

posledica
konvencija
posledica
posledica
posledica
konvencija
konvencija

posledica
konvencija
konvencija
konvencija
konvencija

odgovornost

razprava

konvencija
Ali Slovenija država evropske diplomacije

14.3 PRILOGA C: FREKVENCE POVEZANOSTI TOPOSOV JABOLK SPORA S TOPOSI POSLEDIC IN REŠITEV

Z združenjem vsebinskih toposov vseh treh jabolk spora, posledic in rešitev sem potrdila predpostavko, da lahko spor, ki se odvija na enem področju, vpliva na posledice na drugem področju. Ta predpostavka je izhajala iz Dahrendorfovega razumevanja zgodovine, ki ni nič drugega kot neskončno zaporedje konfliktov. Razrešitev konflikta na področju dobrin lahko po njegovem mnenju pripelje do novih neenakosti in konfliktov na področju pravic. Konflikti se tako prenašajo iz enega na drugo družbeno področje ali skupino. V mojem primeru so se spori prenašali iz toposa v topos. Njihova povezanost je razvidna tudi iz spodnjih tabel, ki ju interpretiramo po sledečih navodilih: stotice in tisočice števila povezanosti so topos jabolka spora, desetice pa so topos posledic oziroma rešitev. Primeri: 106 je jabolko spora toposa 1 in posledica toposa 6; 210 je jabolko spora toposa 2 in posledice 10; 1106 je jabolko spora toposa 11 in posledice toposa 6.

Seštevek toposa povezanih posledicami 123	vsebinskega js123 s	Število povezanosti
	102	2
	103	3
	104	2
	105	1
	106	31
	107	2
	108	3
	110	6
	111	7
	201	10
	206	13
	207	3
	208	2
	210	15
	211	4
	301	8
	306	2
	307	4
	308	2
	310	2
	311	7
	401	2
	406	7
	408	1
	410	5
	411	4
	501	1
	506	4
	507	1

508	4
511	1
601	3
608	2
610	5
611	4
703	3
706	2
710	2
711	2
810	1
906	3
908	1
911	1
1001	1
1006	6
1007	3
1011	2
1101	2
1106	7
1107	1

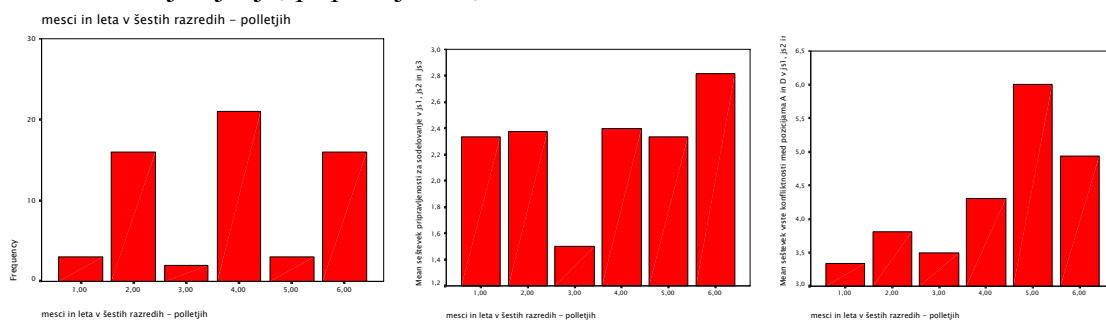
Seštevek vt povezanosti js123 z rešitvijo 1	Število povezanosti
103	3
106	11
107	1
110	2
111	1
201	1
206	8
207	1
210	2
301	1
306	2
310	1
311	3
406	1
408	1
410	1
411	2
506	2
507	2
610	1
611	2
706	1
711	1
906	1
1006	1
1007	1
1106	1

14.4 PRILOGA Č: NIHANJE POJAVLJANJA, PRIPRAVLJENOSTI ZA SODELOVANJE IN VSRTE KONFLIKTNOСТИ V IZBRANIH TOPOSIH

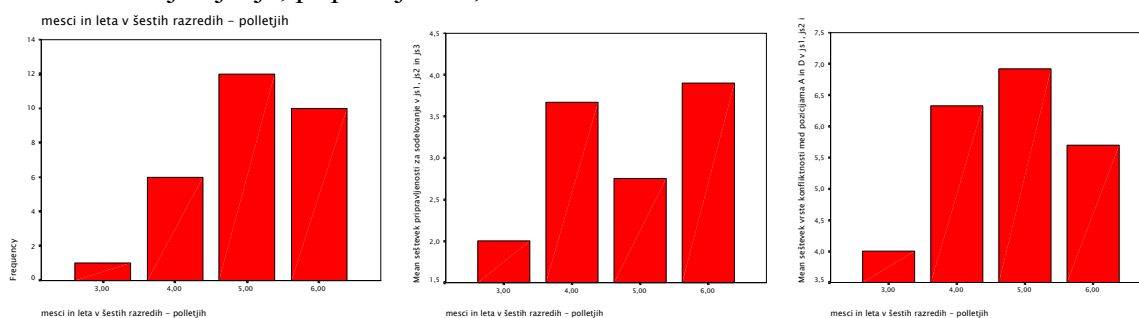
V eni zmed predpostavk sem trdila, da je tema medijem *privlačnejša*, če vsebuje intenziven konflikt in da bo v primeru njegovega razreševanja prisotnost teme v tisku upadla. Da bi predpostavko preverila sem med seboj primerjala grafe, ki prikazujejo nihanje pojavljanja teme in spremenljivk pripravljenosti za sodelovanje ter vrsta konfliktnosti.

Legenda: Os x v vseh treh grafih ponazarja šest polletij od leta 2001 do 2003. V prvem grafu y os prikazuje frekvenco oziroma pogostost pojavljanja določenega toposa, v drugem vrednosti spremenljivke pripravljenost za sodelovanje, v tretjem pa vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti. Spremenljivke na y osi so povprečja seštevkov vrednosti za vsa tri jabolka spora, njihovi intervali pa v grafih niso usklajeni.

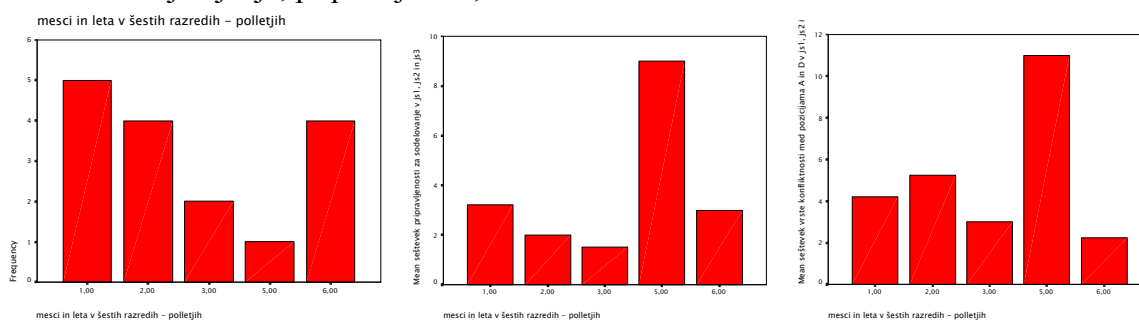
TOPOS 1: Pojavljanje, pripravljenost, konfliktnost

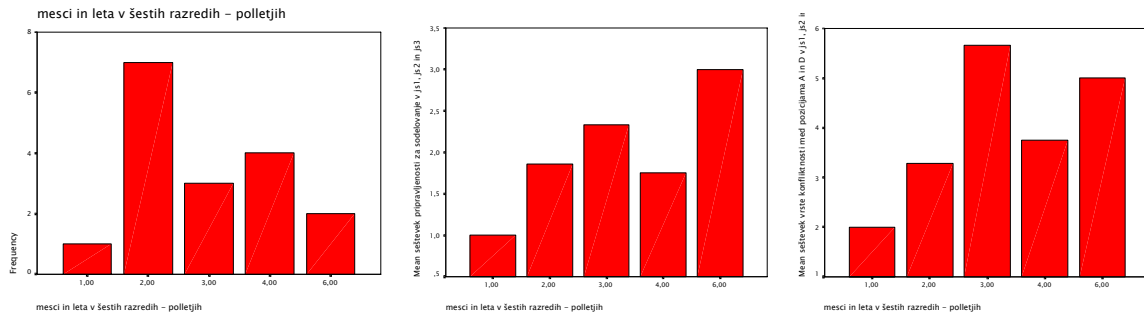
TOPOS 2: Pojavljanje, pripravljenost, konfliktnost

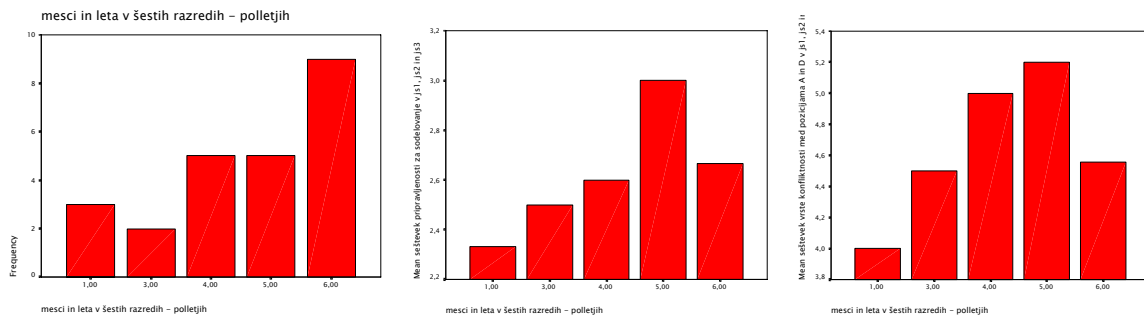
TOPOS 3: Pojavljanje, pripravljenost, konfliktnost

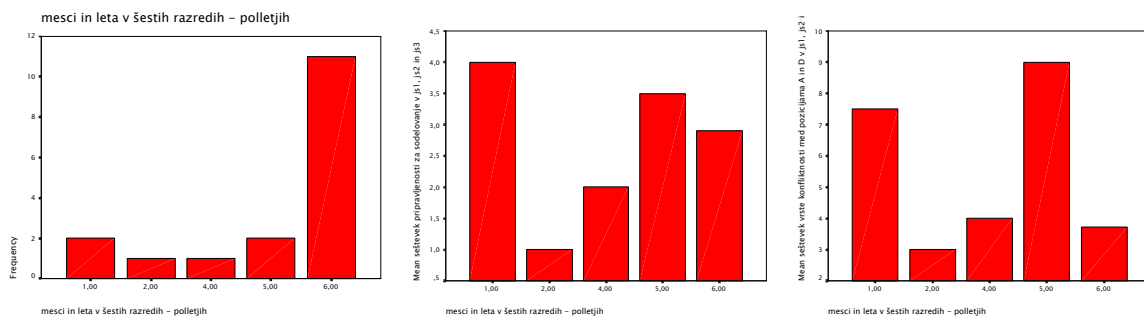
TOPOS 4: Pojavljanje, pripravljenost, konfliktnost

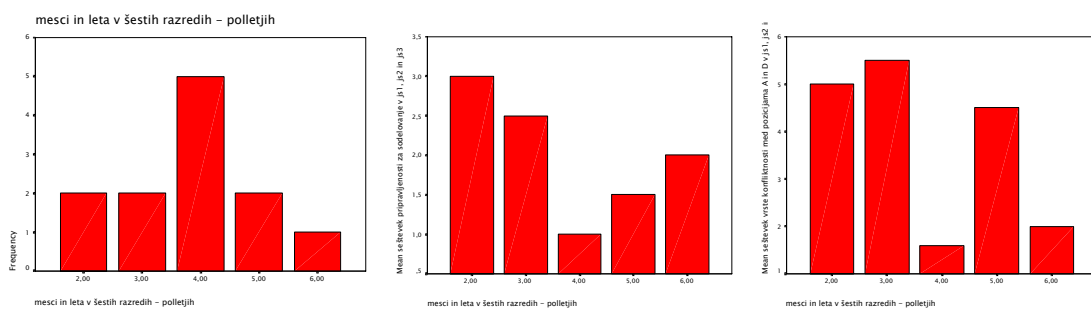
TOPOS 6: Pojavljanje, pripravljenost, konfliktnost

TOPOS 10: Pojavljanje, pripravljenost, konfliktnost

TOPOS 11: Pojavljanje, pripravljenost, konfliktnost

14.5 PRILOGA D: FREKVENCE OBEH DIMENZIJ AKTERJEV

Akterjem sem najprej določila pozicijo, ki so jo zasedali v odnosu do jabolka spora, nato pa še njihove značilnosti. Razvrščala sem jih glede na dve dimenziji: prva je določala številčnost, velikost oziroma organiziranost akterjev, druga pa reprezentacijo oziroma zastopanje akterjev, ki je njegovo vlogo dodatno opredeljevala.

Prva dimenzija spremenljivke akterji

1	Posameznik
2	Neorganizirana skupina
3	Organizirana skupina
4	Institucije
5	Širše geografsko območje
6	Države
7	Komentator

Druga dimenzija spremenljivke akterji

A/1	Predstavlja skupino
B/2	Predstavlja institucijo
C/3	Predstavlja širše geografsko območje
D/4	Predstavlja državo
E/5	Ne predstavlja ničesar-nikogar

Vrednosti obeh dimenzij za akterjev na pozicijah A in D v js123	Število pojavljenih akterjev
11	28
12	130
13	5
14	20
15	47
21	100
22	3
23	11
24	14
25	11
31	80
32	14
33	4
34	1
35	1
41	0
42	91
43	4
44	1
45	25
51	0
52	19
53	2
54	11
55	1
61	0
62	1
63	0
64	109
65	0
75	130